ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

JOHN SINGER SARGENT — Η ΝΤΟΥΖΕ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Η' — 1934 ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΚΤΟΣ | ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1934 | ΤΕΥΧΟΣ 186

ΣΤΙΧΟΙ ΓΙΑ ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

Δὲ θέλω τίποτε ἄλλο ἀπόψε, τίποτε ἄλλο·
Μόνον αὐτὸ τὸ ἀργὸ τὸ βράδυασμα κάτου ἀπ' τὰ δέντρα·
Τὸ ἤρεμο μόνο αὐτό, τόσο μακάριο σάλεμά των,
Μόνον τὸ πέρασμα ἀλαφρὸ πάνω στὴν ὄψη μου τοῦ ἀέρα.

Νὰ σκοτεινιάζει ἀργά, μακρυὰ ἀπ' τὸ δρόμο
Φωνὲς χαρούμενες τῶν κοριτσιῶν νὰ φτάνουν,
Κι ὅλα ἔτσι ν' ἀλαργεύουν καὶ νὰ γίνουνται ὅλα
Θαμπὸ τραγοῦδι μὲς στοὺς βραδυνοὺς ἴσκιους ποὺ σβύνει.

Δὲ θέλω τίποτε ἄλλο ἀπόψε, τίποτε ἄλλο·
Μόνον ν' ἀκούω θέλω τὸ θρόϊσμα ποὺ σέρνεις,
Τὴν πνοή σου μέσ' ἀπὸ τὰ δέντρα, καλοκαῖρι,
Ποὺ αὔριο θὰ φύγεις, ποὺ ἔχεις κιόλα φύγει.

Δὲ θἄρθει. Νὰ ξεγελαστῶ πιὰ δὲ μπορῶ. Δὲν τὴν προσμένω.
Τὸ χρυσὸ θέρος ἔφυγε τὸ τόσο ἀγαπημένο·

Τώρα ἡ πνοή, ἀπὸ φύλλωμα σὲ φύλλωμα διαβαίνει
Μὲς στὰ μεγάλα ἔρημα δάση, ἡ φθινοπωρινή.

Φθινόπωρο, πῶς προσπαθεῖς ξανὰ νὰ μὲ πλανέψεις!
Ἔτσι ἤρεμα, ἔτσι ἀνάλαφρα, μέσ' ἀπ' τὰ δέντρα ποὺ περνᾶς,
Ὄνειρα μέσα μοῦ νεκρὰ ποὺ κεῖτονται ξυπνᾶς,
Γλυκές, νοσταλγικὲς μοῦ ἀναταράζεις πάλι σκέψεις!

Δὲ θἄρθει· νὰ ξεγελαστῶ πιὰ δὲ μπορῶ. Δὲν τὴν προσμένω.
Τὸ χρυσὸ θέρος ἔφυγε τὸ τόσο ἀγαπημένο.

Μὰ ὤ! πόσο τὴν προσμείναμε, καὶ τί ἀνιστόρητη πληγή,
Τώρα, ψυχή, ποὺ τὄνοιωσες ὅτι ποτὲ δὲ θὲ νἄρθεῖ!

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΗΣ ΓΛΥΦΑΔΑΣ

Κάθε ἄλλον περίμενα νὰ συναντήσω στὴν ἐπαφρόδιτη ἀμμουδιὰ τῆς Γλυφάδας καὶ μέσα στὴν ἀνήσυχη γύμνια τῶν μπαίν-μίξτ, ἀπὸ τὸν παλιό μου δάσκαλο, τὸν Κύριον Ἄσοφο. Τί γύρευε, μὲ τὰ ὀγδόντα του χρόνια, ὁ πολιὸς φιλόσοφος σὲ τόσο ἀκατάλληλο μέρος γιὰ τὴν ἡλικία του; Ἦταν καθισμένος σ' ἕνα παράμερο τραπεζάκι, μὲ τὰ μάτια γυρισμένα πρὸς τὰ ταρακτικὰ συμπλέγματα τῶν μισόγυμνων σωμάτων, καὶ — περίεργο — σὲ μιὰ στάση αὐστηρῆς προσοχῆς, ποὺ θύμιζε περισσότερο ἀκροατὴ ἀκαδημαϊκοῦ μαθήματος, παρὰ θεατὴ ὡραίων καὶ θελκτικῶν πραγμάτων. Τόση συνωφρυωμένη σοβαρότητα ἦταν σχεδὸν ἀνεξήγητη μέσα σ' ἕνα κόσμο τόσο γελαστὸ καὶ χαρούμενο. Τὸν ἐπλησίασα μὲ δισταγμούς, μήπως τοῦ ταράξω κάποια σκέψη, ἄσχετη μὲ τὸ θέαμα, ποὺ τὸν εἶχε συνεπάρει ἴσως, σὲ μιὰ στιγμὴ ἀποδημίας ἀπὸ τὴ γύρω του ζωντανὴ πραγματικότητα.

—Ἔσεῖς ἐδῶ, δάσκαλέ μου; τοῦ εἶπα, μὲ κάποιο ξάφνισμα, ποὺ δὲν μπόρεσα νὰ τὸ συγκρατήσω.

Ἐκεῖνος ξαναβρῆκε ἀμέσως τὸ ἀγαθό, τὸ φωτεινό του χαμόγελο, ἕνα χαμόγελο ποὺ ἔλεγες πὼς ἔχει τὴ μυστική του πηγὴ περισσότερο στὸ πλατύ του μέτωπο παρὰ στὰ σφιγμένα χείλη του.

—Ἐγὼ ἐδῶ. . . μοῦ ἀπάντησε μὲ τὰ ἴδια, τὰ δικά μου λόγια. Σὲ ξαφνίζει λοιπὸν ἡ παρουσία μου; Καὶ ὅμως ξέρεις πὼς ἀκολουθῶ πάντα τὴν παραίνεση τοῦ Ἰσοκράτη στὸ Δημόνικο: «Μὴ κατόκνει μακρὰν ὁδὸν πορεύεσθαι πρὸς τοὺς χρήσιμόν τι διδάσκειν ἐπαγγελλομένους». Ξεκίνησα λοιπὸν καὶ ἦρθα, γιὰ ν' ἀκούσω τὰ μαθήματα, ποὺ δίνουν στὴν ὄμορφη αὐτὴ ἀκρογιαλιά, σοφοὶ διδάσκαλοι. Δὲν τοὺς βλέπεις τάχα καὶ δὲν τοὺς ἀκοῦς;

—Ἡ εἰρωνεία σας εἶναι πολὺ δύσκολη, ἀγαπητέ μου δάσκαλε, ὥστε νὰ τὴν ἐξιχνιάσω. . . τοῦ εἶπα. Σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ βοηθήσετε.

—Καμμιὰ εἰρωνεία . . . εἶπε. Φαντάσθηκες, λοιπόν, ὅτι κατέβηκα ὡς ἐδῶ κάτω γιὰ νὰ φέρω τὴ γεροντικὴ χολὴ μιᾶς εἰρωνείας, μέσα στὸ θρίαμβο τῆς νέας ζωῆς; Τέτοιο πρᾶγμα δὲ θὰ ἦταν στὶς συνήθειές μου. Ξέρεις πολὺ καλά, ὅτι τίποτε δὲ σέβομαι περισσότερο ἀπὸ τὴ νεότητα. Καὶ ὁ σεβασμός δὲ συμβιβάζεται μὲ τὴν εἰρωνεία.

Μιλοῦσε σοβαρά, κατηγορηματικὰ καὶ χωρὶς ὑπονοούμενα. Καὶ ἐπειδὴ δὲν μποροῦσα νὰ ἐξιχνιάσω ἀκόμα τὸ νόημα τῶν λόγων του — τὰ ἁπλὰ νοήματα, ὅπως μοῦ εἶχε πῆ πολλὲς φορὲς ὁ ἴδιος, εἶναι τὰ πιὸ δυσκολοεξιχνίαστα — δοκίμασε νὰ μὲ βοηθήσῃ.

—Τί βλέπεις αὐτὴ τὴ στιγμὴ μπροστά σου; μὲ ρώτησε.

Δυσκολεύθηκα νὰ τοῦ ἀπαντήσω τί ἔβλεπα.

—Τί βλέπεις; μὲ ξαναρώτησε. Πές μου καθαρά.

Ἔπρεπε ν' ἀπαντήσω μὲ εἰλικρίνεια.

— Βλέπω — τοῦ εἶπα — τοὺς σφριγηλοὺς μαστοὺς τῆς νέας ἐκείνης κυρίας, ἀπέναντί μας, ποὺ καταγίνονται νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ δεσμά τους, ὡς νὰ θέλουν νὰ γαλουχήσουν ὅλο αὐτὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν, ποὺ μεταξύ των δὲν κατορθώνω νὰ διακρίνω τὸν ἄνδρα της.

—Καὶ δὲν ἀκοῦς — μὲ ρώτησε — τὸ μάθημα ποὺ διδάσκει ὁ δισυπόστατος αὐτὸς καθηγητής;

—Διδάσκει εἴπατε;

—Σοβαρώτατα πράγματα. Διδάσκει περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔρωτος, ποὺ ἀγωνίζεται νὰ σπάσῃ τὰ δεσμά του, περὶ τῆς πολυγαμίας, ποὺ βρίσκεται στὴ φύση τῆς γυναίκας, περὶ τῆς ἀνηθικότητος τοῦ γάμου, ποὺ ἀντιστρατεύεται στοὺς νόμους τῆς ζωῆς, περὶ τοῦ μύθου τῆς συζυγικῆς πίστεως, ἑνὸς μύθου ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὸν παλιὸ δεσμὸ τοῦ γυναικωνίτη, περὶ τῆς προλήψεως τῆς μονογαμίας καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων χρησίμων καὶ ὡραίων πραγμάτων. Νομίζεις λοιπόν, ὅτι τὸ σπουδαῖον σὺτὸ μάθημα δὲν εἶναι ἄξιο τῆς προσοχῆς μας;

—Ἀξιώτατον, ἀγαπητέ μου δάσκαλε. Μὲ μόνη τὴ διαφορά, ὅτι δὲν ἐφανταζόμουν πὼς εἶναι μάθημα.

—Ἀλλὰ τί ἄλλο εἶναι λοιπὸν παρὰ μάθημα, καλέ μου φίλε; Καθετί, ποὺ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ σκέπτεται εἶναι μάθημα. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ μόνο μάθημα, ποὺ προσφέρεται ἐδῶ. Προσφέρονται καὶ πολλὰ ἄλλα. Φτάνει νὰ εἶναι κανεὶς προετοιμασμένος νὰ τὰ προσέξῃ καὶ νὰ τὰ παρακολουθήσῃ. Ἀπὸ τὸ κῦμα, ποὺ τὸ ἐμψυχώνει ἡ νέα ζωή, ἀπὸ τὴν ἀμμουδιὰ τὴ σπαρμένη μὲ ἔμψυχα κρῖνα, ἀπὸ τὰ ἐράσμια συμπλέγματα τῶν φύλων, ποὺ ἁπλώνονται κάτω ἀπὸ τὸ ἐλεύθερο φῶς τοῦ οὐρανοῦ, σκορπίζεται ὁλόγυρά μας μία φαιδρὴ ἐπιστήμη, ποὺ ἔρχεται νὰ μᾶς μυήσῃ στὸ μελλοντικὸ ὅραμα μιᾶς νέας ζωῆς καὶ μιᾶς νέας κοινωνίας. Δὲν ξέρω, ἂν θὰ εἶναι καλύτερη ἢ χειρότερη ἀπὸ τὴ σημερινή, γιατὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ ἀκόμα νὰ ξέρῃ τί εἶναι τὸ καλύτερό καὶ τί τὸ χειρότερο. Ὅταν αὔριο τὰ ἀπροσδιόριστα αὐτὰ σκιρτήματα τῆς ζωῆς γίνουν ἤθη καὶ ὅταν τὰ ἤθη γίνουν νόμοι, ὅπως εἶχε προσδιορίσει τὴν τάξη αὐτῶν τῶν φαινομένων ὁ φιλόσοφος Ἰζουλέ, τότε οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι καλύτερα σὲ θέση νὰ κρίνουν. Ἐκεῖνο, ποὺ εἶναι χρέος μας σήμερα, εἶναι νὰ προσέχωμε τὰ μαθήματα, ποὺ μᾶς προσφέρονται, ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν μᾶς προσφέρωνται, ἀπάνω στὰ σπουδαῖα αὐτὰ θέματα. Καὶ αὐτὰ τὰ μαθήματα ἔρχομαι ἀκριβῶς ν' ἀκροασθῶ στὴν ἀπέναντι αὐτὴ Ἀκαδημία. Ἡ ἡλικία μου, ἐννοεῖται, δὲν μ' ἐμποδίζει καθόλου νὰ εἶμαι ὁ αἰώνιος μαθητής, ποὺ στάθηκα πάντοτε. Δὲν ξεχνῶ ποτέ, ὅτι «γηράσκομεν ἀεὶ διδασκόμενοι».

Ἔξαφνα, ἐνῶ μιλούσαμε γιὰ τόσο σοβαρὰ καὶ ἐπίσημα ζητήματα, μιὰ μικρὴ δεσποινίδα, ποὺ κυλιόταν τρελλὰ στὸν ἄμμο, μὲ τὸ ὑγρὸ καὶ καθόλου ἐχέμυθο μπανιερό της, μᾶς ἔστρεψε ἀπότομα τὶς γλαφυρὲς ἐκεῖνες καμπυλότητες τοῦ κορμιοῦ της, ποὺ, ὅπως τὰ λουλούδια τοῦ ποιητοῦ, «δὲν ἔχουν ὄνομα», γιὰ τὴν εὐπρέπεια τοῦ λόγου, «κ' ἔχουν περίσσια κάλλη».

—Εἶναι μάθημα, λοιπόν, κι αὐτό; εἶπα, πειράζοντας, τὸν ἀγαπητό μου δάσκαλο.

—Μάθημα σπουδαιότατο μάλιστα. . . μοῦ ἀποκρίθηκε μὲ τὴν ἴδια σοβαρότητα, ὁ Κύριος Ἄσοφος. Ἡ νέα αὐτὴ πρωτοπόρος στρέφει ἁπλούστατα μὲ περιφρόνηση τὰ νῶτα πρὸς ὅλες τὶς σκουργιασμένες ἰδέες, ὅλες τὶς προλήψεις, ὅλες τὶς δεισιδαιμονίες, ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ μαστίζουν μιὰ κοινωνία, ποὺ βρίσκεται στὸ τέλος της. Τὸ σκληρὸ μάθημα δὲν ὑποθέτω ν' ἀπευθύνεται σ' ἐμᾶς. Μποροῦμε ὅμως νὰ τὸ παρακολουθήσουμε εὐχαρίστως, γιὰ τὴ γλαφυρότητά του. Ὑποθέτω νὰ μὴν ἔχῃς ἀντίρρηση.

Πράγματι, δὲν εἶχα καμμιὰ ἀντίρρηση.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Ο ΑΠΟΣΤΡΑΤΟΣ

ΝΟΥΒΕΛΛΑ

Ι

Καθόμουνε τότε μ' ἕνα φίλο μου φοιτητὴ σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀπόκεντρους δρόμους τῆς Ἀθήνας. Εἴμαστε οἰκότροφοι στὸ σπίτι μιᾶς ἀγαθῆς ἡλικιωμένης χήρας, ποὺ εἶχε πολὺ μεγάλη ὑπομονή, ἀφοῦ ἔτυχε νὰ περιμένῃ τρεῖς καὶ τέσσερις ὁλάκερους μῆνες τὸ μηνιάτικο τῆς κάμαράς μας. Ὡστόσο τὴ διατηροῦσε καὶ τότε τὸ ἴδιο παστρικὰ καὶ περιποιημένη, σὰν ἄλλοτε, ποὺ δὲν ξεχνούσαμε, ἤ, καλύτερα, ποὺ εἴμαστε σὲ θέση νὰ τῆς ξεπληρώνουμε τὸ χρέος μας.

Ὁ φίλος μου ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς φοιτητὲς ἐκείνους, ποὺ μένουνε χρόνια ὁλάκερα φοιτητές, ἐπειδὴ οἱ γονιοὶ στὴν ἐπαρχία ἔχουν ἕνα γερὸ κομπόδεμα, ὥστε νὰ μποροῦνε οἱ κανακάρηδές τους νὰ κρατᾶνε τὸ ἄκοπο αὐτὸ ἐπάγγελμα ὡς τὴν ἐποχή, ποὺ θὰ χορτάσουνε τὴ ζωὴ τῶν χαρτοπαιγνίων καὶ τῶν καφὲ σαντὰν ἤ ποὺ θὰ τοὺς λάχῃ κάτι ἀπροσδόκητο καὶ μοιραῖο, σὰν αὐτὸ ποὺ ἔτυχε στὸ φίλο μου. Γι' αὐτὸ κοιμότανε πάντα πολὺ ἀργά, σχεδὸν τὴν ἴδια ὥρα μὲ μένα, ποὺ δούλευα τότε σὲ μιὰν ἐφημερίδα καὶ γύριζα πάντα κοντὰ χαράματα στὸ σπίτι. Ὡστόσο κι' ὁ φίλος μου κ' ἐγὼ ξυπνούσαμε νωρίς. Δὲ μᾶς ἀφήνανε ποτὲ σὲ ἡσυχία οἱ διάφοροι γυρολόγοι καὶ τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιᾶς, ποὺ στριγγλιάζανε ὡς τὸ βράδυ, βουτημένα στὶς βρῶμες καὶ στὶς λάσπες τοῦ στενοῦ σοκακιοῦ μας.

Τώχαμε πάντα στὸ νοῦ μας νὰ φύγουμε ἀπὸ κεῖ μὲ πρώτη εὐκαιρία, κεῖνος περιμένοντας μιὰ καλὴ μπάζα στὸν μπακαρᾶ κ' ἐγὼ ἕναν ἐκδότη, ποὺ θὰ μ' ἔκανε πλούσιο!... Σὰν ἀνοίγαμε τὰ παράθυρά μας, ἀνέβαινε πάντα ἀπὸ τὸ δρόμο μιὰ βαρειὰ μυρουδιὰ ὑγρασίας, γιατὶ ὅλοι οἱ νεροχύτες ξερνούσανε στὸ χαντάκι τοῦ πεζοδρομιοῦ μας. Καμμιὰ φορὰ μάλιστα, ποὺ φράζανε οἱ ὑπόνομοι, τὸ σοκάκι μας γινότανε μιὰ λίμνη ἀπὸ βρώμικα νερά, ποὺ σκεπάζανε καὶ τὸ πεζοδρόμι, ὥστε πολὺ συχνά, καλοκαίρι καιρό, νὰ βρεθοῦμε στὴν ἀνάγκη, ὁ φίλος μου κ' ἐγώ, νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸ σπίτι μὲ γαλότσες. Τότε τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιᾶς χαλούσανε τὸν κόσμο, καὶ σὰν τύχαινε νὰ λείπῃ ἡ μητέρα τους, βγάζανε τὶς σκάφες ἔξω στὸ δρόμο καὶ τὶς ρίχνανε στὸ λασπωμένο νερό, γιὰ νὰ παίξουνε τοὺς καραβοκύρηδες. Ἄ, δὲ βλέπαμε τὴν ὥρα νὰ φύγουμε ἀπὸ κεῖ!

Ὡστόσο μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ φύγουμε, δὲν καταλαβαίναμε πὼς καθόμαστε κοντὰ τρεῖς ἑξαμηνίες μέσα σὲ κεῖνη τὴν κόλαση.

— Ἐσὺ μπορεῖ νὰ βρίσκῃς καὶ κάποιο θέλγητρο σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον, ἐνῷ ἐγώ..., ἄρχισε κάποτε νὰ μοῦ λέῃ ὁ φίλος μου.

— Σ' εὐχαριστῶ, τοῦπα, κόβοντας τὴν κουβέντα του, χωρὶς ὅμως νὰ θυμώσω, γιατὶ θἄπρεπε, ἀλήθεια, νἆναι ἀνόητος αὐτὸς ποὺ θὰ θύμωνε μὲ τὸ φίλο μου.

— Ὄχι, μὴ μὲ παρεξηγῇς... θέλω νὰ πῶ, πὼς ἐσεῖς οἱ ἄνθρωποι τῆς πέννας μπορεῖτε κι' ἀπ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον κάτι νὰ κερδίσετε...

— Ἔχεις ὄρεξη, φαίνεται.

— Μ' ἄς εἶναι, θὰ φύγουμε, μοῦπε ὕστερ' ἀπὸ λίγο σὲ ἄλλον τόνο. Καὶ σὺ μαθὲς νὰ μὴν πλουτίσῃς, φτάνει νὰ καταφέρω τοὺς γέρους νὰ λύσουνε τὸ κομπόδεμα ἤ νὰ μ' εὐνοήσῃ ἐπὶ τέλους κι' αὐτὸ τὸ ἀφιλότιμο, κι' ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Τί διάβολο! Τόσον καιρὸ μαζὶ στὴ φτώχεια καὶ λὲς νὰ σὲ ξεχάσω σὰ γίνω εὐτυχισμένος;

Καὶ τὸν ἄκουγα, σὰν ὅλες τὶς φορές, ἥσυχος, γιατὶ ἂν τοῦκοβα τὴν κουβέντα του, θὰ χαλοῦσα τὴ συνέχεια, ποὺ ἦτανε πάντα πολὺ γουστόζικη. Τοῦ ἄρεσε τόσο πολὺ νὰ νομίζῃ πῶς μπορεῖ νὰ προστατεύῃ τοὺς ἄλλους!

Δὲν ἔτυχε ὡστόσο κανένα βράδυ, ποὺ συναντιόμαστε στὸ καφενεῖο γιὰ νὰ γυρίσουμε μαζὶ στὸ σπίτι ἤ ποὺ ἐρχότανε μόνος του πρίν, πολλὲς φορὲς κ' ὕστερ' ἀπὸ μένα, νὰ δῶ τὸ ἀπροσδιόριστο κεῖνο χαμόγελο, ποὺ ἔκανε ὅλο τὸ πρόσωπό του νὰ γελᾶ καὶ ν' ἀστράφτῃ, μονάχα σὰ λάβαινε λεφτὰ ἀπὸ τοὺς δικούς του ἤ σὰν κέρδιζε κάτι στὰ χαρτιά. Αὐτὸ τὸ κάτι θἄφτανε, φυσικά, γιὰ νὰ γίνῃ προστάτης μου, νοικιάζοντας μιὰν ἄλλη κάμαρα, ὡστόσο τὰ ξόδευε πάντα τὴν ἄλλη νύχτα στὸ καφὲ σαντάν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐγὼ δὲν μποροῦσα νὰ καλυτερέψω τὴν κατάστασή μου, γιατὶ δὲ βρισκόταν ὁ ἐκδότης, ποὺ θὰ μ' ἔκανε πλούσιο μὲ τὰ ἔργα, ποὺ — μεταξύ μας — ἀκόμα δὲν εἶχα γράψει. Ὅσο γιὰ ἕνα ἄλλο μου ὄνειρο, θετικώτερο αὐτό, πὼς θὰ μποροῦσα νὰ πάω ἀνταποκριτὴς σὲ καμμιὰν εὐρωπαϊκὴ πρωτεύουσα, ἦτανε κι' αὐτὸ ἕνα ὄνειρο σὰν τὸ πρῶτο — — —

Ἕνα μεσημέρι ὁ φίλος μου ἦρθε στὸ σπίτι ἀσυνήθιστα γελαστός. Εἶχα πάει νωρίτερα καί, πλαγιασμένος στὸ κρεββάτι μου, διάβαζα κάποιο βιβλίο. Σὰν τὸν εἶδα ἔτσι, σκέφτηκα ἀμέσως πὼς ἦρθε ἐπὶ τέλους ἡ στιγμὴ ν' ἀποχτήσω κ' ἐγὼ τὸ Μαικήνα μου.

— Αἴ, τί τρέχει; τόνε ρώτησα, πρὶν ἀκόμα μοῦ μιλήσῃ. Καμμιὰ ἐπιταγή...;

— Ὄχι, μοῦ ἀποκρίθηκε καὶ γελοῦσε ὁλάκερος.

— Καμμιὰ καλὴ πάσσα;

— Οὔτε! ξανᾶπε, κοιτάζοντάς με κατάματα μὲ μιὰν ἐπιμονή, ποὺ φανέρωνε τὴν κρύφια πεποίθησή του, πὼς ἔπρεπε καὶ καλὰ νὰ μαντέψω τί εἶχε.

— Δὲν καταλαβαίνω, τοῦπα.

— Σήκω! μοῦ φώναξε μὲ μιὰ πρόσχαρη προσταχτικότητα.

— Νὰ σηκωθῶ;!

— Ἔλα λοιπὸν νὰ δῇς! Κ' ἔτρεξε στὸ παράθυρο.

Σηκώθηκα μὲ περιέργεια ἀπὸ τὸ κρεββάτι μου καὶ πῆγα κοντά του.

— Νοικιάστηκε τὸ κενοτάφιο, μοῦπε.

Ἀντίκρυ στὸ δικό μας ἦταν ἕνα παλιὸ σπίτι, ποὺ τὰ παράθυρά του μὲ τὶς σπασμένες πράσινες γρίλιες μένανε πάντα κλειστά, γιατὶ ἦτανε ἀπὸ πολὺν καιρὸ ξενοίκιαστο. Ὁ φίλος μου συνήθιζε νὰ λέῃ αὐτὸ τὶ σπίτι, μὲ μιὰ χαραχτηριστικὴ αὐταρέσκεια, «κενοτάφιο». Νόμιζε, φαίνεται, πὼς ἡ ποιητικὴ αὐτὴ παρομοίωση φανέρωνε κ' ἕνα ἄλλο ταλέντο του ἀνεκμετάλλευτο ἀπὸ τὴν ἴδια κεῖνη ἀγάπη, ποὺχε στὴν «πραγματικὴ ζωή», καθὼς ἔλεγε, καὶ ποὺ τὸν ἐμπόδιζε νὰ πάρῃ τὸ δίπλωμά του καὶ νὰ γίνῃ μέγας καὶ πολύς.

Στὸ ἀντικρυνό μας λοιπὸν σπίτι εἶδα ὀρθάνοιχτη τὴν μπαλκονόπορτα καὶ μέσα δυὸ τρεῖς ἀνθρώπους, ποὺ τοποθετούσανε κάτι ἔπιπλα.

— Αἴ, καὶ γι' αὐτὸ μὲ σήκωσες; τόνε ρώτησα τώρα κάπως ἀπότομα, μὴ βρίσκοντας τίποτα ἐξαιρετικὸ στὸ θέαμα ἐκεῖνο.

— Χμ!... Γιὰ ρώτα με ποιὸς θὰ καθίσῃ σ' αὐτὸ τὸ σπίτι!;

Γύρισα καὶ τὸν κοίταξα στὰ μάτια, σὰ νὰ μποροῦσα τώρα πιὸ εὔκολα νὰ μαντέψω παρὰ νἀκούσω. Τὰ μάτια τοῦ φίλου μου βγάζανε σπίθες καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ μὲ κοιτοῦσανε σὰ νὰ θέλανε νὰ μοῦ μεταδώσουνε τὴ σκέψη τους ἤ νὰ βοηθήσουνε τὴ μνήμη μου γιὰ ἕνα πρᾶμα, ποὺ μοῦ τὸ μαρτυρήσανε κι' ὅλας καὶ γὼ δὲν μποροῦσα νὰ τὸ θυμηθῶ.

—... Ἡ Στέλλα! μοῦπε στὸ τέλος σὰν κατάλαβε πὼς δὲ θὰ μάντευα ποτὲ τὴ σκέψη του.

— Ἡ Στέλλα;! μουρμούρισα μὲ ἀπορία καὶ ξανᾶπα κάμποσες φορὲς αὐτὸ τὄνομα, γυρεύοντας νὰ θυμηθῶ ἂν τὤχα ξανακούσει ἀπὸ τὸ φίλο μου. Μὰ δὲ θυμόμουνε. Δὲν μποροῦσα νὰ θυμηθῶ, γιατὶ ὁ φίλος μου, ποὺ κάθε μέρα ἦταν ἐρωτεμένος, μοῦχε ἀραδιάσει, στὸ διάστημα ποὺ συγκατοικούσαμε, τόσα γυναικεῖα ὀνόματα, ποὺ δὲν ἦτανε δυνατὸ νὰ τὰ συγκρατῶ ὅλα στὸ νοῦ μου καὶ μάλιστα μὲ τὶς λεπτομέρειες ἐκεῖνες, ποὺ θὰ μοῦ δικαιολογούσανε τὴν ἰδιαίτερη χαρά, ποὺ ἔνοιωθε κεῖνη τὴ στιγμή.

Καθήσαμε κ' οἱ δυὸ στὸ κρεββάτι μου κι' ἄρχισε νὰ μοῦ διηγιέται. Προσπαθοῦσε νὰ μὲ βοηθήσῃ νὰ θυμηθῶ, μὰ δὲν καταλάβαινα τίποτα ἀπὸ ὅσα μοῦλεγε. Οὔτε λέξη. Ὡστόσο ἤμουνε βέβαιος πὼς κάποτε θὰ μοῦχε μιλήσει γι' αὐτήν. Ἦτανε, λέει, ἡ κόρη ἑνὸς ἀπόστρατου ταγματάρχη, μιὰ χαριτωμένη, ἡ πιὸ χαριτωμένη κοπέλλα, ποὺ εἶχε γνωρίσει στὴ ζωή του. Τὴν παρακολουθοῦσε ἀπὸ καιρό. Ἡ ἀλήθεια ἦτανε πὼς δὲν τῆς εἶχε μιλήσει ποτέ, ὡστόσο τοῦχε δώσει μὲ τὸν τρόπο της νὰ καταλάβῃ πὼς δὲν τῆς ἦτανε ἀδιάφορος. Ξαφνικά, τὴν ἔχασε ἀπὸ τὸ πάρκο τοῦ Ζαππείου, ποὺ σύχναζε τὰ δειλινὰ μὲ τὸν πατέρα της καὶ τώρα ἡ τύχη, ἡ τύχη, ποὺ δὲν τὸν εὐνοοῦσε στὰ χαρτιὰ ἐπίτηδες γιὰ νὰ τὸν εὐνοήσῃ στὸν ἔρωτα, τὴν ἔφερε μπροστά του καὶ γιὰ πάντα...

— Γιὰ πάντα; τόνε ρώτησα.

— Αἴ, φυσικά...

— Ὥστε δὲ θὰ φύγουμε ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι μὲ πρώτη εὐκαιρία;

— Τρελλάθηκες; Τώρα νὰ φύγουμε;

— Μὰ τότε θὰ κοιτάξω νὰ φύγω μόνος μου...

Τὸ πρόσωπο τοῦ φίλου μου πῆρε μιὰν ἔκφραση πίκρας.

— Θὰ φύγῃς τώρα ποὺ σὲ χρειάζομαι;

— Μὲ χρειάζεσαι;...

Τὴ στιγμὴ κεῖνη ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ ἀντικρυνὸ σπίτι ἕνα δροσερὸ ἀργυρόηχο γέλιο. Ὁ φίλος μου πήδησε ἀπ' τὸ κρεββάτι σὰν αὐτόματο κι' ἔτρεξε στὸ παράθυρο. Κούμπωσα κι ἐγὼ τὸ νυχτικό μου καὶ πῆγα κοντά του.. Ἀληθινά, στὸ ἀντικρυνὸ μπαλκόνι καθότανε τώρα ἀκουμπισμένη στὰ κάγκελα μιὰ μικρόσωμη χαριτωμένη νέα ὡς εἴκοσι χρονῶν μὲ μαῦρα, κατάμαυρα μαλλιά. Καθὼς κοίταζε κάτω στὸ δρόμο, δὲν μποροῦσα νὰ δῶ καλὰ τὸ πρόσωπό της. Ὡστόσο—κι' αὐτὸ γίνεται συχνὰ—βλέποντας κανένας μιὰ γυναικεία σιλουέττα, ἕνα γυμνὸ μπράτσο ἤ καὶ μιὰ χτενισιὰ μονάχα, μπορεῖ νὰ συμπληρώνῃ μὲ τὴ διαίστησή του τὸ σύνολο, χωρὶς νὰ γελιέται. Τούλαχιστο κάτι τέτοιο φαίνεται πὼς θἄγινε καὶ τώρα, γιατὶ μὲ τὴν πρώτη ματιά, ποὺ τῆς ἔρριξα, δὲν ξέρω πῶς, σχημάτισα τὴν πεποίθηση πὼς ἦτανε ὤμορφη.

— Νά, αὐτή εἶναι, αὐτή! ψιθύρισε ὁ φίλος μου, πιάνοντας τὸ χέρι μου μὲ τὸ δικό του, ποὺ ἔτρεμε.

— — — — —

II

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωΐ, σὰν ξύπνησα τὸ κρεββάτι τοῦ φίλου μου ἤτανε ἀδειανό. Ἡ νοικοκυρά μας, ποὺ μοῦφερε τὸν καφέ, μὲ πληροφόρησε πὼς ὁ κύριος Σταῦρος ἔφυγε σήμερα πολὺ νωρίς, χωρὶς οὔτε κἀν νὰ πιῇ τὸν καφέ του. Εἶχε, λέει, μιὰν ἐπείγουσα δουλειά. Σάστισα, γιατὶ δὲ θυμόμουνε νὰ μοῦχε πεῖ τίποτα. Τὴ νύχτα εἶχαμε πλαγιάσει νωρὶς ὅσο νἆναι—ἦρθε καὶ μὲ πῆρε ἀπ' τὸ γραφεῖο μου — κι' ὧρες προτοῦ μὲ πάρῃ ὁ ὕπνος μοῦ μιλοῦσε, μοῦ μιλοῦσε ὁλοένα γιὰ τὴ Στέλλα, γιὰ τὸν πατέρα της, ποὺ ἤτανε σωστὸς Κέρβερος, γιὰ τὴ μητέρα της, ποὺ θᾶχε πεθάνει, καὶ γιὰ ἕνα σωρὸ πράματα, ποὺ ἔπρεπε καὶ καλὰ νὰ μάθω μὲ ὅλες τους τὶς λεπτομέρειες. Ἀφοῦ κάθε τόσο ἔκαβε στὴ μέση τὴν κουβέντα του, γιὰ νὰ μὲ ρωτᾶ: «Μήπως σὲ πῆρε ὁ ὕπνος; Μ' ἀκοῦς;» Θυμόμουνε ἀκόμα, πὼς στὸ τέλος μοῦ προσδιόρισε τὰ καθήκοντά μου στὴν κοινὴ ἐπιχείρηση, ποὺ εἶχε σχεδιάσει, καὶ πὼς μὲ παρακάλεσε γι' αὐτὸ νὰ πιάσω σχέσεις μὲ τὸν πατέρα της. Διαμαρτυρήθηκα ὅσο μποροῦσα, μὰ ὁ φίλος μου δὲν ἄκουγε τίποτα. Ἤτανε ὁ ἴδιος καλόκαρδος καὶ πρόθυμος κ ἐπειδὴ ἔνοιωθε πὼς ἂν τοῦ ζητοῦσα κι ἐγὼ μιὰ τέτοιαν ἐκδούλεψη, δὲ θὰ μοῦ τὴν ἀρνιότανε, εἶχε τὴν ἀξίωση νὰ μὴν ἐπιμείνω στὶς ἀντιλογίες μου... Τώρα εἶχε σηκωθῆ νωρὶς νωρὶς καὶ ποιὸς ξέρει ποὺ θᾶχε πάει.

Πλύθηκα, ντύθηκα κι' ἄνοιξα τὸ παράθυρό μου. Τὰ παράθυρα τοῦ ἀντικρυνοῦ σπιτιοῦ ἤτανε ὀρθάνοιχτα, μὰ δὲ φαινότανε καμμιὰ κίνηση, καμμιὰ ζωὴ μὲς στὶς κάμαρες. Στὸ μπαλκόνι ἤτανε τώρα τοποθετημένες τρεῖς τέσσερις γλάστρες μὲ δυόσμο, ποὺ εἶχανε φαίνεται ποτιστῆ λίγο πρωτύτερα, γιατὶ τὸ νερὸ ἔσταζε ἀκόμα κάτω στὸ δρόμο...

Ἐνῶ καθόμουν ἔτσι ἀφαιρεμένος, ἄκουσα κάποιο βραχνὸ βήξιμο κάτω ἀπ' τὸ δρόμο κι ἔσκυψα νὰ δῶ. Διάβολε! Ἤτανε ὁ «μέλλων πεθερὸς» τοῦ φίλου μου, αὐτὸς ἤτανε. Φοροῦσε μιὰ παλιὰ στολὴ ταγματάρχη, ἕναν καιρὸ μπλὲ καὶ τώρα σταχτοπράσινη. Ἦταν ἕνας γέρος κοντὸς κι' ἀδύνατος, ὡστόσο φαινότανε πὼς ἄλλοτε θᾶτανε πιὸ παχύς, γιατὶ τὰ ροῦχα του διπλώνανε πάνω του, λὲς κι ἤτανε κρεμασμένα σὲ κανένα ξύλο. Ἀκόμα κ' οἱ μπότες του ἤτανε τώρα τόσο φαρδιές, ποὺ ἄφηναν ἕνα κενὸ γιὰ νὰ χωρῆ μέσα ἄλλη μιὰ γάμπα σὰν τὴ δικιά του.

Κρατοῦσε ἕνα μεγάλο μπουκάλι κ' ἐρχότανε βήχοντας ὁλοένα καὶ μουρμουρίζοντας θυμωμένα, σὰ νἄβριζε κάποιον. Στάθηκε μπροστὰ στὴν πόρτα, ἀκούμπησε τὸ μπουκάλι στὸ πεζοδρόμι, γιατὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἄλλη μασχάλη του κρατοῦσε ἕνα μεγάλο μάτσο ἐφημερίδες, ἔβγαλε τὸ κλειδὶ ἀπὸ τὴν τσέπη του κι' ἄνοιξε νὰ μπῆ.

Τώρα εἶχα φύγει ἀπὸ τὸ παράθυρο κι' ἄρχισα νὰ βηματίζω νευρικὰ μὲς στὸ δωμάτιο. Φαίνεται πὼς ὅσην ὥρα κοίταζα τὸ ἀστεῖο κεῖνο γερόντιο, μιὰ λογικὴ ποὺ δούλευε μυστικὰ μὲς στὸ μυαλό μου, μοῦχε κάνει ξαφνικὰ μερικὰ ξεκάθαρα ἐρωτήματα, ποὺ ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀπαντήσω. Εἶχα τάχα κανένα χρέος ν' ἀκούω πάντα τὸ φίλο μου; Κι' ἀκόμα ἤτανε σωστὸ νὰ παίξω ἕνα τόσο γελοῖο ρόλο σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση; Κι' ἂν ἐπὶ τέλους μπροστὰ στὴν ἰδέα πὼς μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐξασφαλίζω τὴν εὔνοια τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ θὰ γινότανε, διάβολε, ὁ Μαικήνας μου, τῶβρισκα σωστὸ καὶ σκόπιμο σὲ μιὰ στιγμή, μὲ ποιὸ τρόπο θᾶπιανα, παρακαλῶ, σχέσεις μ' αὐτὸ τὸν παράξενο καὶ νευρικὸ γέρο, ποὺ, καθὼς φαίνεται, τρωγότανε μὲ τὰ ροῦχα του;

Προσπαθοῦσα νὰ βάλω κάποια τάξη στὶς σκέψεις μου, ὅταν ἄκουσα ἕνα κρότο καρέκλας, ποὺ σέρνεται πάνω σὲ μάρμαρο. Πῆγα στὸ παράθυρο κι εἶδα τώρα τὸ γέρο καθισμένο στὸ μπαλκόνι. Ἄχνιζε μὲ τὸ στόμα του τὰ γυαλιά του, ποὺ ἔπειτα τὰ σκούπισε μὲ τὸ μαντήλι του. Ἤθελε δίχως ἄλλο νὰ διαβάσῃ τὸ μεγάλο σωρὸ τὶς ἐφημερίδες, ποὺ ἤτανε πάνω στὰ γόνατά του.

Τί διάβολο! σκέφτηκα· ἂν αὐτὸς ὁ χριστιανὸς διαθέτῃ κάθε μέρα τόσα λεφτὰ γιὰ τὶς ἐφημερίδες, σίγουρα θᾶναι κανένας ὑποχόντριος πλούσιος, ποὺ ξέπεσε στὴ βρωμερὴ συνοικία μας ἀπὸ ἰδιοτροπία ἢ ἀπὸ τσιγγουνιά, ξέρω κ' ἐγώ! Μὰ ὄχι, αὐτὸ δὲν μποροῦσε νἆναι καθὼς τὸ συλλογιζόμουνε, γιατὶ ἡ κόρη του, ποὺ ἔλειπε τώρα ἀπὸ τὸ σπίτι, θὰ δούλευε δίχως ἄλλο σὲ κανένα κατάστημα καὶ γιὰ νὰ δουλεύῃ...

Αὐτὴ τὴ στιγμὴ τὸ μάτι μου ἔπεσε στὸ μεγάλο πρωτοσέλιδο κλισὲ τῆς «Πρωϊνῆς», ποὺ ὁ γέρος τὴν εἶχε τώρα ξεδιπλώσει καὶ τὴ διάβαζε. Τὸ κλισὲ αὐτό—τὸ θυμόμουνε πολὺ καλὰ—ἤτανε δημοσιευμένο στὸ χτεσινὸ φύλλο της. Ἔτσι ἔκανα τὸ συμπέρασμα, πὼς καμμιὰ ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες, ποὺ εἶχε μπροστά του, δὲν ἤτανε τῆς ἡμέρας.

Κοιτάζοντας τὸ γέρο, εἶχα σιγὰ-σιγὰ τόσο πολὺ ἀφαιρεθῆ, ποὺ, θέλοντας νὰ δοκιμάσω τὴν ἔνταση τῆς ὅρασής μου, προσπαθοῦσα τώρα νὰ διακρίνω τὰ διάφορα κεφαλαῖα τῆς ἐφημερίδας, ποὺ ἤτανε γυρισμένη κατὰ μένα. Τέσσερα ἢ πέντε μέτρα θὰ χωρίζανε τὸ παράθυρό μου ἀπὸ τὸ μπαλκόνι τοῦ ἀντικρυνοῦ σπιτιοῦ.

Μὰ φαίνεται πὼς ἡ μαγνητικὴ ἐπίδραση τῆς ματιᾶς μου, ἡ ἐντύπωση τέλος πάντων πὼς κάποιος τὸν παρακολουθεῖ, ἔκανε ξαφνικὰ τὸ γέρο νὰ παρατήση τὴν ἐφημερίδα καὶ νὰ κοιτάξῃ πρὸς τὸ μέρος μου. Στύλωσε ἐρευνητικὸ τὸ βλέμμα του στὰ μάτια μου μὲ μιὰν αὐστηρότητα, ποὺ μ' ἔκανε νὰ τὰ χάσω. Θᾶθελα πολὺ νὰ φύγω ἀπ' τὸ παράθυρο, μὰ τῶβρισκα γελοῖο. Κι ἔπειτα ὁ τρόπος μου αὐτὸς δὲ θᾶτανε, βέβαια, ὁ πιὸ κατάλληλος, γιὰ νὰ πιάσω μὲ τὸ στανιὸ σχέσεις μὲ τὸ γέρο ἀπόστρατο κ' ἔτσι νὰ ἱκανοποιήσω τὴν ἰδιοτροπία, καθὼς νόμιζα τότε, τοῦ φίλου μου.

Μὲ κοίταξε ἀκόμα κάμποσο καὶ ξαφνικὰ μὲ ρώτησε μ' ἕνα ὕφος τόσο ἀπότομο, ποὺ πειράχτηκα:

— Ἐδῶ κάθεσαι τοῦ λόγου σου;

— Μάλιστα, τοῦ ἀποκρίθηκα μ' εὐγένεια.

— Μὲ τὴν οἰκογένειά σου; μὲ ξαναρώτησε μὲ τὸ ἴδιο ὕφος, σὰ νἄμουν ἱπποκόμος του.

— Ὄχι... μόνος... μ' ἕνα φίλο μου...

— Ἀμ! Θᾶστε ἀπὸ τὴν ἐπαρχία καὶ θᾶρθατε ἐδῶ γιὰ νὰ σπουδάσετε.

— Ὁ φίλος μου μονάχα, γιατὶ ἐγὼ ἐργάζομαι.

—Καὶ τί δουλειὰ κάνεις; μὲ ρώτησε πιὸ μαλακὰ τώρα, ἀκουμπώντας καὶ τὰ δυὸ χέρια του στὰ κάγκελα τοῦ μπαλκονιοῦ.

Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ στὸ ὕφος του μαζὶ μὲ τὴν κρύφια χαρά, ποὺ ἔνοιωθα βλέποντας πόσο γλήγορα θὰ ἱκανοποιοῦσα τὴν ἐπιθυμία τοῦ φίλου μου, μετριάζανε τὴν κακὴν ἐντύπωση, ποὺ μοῦκανε γενικὰ ὁ τρόπος τοῦ παράξενου κεῖνου γέρου, ποὺ ἤτανε τόσο ἀπότομος καὶ τόσο ἀπαιτητικός μαζί. Γι' αὐτὸ τοῦ ἀποκρίθηκα πάλι μ' εὐγένεια:

— Δημοσιογραφῶ, κύριε!

— Δημοσιογραφεῖς, λέει; μὲ ξαναρώτησε κ' ἔβαλε κάτι δυνατὰ γέλια, μὰ τόσο δυνατά, ὥστε στὸ τέλος τὸν ἔπνιξε ἕνας τρομερὸς βήχας. Κ' ἐνῶ ὁ βήχας του τὸν ἔκοβε ὁλοένα στὴ μέση, πρόσθεσε:

— Παντοῦ λοιπὸν τὰ νήπια... Καὶ στὴν πολιτική... καὶ στὸ στρατό... καὶ στὴ δημοσιογραφ... Γκούχ! Γκούχ!..

Ἔστειλε στὸ διάβολο τὸ βήχα του κ' ἔβαλε πάλι τὰ γέλια.

Ὁμολογῶ πὼς ἔτρεμα τώρα σύγκορμος. Θᾶθελα νᾶχα ἕνα χέρι ὡς πέντε μέτρα, γιὰ νὰ τόνε χαστουκίσω. Τόσο μ' εἶχε πειράξει ὁ τρόπος του καὶ πιὸ πολὺ τὰ χλευαστικά του χάχανα. Ναί, γιατὶ πρέπει νὰ σημειώσετε πὼς ὅλα αὐτὰ ἔγιναν ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια, τότε ποὺ ἡ νεανικὴ ὁρμή, ἡ νεανικὴ φιλοδοξία μας δὲν ξέρει καὶ δὲν μπορεῖ νὰ λογαριάσῃ τὰ γερατειά, οὔτε νὰ ἐπιτρέψῃ ἰδιοτροπίες, ποὺ προσβάλλουνε τὸν ἐγωϊσμό μας, ἀκόμα καὶ στὸν ἴδιο τὸν πατέρα μας.

Φαίνεται ὅμως πὼς θὰ τὸ κατάλαβε κι αὐτὸς πὼς πειράχτηκα, γιατὶ πρόσθεσε ὕστερ' ἀπὸ λίγο:

— Δὲ μιλῶ προσωπικά, δὲ μιλῶ, παιδί μου, γιὰ σένα. Μιλῶ γενικά. Κ' ἔπειτα σὺ φαίνεσαι ἕνας πολὺ καλὸς νέος... ἂς εἶναι... Θὰ σὲ δῶ καμμιὰ φορὰ καὶ θὰ τὰ ποῦμε... Δὲν πᾶς τ' ἀπόγευμα στὸ καφενεῖο τῆς συνοικίας;

Ἤμουνε τόσο θυμωμένος, ἀκόμα, καὶ γιὰ τὸ προστατευτικὸ ὕφος, ποὺ πῆρε τελευταῖα, ὥστε δὲν τ' ἀπάντησα. Εὐτυχῶς, ποὺ τὸν ξανάπιασε τώρα ὁ βήχας του κ' ἴσως νὰ νόμισε πὼς τοῦδωσα μιὰν ἀπάντηση, ποὺ δὲν μπόρεσε ν' ἀκούσῃ. Τοῦπα ψυχρά, μὰ πολὺ ψυχρὰ «Χαίρετε!» κι ἔφυγα ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ὕστερα πῆρα τὸ καπέλλο μου καὶ βγαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι ἤμουν ἀποφασισμένος νὰ ἐξηγηθῶ μιὰ καὶ καλὴ μὲ τὸ φίλο μου. Θὰ τοῦ δήλωνα πὼς καμμιὰ φιλικὴ ὑποχρέωση δὲν ἤτανε ἱκανὴ νὰ μὲ πείσῃ νὰ ἐξακολουθήσω αὐτὸ τὸ παιχνίδι, ἀφοῦ εἶχε τσαλαπατηθῆ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ἀξιοπρέπειά μου — — — — —

Τὸ μεσημέρι περίμενα τὸ φίλο μου στὸ ξενοδοχεῖο, ποὺ συνηθίζαμε νὰ τρῶμε. Ἤτανε περασμένες δώδεκα κι' ἀκόμα νὰ φανῆ. Αὐτὸ γινότανε συχνά, νὰ μὴν εἶναι δηλαδὴ ἀποῦντο μεσημέρι ἐκεῖ, καὶ πρὸ πάντων ὅσες φορὲς δὲν εἶχε λεφτὰ καὶ δὲν εἶχα οὔτ' ἐγὼ καὶ γύριζε σὰν τὴν ἄδικη κατάρα, γιὰ νὰ κάνῃ κανένα θαλασσοδάνειο. Ὡστόσο αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν μποροῦσε νὰ λείπῃ γι' αὐτό, ἐπειδὴ ἤξερε καλὰ πὼς μοῦ περισσεύανε μερικὰ λιανώματα. Βασάνιζα λοιπὸν τὸ μυαλό μου νὰ μαντέψω ποῦ εἶχε πάει ἀπ' τὸ πρωΐ, ποῦ μποροῦσε νὰ βρίσκεται, ἀφοῦ τὴν... ἄ ναί, Στέλλα τὴ λέγανε, δὲν τὴν ἤξερε καὶ δὲν τῆς εἶχε μιλήσει ποτέ.

Ἤμουν ἕτοιμος πιὰ νὰ φάω μονάχος, σὰν τὸν εἶδα ἀπὸ τὴ μεγάλη τζαμένια πόρτα, ποὺ ἐρχότανε βιαστικός. Εἶχε στὸ πρόσωπό του τὴν ἔκφραση κεῖνη τῆς εὐτυχίας, ποὺ μοῦδινε τόσο κουράγιο στὶς δύσκολες στιγμὲς τῆς ζωῆς μας. Μπῆκε μέσα μὲ τόση φόρα, ποὺ παρὰ λίγο νὰ ρίξῃ χάμω ἕνα γκαρσόνι, ποὺ ἐρχότανε ἀπὸ τὴν ἀντίθετη μεριὰ καὶ στριφογύριζε στὸν ἀέρα μὲ τῶνα του χέρι καὶ μὲ μιὰν ἀκατανόητη δεξιοτεχνία ἕνα μεγάλο δίσκο, φορτωμένο πιάτα, ποτήρια καὶ καράφες. Σὰ μ' εἶδε στὴ συνηθισμένη μας θέση, ἔβγαλε ἕνα ξεφωνητὸ χαρᾶς.

— Ἀ, μπράβο, ποὺ μὲ περιμένεις.

Ἦρθε καὶ κάθησε ἀντίκρυ μου. Ἤτανε βουτημένος στὸν ἱδρῶτα καὶ λαχάνιαζε σὰ νἀρχότανε ἀπὸ μακρυνὴ πορεία.

— Μὰ ποῦ εἶχες πάει; τόνε ρώτησα.

— Περίμενε, θὰ σοῦ πῶ. Ἄσε με πρὶν ν' ἀνασάνω... Δὲν ἔχει νερό;... Ἀ, νά... δὲν πειράζει ποὺ εἶμαι ἱδρωμένος!

Ἄδειασε ἕνα ποτήρι νερό, πῆρε μιὰ βαθειὰν ἀναπνοὴ καὶ στύλωσε τὰ μάτια του σ' ἕνα μικρὸ ποτήρι, ποὺ ἤτανε πάνω στὸ τραπέζι μας μὲ λίγα ξυλάκια γιὰ τὰ δόντια. Μὰ καθὼς φαίνεται, δὲν εἶχε τραβήξει τὴν προσοχή του ἡ ἀσήμαντη αὐτὴ καὶ γνωστὴ λεπτομέρεια. Γιατί, ἐνῶ καθόταν ἔτσι ἀμίλητος, χαμογελοῦσε, σάμπως τὸ ποτήρι κεῖνο, ποῦχε στυλωμένα τὰ μάτια του, νἆταν ἕνας μαγικὸς φακός, ποὺ ἔβλεπε μέσα νὰ περνᾶνε, μεγαλωμένες καὶ

ζωντανές, σὰ σὲ κινηματογραφικὴ κορδέλλα, ὅλες οἱ εἰκόνες κι' ὅλα τὰ περιστατικὰ ποὺ τὸν κάνανε κείνη τὴ στιγμὴ τόσο εὐτυχισμένο.

Στὸ τέλος ὅμως ἄρχισα νὰ χάνω τὴν ὑπομονή μου. Ἐξακολουθοῦσε νὰ σωπαίνῃ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐγὼ αἰστανόμουνε τώρα πιὸ ἀβάσταχτη τὴν πεῖνα μου. Γι' αὐτὸ τοὔκοψα στὴ μέση τοὺς στοχασμούς του:

— Λί μίλα μου λοιπόν! τοῦ φώναξα.

Σήκωσε τὰ μάτια του καὶ μὲ κοίταξε ἐπίμονα. Ἤτανε τόσο ἀπαιτητικὸς ὁ φίλος μου, ποὺ σὰ δὲν ἤθελε ἢ δὲν μποροῦσε νὰ μιλήσῃ, θύμωνε ἐπειδὴ δὲν καταλάβαινα τί θἄθελε νὰ μοῦ πῇ.

— Μὰ δὲν κατάλαβες, λοιπόν; μοῦπε στὸ τέλος. Ὅλα γίνανε καθὼς σοῦλεγα χτές.

— Χτές;!

— Ναί, τὴ νύχτα, στὸ κρεββάτι... Δὲν ἄκουσες; Ἢ μήπως σ' εἶχε πάρει ὁ ὕπνος;

. . . . . .

— Ὡραῖα μὲ νοιάζεσαι, βλέπω...

— Μὰ σ' ἄκουα, Σταῦρο... Ἀφοῦ ἄρχισα κι' ὅλας νὰ βάζω μπροστὰ τὸ σχέδιό σου...

— Ἄρχισες;... Πῶς δηλαδή;

— Νά, ἔπιασα ἀμπαλτσίες μὲ τὸ γέρο.

Τώρα ὁ φίλος μου ἀναπήδησε στὸ κάθισμά του κ' ἦρθε πιὸ κοντά μου.

— Μὰ γιὰ λέγε μου, λοιπόν, Ὁράτιε! φώναξε, ἐνῶ ἄστραφτε ἀπὸ χαρά.

Καὶ τοῦ ἐξιστόρησα ὅσα γίνανε τὸ πρωΐ. Στὸ τέλος ὅμως τοῦ πρόσθεσα, πὼς μονάχα ἡ σοβαρότητα, ποὺ ἔδινε στὸ ζήτημα αὐτό, κ' ἡ σκέψη πὼς πρόκειται γιὰ τὴν εὐχαρίστηση τοῦ πιὸ καλοῦ μου φίλου μὲ κάνανε νὰ τὸ συλλογίζουμαι ἀκόμα, ἂν θὰ ἐξακολουθοῦσα τὸ παιχνίδι, ποὺ ἄρχισα. Γιατί; Ἁπλούστατα, γιατὶ ὁ «μέλλων πεθερός» του ἦταν ὁ πιὸ βάναυσος κι' ὁ πιὸ χυδαῖος ἄνθρωπος, ποὺ γνώρισα στὴ ζωή μου.

Ὁ φίλος μου μὲ ξόρκισε τότε νὰ μὴν τὸν ἐγκαταλείψω καὶ μὲ βεβαίωσε, χωρὶς νὰ τὸν πιστέψω, πὼς αὐτό, ποὺ μὲ τόση συγκατάβαση ἔλεγα «εὐχαρίστηση», ἤτανε ἡ εὐτυχία του, τὸ μέλλον του, ἡ ἴδια του ἡ ζωή.

Ἤμουν ἕτοιμος τώρα νὰ φωνάξω τὸ γκαρσόνι, γιὰ νὰ μᾶς φέρῃ νὰ φᾶμε, σὰν ἄρχισε ὁ φίλος μου νὰ μοῦ διηγιέται τί ἔτρεξε μὲ τὸν ἴδιο κεῖνο τὸ πρωΐ... Ὅπως τὸ φανταζότανε, ἡ Στέλλα ἔβγαινε κάθε πρωΐ. Εἶχε κάποια θεία, ποὺ πήγαινε καὶ τὴ βοηθοῦσε στὸ ράψιμο. Ἡ θειά της αὐτὴ διατηροῦσε ἕνα κατάστημα ἀσπρορρούχων. Ὅπως τὸ περίμενε, σὰν τὴ σταμάτησε καὶ τῆς μίλησε, ἡ Στέλλα δὲν ἀντιστάθηκε καὶ πολύ, γιατὶ πάντα τὸν εἶχε στὸ νοῦ της κι ἤτανε τόσο ἐνθουσιασμένη ποὺ ἡ τύχη τοὺς ἔφερε ἔτσι κοντὰ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο, ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρὸ ποὺ εἶχανε νὰ ἰδωθοῦνε. Ἡ Στέλλα πίστευε πολὺ στὸ ριζικὸ καὶ τὸ τυχαῖο αὐτὸ περιστατικὸ εἶχε γι' αὐτήν, καὶ γιὰ τὸ φίλο μου καθὼς ἔβλεπα, τὴ σημασία μιᾶς ἀνεξιχνίαστης κ' ὑπέρτερης θέλησης, ποὺ μπροστά της σκύβανε ταπεινὰ τὸ κεφάλι τους. Ὡστόσο, κι' αὐτὸ ὁ φίλος μου δὲν τὸ φανταζότανε ποτὲ ὡς ἕνα τέτοιο σημεῖο μπορετό, ὁ πατέρας της ἦταν ὁ πιὸ παράξενος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου κι εἶχα μεγάλο δίκιο νἆαι μαζί του ἔξω φρενῶν. Τὴ βασάνιζε μὲ τὶς ἰδιοτροπίες του, κι αὐτό, φυσικά, μολονότι τὸν ἀγαποῦσε πολύ, τὴν ἔκανε νὰ νοιώθῃ μεγαλύτερη τὴν ἀνάγκη τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἀγάπης. Ὤ, ἤξερε κείνη πολὺ καλὰ τί ἔλεγε, γιατὶ εἶχε διαβάσει ἕνα σωρὸ μυθιστορήματα! Μὰ τὸ πιὸ μεγάλο εὐτύχημα, γιὰ τὴν περίσταση ποὺ τὰ πράματα θὰ μπαίνανε στὸ δρόμο, ποὺ ἤθελε ὁ φίλος μου — κι ἤτανε ὁλότελα ἀποφασισμένος γι' αὐτό — δὲν μποροῦσα οὔτε κἂν νὰ τὸ ὑποψιαστῶ. Τὸ μεγάλο εὐτύχημα ἤτανε πὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν εἶχε καμμιὰ σχέση μὲ τὸ στρατό. Ὁ πατέρας της, λέει, μόλο ποὺ ἤτανε ἀξιωματικός, ἔνοιωθε ἕνα ἀκατάλυτο μῖσος γιὰ κάθε ἄνθρωπο, ποὺ φοροῦσε στολὴ μὲ γαλόνια...

Ὕστερ' ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἀντὶ νὰ φωνάξῃ τὸ γκαρσόνι, ὁ φίλος μου μὲ παρακάλεσε νὰ τοῦ πῶ τὶς ἐντυπώσεις μου ἀπὸ τὴ συνομιλία μου μὲ τὸ γέρο. Δὲν ξέρω, κι εἶναι φυσικὸ νὰ νομίζῃ καθένας τὴ δικιά του δυστυχία μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς ξένες, ὡστόσο ἐγὼ τὸ πίστευα κείνη τὴ στιγμὴ πὼς ἤμουν ὁ πιὸ ἀξιολύπητος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Καὶ τοῦ ἐξιστόρησα γιὰ δεύτερη φορὰ τὰ καθέκαστα, γιὰ νὰ μὲ ξορκίσῃ καὶ πάλι στὸ τέλος νὰ κρατήσω τὸ γέρο μὲ κάθε τρόπο ἀνυποψίαστο ὡς τὴ στιγμή, ποὺ ἡ συγκατάθεσή του θἆταν ὑποχρεωτική... Ναί, ναί, ὑποχρεωτική. Καὶ δὲν ἤτανε καμμιὰ ἀνάγκη οὔτε τὰ μοῦτρα μου νὰ ξυνίζω, οὔτε τὰ μάτια μου νὰ γουρλώνω, γιατὶ τὰ πράματα ἤτανε πολὺ σοβαρὰ κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀποφασισμένος νὰ κάνῃ τὴ Στέλλα γυναίκα του!

Τέλος, σὰν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ φᾶμε, τὸ ξενοδοχεῖο ποὺ εἶχε ἀδειάσει ὁλότελα σ' αὐτὸ τὸ μεταξύ, δὲν εἶχε πιὰ τίποτα κι' ἀναγκαστήκαμε νὰ περιοριστοῦμε σ' ἕνα πιάτο μακαρόνια μὲ παγωμένη σάλτσα — — —

Ὅταν βγήκαμε ἀπ' τὸ ξενοδοχεῖο, ὁ φίλος μου ἔβγαλε τὰ λεφτά του ἀπὸ τὴν τσέπη του κι' ἄρχισε νὰ τὰ μετρᾷ. Ἀφοῦ τὰ μέτρησε, γύρισε καὶ μοῦπε μὲ τὸ συνηθισμένο προσταχτικὸ ὕφος του:

— Θὰ μοῦ δώσῃς ὅσα λεφτὰ ἔχεις πάνω σου.

— Μά...

— Δὲν ἔχει μὰ καὶ ξεμὰ ἐδῶ.

— Θὰ πᾶτε πουθενὰ τὸ βράδυ;

(Ἀκολουθεῖ) ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΑΙ

ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΣ ΠΑΛΛΗΣ *

Ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο θέατρο διάλεξε ὁ Πάλλης νὰ ζωντανέψῃ τὸ μοναδικὸ σατυρικὸ δρᾶμα τοῦ Εὐριπίδη. Ἡ σεμνοτυφία τῶν δασκάλων κρατοῦσε τὸν «Κύκλωπα» στὴ δεύτερη γραμμή, γιατὶ δὲν μποροῦσανε νὰ νιώσουν πάσα χαρίσματα κλείνει τὸ σύντομο αὐτὸ σκηνικὸ κομάτι, πρωτοφανέρωμα φάρσας πραγματικῆς, μὲ τὴν ὑπέροχη ρεαλιστικὴ ἀπόδοση τοῦ χαραχτήρα τοῦ κυνικοῦ Πολύφημου, τοῦ πανούργου Ὀδυσσέα, τοῦ ψεύτη καὶ κλέφτη γέρο Σιληνοῦ καὶ τὸ χορὸ τῶν Σατύρων. Ἡ ὑπόθεση τοῦ «Κύκλωπα» εἶναι βγαλμένη ἀπὸ τὸ γνωστὸ ἐπεισόδιο τοῦ Ὀδυσσέα, ποὺ πλανήθηκε στὴ Σικελία κ' ἔπεσε μὲ τοὺς συντρόφους του στὰ χέρια ἑνὸς ἀπὸ τοὺς Κύκλωπες, τοῦ δυνατόκορμου Πολύφημου, ποὺ τὸν ξεγέλασε, τονέ μέθυσε καὶ τοῦ ἔσβησε τὸ μοναδικό του μάτι μὲ πυρωμένο δαυλί. Ἡ τέχνη τοῦ μεταφραστῆ τῆς Ἰλιάδας, ἐδῶ ἀνεβαίνει. Γιὰ νὰ προσφέρῃ ἀτόφιο τὸ νόημα, τὸ χυμὸ τοῦ δραματουργοῦ, ξαναζυμώνει τὴ φράση καὶ μᾶς τὴ δίνει πολὺ πιστότερη ἀπὸ τὴν πιὸ πιστὴ κατὰ λέξη ἐξήγηση.

Γράφει ὁ Εὐριπίδης (στίχος 317): «Τὰ δ' ἄλλα κόμποι καὶ λόγων εὐμορφίαι» καὶ μεταφράζει ὁ Πάλλης: «Κάθε ἄλλο λόγια 'ναι παχιά, ρητορικὲς Βουλῆς». Ἢ (στίχοι 487-490).

«σίγα, σίγα. Καὶ δὴ μεθὼν
ἄχαριν κέλαδον μουσιζόμενος
σκαιὸς ἀπῳδὸς καὶ κλαυσόμενος
χωρεῖ πετρίνων ἔξω μελάθρων»

Ἡ μετάφραση:

Σώπα σώπα, τί νὰ μεθησμένος
βγαίνει τώρα ἀπ' τὴν κούφια σπηλιὰ
καὶ γκαρίστρα σὰν Πλάκας ἀηδόνι
χαντζηκίζει λαλιά.

Λοιπὸν ἐδῶ, τὰ κούφια πολλὲς φορὲς λόγια τῆς Βουλῆς, τὸ γνωστὸ ἀηδόνι τῆς ἀθηνιώτικης Πλάκας κ' ἡ λαλιὰ τοῦ ἀρνητῆ τῆς δημοτικῆς μας Χατζηδάκη πόσο πιστὰ ἀποδίνουν τὸ σατυρικὸ νόημα τοῦ κειμένου! Μὰ καὶ τὰ στιχουργημένα μέρη τοῦ χοροῦ ντυθήκανε ὅλο τὸ φυσιολατρικὸ λυρισμὸ τοῦ πρωτότυπου. Ἔγιναν τραγούδια ἀληθινὰ σὰν κομάτια γνήσια βουκολικῆς ποίησης, κάτι ἀπὸ Θεόκριτο ἢ Κρυστάλη.

Ποῦ μοῦ τρέχετε, ἀφέντρες μου,
ποῦ μοῦ πᾶτε, κοκόνες,
κάτου ἐκεῖ στοὺς γκρεμούς;
Ἐδῶ 'χει στρούγκα ἀπάνεμη,
ἐδῶ χλωρὸ χορτάρι,
ἐδῶ νεράκια κρούσταλλο
π' ἀπὸ ὀρθοβράχια στάζουν,
Ἀκοῦτε μὲ τί χάρη
τὰ ἀρνάκια σας βελάζουν;

Ἴστ! Ἐκεῖ μὴν πᾶς
ἴστ! στὴ δροσερὴ πλαγιά!
Πέτρα ὀρὲ θὰ φᾶς!
Πρόγκα, ὀρὲ κριάρι,
τοῦ κοπαδιοῦ μπροστάρη,
πρόγκα, νάχεις γιά.

Λῦστε, ἀνοῖξτε τὶς ρῶγες σας·
τὰ πρησμένα μαστάρια
λαχταράει πᾶσα ἀρνί.
Εἶναι μικρὰ τὰ κούτσικα,
μικρούλια ποὺ πεινᾶνε·
ἀχάϊδεφτα ἀπ' τὴ χαραβγή,
ἀτάϊστα ὡς τὸ βράδυ,
τὶς μάννες καρτερᾶνε
ἀπ' τὸ παχὺ λειβάδι.

Ἴστ! Ἐκεῖ μὴν πᾶς
ἴστ! στὴ δροσερὴ πλαγιά!
Πέτρα ὀρὲ θὰ φᾶς.
Πρόγκα, ὀρὲ κριάρι,
τοῦ κοπαδιοῦ μπροστάρη,
πρόγκα, νάχεις γιά.

Ἄχ πάει τὸ χαροκόπι!
Λυτοπλέξουδης Βάκχας δὲ χορέβει σειρά·
πάν τούμπανα, πάν κρότοι
σ' ἀσημένια τριγύρω νερά.
Σταλιὲς κρασιοῦ ξανθοῦλες,
Ἀφροδίτης κυνήγι σ' ἀνθισμένη πλαγιά,
ἔχετε γιά! Νυφοῦλες
λεφκαστράγαλες, ἔχετε γιά.
Ὤ Βάκχο, ὦ βλάμη ἀγαπημένε,
τὰ χρυσόκλωνα μαλλιὰ

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

ποῦ τὰ ἀνεμίζεις, ποῦ, καημένε,
δίχως γέλια καὶ φιλιά;
Τὸν πιστό σου ἔλα γλύτωσε βλάμη,
ποὺ μὲ τράγου προβιὰ
Κύκλωπα ἄγριο δουλέβει,
ποὺ τὸ δάκρυ του χύνει ποτάμι
κι' ἄχ! τὰ γέλια πωθεῖ κι' ἀναδέβει
μὲ καημένη καρδιά.

Ἡ τελευταία στροφὴ σὰν πρωτογράφτηκε καὶ δημοσιεύτηκε τὸ χορικὸ αὐτὸ στὸ «Νουμᾶ» τὴν ἐποχὴ τῆς ἐξέγερσης γιὰ τὴν παράσταση τῆς μαλλιαρῆς (!) «Ὀρέστειας» (1903), διατυπώθηκε ἀλιῶς. Ὁ Πάλλης τῆς ἔδωσε τὸ χρῶμα ποὺ ζητοῦσαν τὰ τότε περιστατικά:

Τὸν πιστό σου Ἔλα σῶσε στρατιώτη
ποὺ μὲ τράγου προβιὰ
δοῦλος εἶναι σκαπάνα Μιστριώτη,
καὶ τὴ μότη βουλώνει
μὴ τὸν πνίξει ἡ φριχτὴ μυρουδιὰ
π' ὅλα γύρω φλομώνει.

Φιλολογικὴ ἀξία ἔχει ἡ λεγόμενη ἄπιστη αὐτὴ μετάφραση τοῦ «Κύκλωπα». Γιατὶ κ' ἐδῶ ὁ Πάλλης, ὅπως πάντα, δὲ δίνει ξερὴ τὴ λέξη μὰ τὴν εἰκόνα καὶ κατορθώνει τὸ δυσκολοκατόρθωτο δίνοντας τὴν εἰκόνα νὰ μὴν ξεφεύγει κι ἀπὸ τὸ καθαυτὸ νόημα τῆς ἀρχαίας λέξης. Ἔτσι σὲ κάθε μετάφρασμά του ξαναζῆ ὁλόκληρη ἡ ψυχὴ τοῦ συγγραφέα περασμένη πρῶτα ἀπὸ τὴν καρδιὰ τέτοιου δημιουργικοῦ μεταφραστῆ. Τοῦτο βέβαια γίνεται τὸ περισσότερο γιατὶ ὁ Πάλλης καταπιάνεται κ' ἑρμηνεύει ἔργα συγγενικὰ μὲ τὸ δικό του ἁδρὸ χαρακτήρα καὶ τὴ ρωμαλέα του φρασεολογία. Καὶ γιὰ ν' ἀναποδειχτῆ τοῦτο ἂς συγκρίνουμε ἄλλη μιὰ φορὰ τὰ δυὸ κείμενα.

Ὁ «Κύκλωψ» τοῦ Εὐριπίδη, λέει στὸ χορό, πρωτοβγαίνοντας στὴ σκηνὴ (στίχοι 203—211).

Ἄνεχε, πάρεχε, τί τάδε; τίς ἡ ῥαθυμία;
τί βακχιάζετ': οὐχὶ Διόνυσος τάδε,
οὐ κρόταλα χαλκοῦ τυμπάνων τ' ἀράγματα.
Πῶς μοι κατ' ἄντρα νεόγονα βλαστήματα;
ἢ πρός τε μαστοῖς εἰσι χὐπὸ μητέρων
πλευρᾶς τρέχουσι, σχοινίνοις τ' ἐν τείχεσι
πλήρωμα τυρῶν ἐστιν ἐξημελγμένον;
Τί φατε; τί λέγετε; τάχα τις ὑμῶν τῷ ξύλῳ
δάκρυα μεθήσει· βλέπετ' ἄνω καὶ μὴ κάτω.

Ὁ Πάλλης μεταφράζει:

Κύκλωπας: Τί τρέχει ὁρέ; Στάσου ὁρὲ νὰ δῶ.
Ὀρὲ τί κάθεστε; Μωρέ τί, στὰ τραγούδια ποῦ τὸ ῥήξατε; Ἐδῶ δὲν ἔχει Βάκχους, ντραβούλια ἐδῶ δὲν ἔχει καὶ ζουρνᾶ καὶ ντέφια! Πῶς πᾶνε, λέω ἐγώ, μὲς στὴ σπηλιὰ τ' ἀρνιά μου τὰ μικρούλια; Τρέχουνε τώρα μὲ τὶς μάννες καὶ βυζαίνουνε; Μὰ ἀρμέξατε τὶς προβατίνες πρῶτα καὶ γιομίσατε τὰ τυροβόλια τὰ πλεχτά; Τί λέτε ὁρέ; πῶς δὲ μιλᾶτε ὁρέ; *Στυλιάρι ποὺ σᾶς λείπει! (Παίζει τὸ ῥόπαλό του)* Βρὲ τί τηρᾶτε χάμου; Ἀπάνου τὰ κεφάλια, τὸν ἀνήφορο!

Ὁ Δημήτριος Ταγκόπουλος σχολιάζοντας τὸ νεοφανέρωτο τότε «Κύκλωπα» μὲ τοὺς τολμηροὺς του συγχρονισμούς, σημείωνε τ' ἀκόλουθα στὸ «Νουμᾶ» (1906) «Ὅσοι ξαφνιστοῦνε μὲ τοὺς ἀπαλλαγέντες, τὶς ρητορικὲς Βουλῆς, τὸν καλαματιανό, τὸ ἀηδόνι τῆς Πλάκας, τὰ τσαρούχια, τὶς Χατζηδακιές, τοὺς ρουσφετλῆδες, τὰ Ἀμὴν καὶ τ' ἄλλα συγκαιρίτικα ποῦχει σκορπισμένα μὲ τόση τέχνη καὶ τόσο δικιολογημένα δῶ κ' ἐκεῖ στὴ μετάφραση, θὰ ξαφνιστοῦν ἀκόμα περισσότερο, μπορεῖ καὶ νὰ χτυπήσουν τὸ κεφάλι τους στὸν τοῖχο, ὅταν ἀκούσουν τὰ Σατυρόπουλα νὰ τραγουδοῦν τὸν ἐθνικὸ ὕμνο «Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη . . .» τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ Δυσσέας χώνει τὸ πυρωμένο παλούκι στὸ μάτι τοῦ Κύκλωπα. Θαρρῶ πὼς αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ δικιολογήσει κανεὶς κ' ἔτσι. Ἀφοῦ ὁ Σιληνὸς παρουσιάζεται σὰ Χατζηδάκης κι ὁ Κύκλωπας σὰ Μιστριώτης, ἡ μετάφραση ἔρχεται περισσότερο σιμά μας καὶ ντόνεται κάπιο μαγνάδι συβολισμοῦ. Ὅταν λοιπὸν ξεπατώνεται ὁ Κύκλωπας, πάει νὰ πεῖ πὼς βγαίνει ἀπὸ τὴ μέση κι ὁ Λογιωτατισμὸς' καὶ τότε στ' ἀλήθεια ταιριάζει ν' ἀκουστεῖ κι ὁ ἐθνικὸς ὕμνος, ἀφοῦ τότες ἀποχτοῦμε τὴν ἀληθινή μας Λευτεριά».

Καὶ ὅμως σὰν παραστάθηκε ὁ «Κύκλωπας» στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο (1934) δὲν ἱκανοποίησε πολλούς, ἀντίθετα μὲ τὸν «Ἔμπορο τῆς Βενετίας» ποὺ ἄρεσε. Τὸ σφιχτὸ γλωσσικὸ ὕφος, τὸ συμπυκνωμένο νόημα, ἡ ἰδιαίτερα τραχειὰ φράση τοῦ ἔργου χτυποῦσανε σὲ ἀσυνήθιστ' αὐτιά. Εἶναι ἀκόμα νωρὶς γιὰ τὸ κοινό μας τέτοια ἀκροάματα ἢ τάχα ἡ δημοτική μας γλώσσα πρέπει ν' ἀπαλύνῃ καὶ νὰ στρωθῆ περισσότερο; Ὅπως κι ἂν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμ' αὐτὸ πρέπει νὰ κεντρίσῃ, ἀκόμα πιὸ πολύ, τοὺς λογοτέχνες μας πρὸς ἀδιάκοπη ἐπίδοση, μελέτη καὶ καλλιέργεια τοῦ γλωσσικοῦ μας ὀργάνου, ποὺ κλείνει μέσα του τόσα οὐσιαστικὰ στοιχεῖα ζωῆς.

***

Ποιὰ εἶν' ἡ αἰτία τῆς τέτοιας μεταφραστικῆς δεινότητας τοῦ Πάλλη; Μιὰ καὶ μόνη ὑπάρχει ἐξήγηση. Ὁ Πάλλης στὸ βάθος εἶν' ἕνας ποιητὴς μὲ χρυσὴ φλέβα. Ὁ «Ταμπουρᾶς καὶ Κόπανος», ἡ γνωστὴ ποιητικὴ συλλογή του μᾶς τονέ δείχνει ὁλόκληρο. Μὲ τὸν ταμπουρά, τὸ γλυκόλαλο μουσικὸ ἀνατολίτικο ὄργανο, τραγουδᾶ τὶς ἀγάπες τῆς καρδιᾶς, καὶ μὲ τὸν κόπανο, τὸ ξύλο ποὺ μεταχειρίζονται οἱ γυναῖκες σὰν καθαρίζουν τὰ λερὰ σκουτιὰ στὶς βρύσες καὶ στὰ ρέματα, χτυπᾶ κι αὐτὸς τὰ καμώματα καὶ τὰ φερσίματα τῶν λογιωτάτων μὲ τὴν πολύχρονη πλάνη τους. Λυρικὸς καὶ σατυρικός. Μὲ τὸ στερεό του ὕφος, μὲ τὸν ἀψεγάδιαστο δυνατὸ στίχο, μὲ τὸ λιγερόχαρο περπάτημα τῆς φράσης του, μὲ τὴν

ἁδρὴ δημοτική του γλώσσα, μὲ τὴν καθαρότητα καὶ τὴ συχνὴ σαφήνεια, μὲ τὴ συνηθισμένη του ὁρμητικότητα, μὲ τὴν ἐπιγραμματική του πρωτοτυπία, ἔγραψε τραγούδια ὑποδειγματικὰ ποὺ πλουτίζουν τὴ νεοελληνικὴ ποιητικὴ τέχνη. Ἡ λύρα του εἶναι κ' ἐρωτικὴ καὶ διδαχτικὴ καὶ πεισμωμένη καὶ διονυσιακὴ καὶ μελαγχολικὴ καὶ ρητορικὴ καὶ νοσταλγικὴ καὶ δοξαστική. Πότε τὴ μεθᾶ ὁ καημός, πότε τὴ βαραίνει ὁ πόθος, πότε τὴν ἀγγίζει μόλις τὸ δάκρι, πότε τὴν ἀναταράζει ὁ στεναγμός, πότε τὴ φωτίζει τὸ γέλιο. Μοῦσα πολυποίκιλη ποὺ δίνεται σὲ πολλὲς ἀγάπες μὲ ὄρεξη νεανική, ἐδῶ μὲ συγκίνηση ὁλόβολη, ἐκεῖ μὲ περιπάθεια συγκρατημένη.

ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΣΣΑ

Ζουλέβω ἐκεῖνο τὸ χωριὸ
στὸν κάμπο κάτου
μὲ τ' ἀφηλὸ καμπαναριό,
τὴν ἐκκλησιά του,
ποῦχει τὴν Παναγιὰ χρυσὴ
κι ἀσημωμένη,
καὶ νάν τὴν ἀσπαστεῖ ἡ Ρηνιὼ
συχνοπαγαίνει.

Ζουλέβω ἐκεῖνο τὸ χωριὸ
στὸν κάμπο κάτου
μὲ τὰ χωράφια τὰ βαθιά,
μὲ τὰ δέντρά του,
ποὺ φορτωμένα τὶς ἐλιὲς
τὴ γῆς φιλοῦνε
καὶ σὰν τὰ μάτια τῆς Ρηνιῶς
μαβρολογοῦνε.

Ζουλέβω ἐκεῖνο τὸ χωριὸ
στὸν κάμπο κάτου
π' ἀνθίζουν καὶ μοσκοβολοῦν
τὰ κλήματά του,
ποῦχει σταφύλι ῥοδινὸ
τὸ κάθε ἀμπέλι
σὰν τὰ χειλάκια τῆς Ρηνιῶς
ποὺ στάζουν μέλι.

Ζουλέβω ἐκεῖνο τὸ χωριὸ
στὸν κάμπο κάτου
μὲ τὶς καθάριες του πηγὲς
τὰ ρέματά του.
Ζωὴ σκορποῦνε τὰ νερά . . .
Ρηνιώ, νὰ ζήσεις,
μὲ λίγη ἀγάπη ἔλα κι' ἐσὺ
νὰ μ' ἀναστήσεις.

Ἡ ποιητικὴ φράση τοῦ Πάλλη χτυπητή, ζωγραφισμένη καθὼς εἶναι μὲ χρώματα ζωηρά, περίλαμπρη, σταράτη καὶ χοντροκομένη πολλὲς φορές, δὲ μοιάζει διόλου μὲ τὸν παραδομένο κομψὸ καὶ σφιγμένο μέσα στὴν ψευτοευγένεια ποιητικὸ λόγο τῶν ἄλλων νεοελλήνων λυρικῶν. Γι' αὐτὸ τὸ τραγούδι τοῦ Πάλλη ξαφνιάζει καὶ σὲ κάνει πάντα νὰ σταματᾶς μπροστὰ στὴν ἀσυνήθιστη, πρωτότυπη καὶ ὡμή του ἔκφραση.

ΤΟΥΡΚΑΛΑ

Πίσω ἀπὸ γιασμάκι
κρυφτοπαίχτρα ἐλιά·
τράβηξ' το λιγάκι
γιὰ 'να διό φιλιά.

Διό κιτρούλια τέρι
σὲ σφιχτὸ κουμπί·
τάχα καὶ ἕνα χέρι
δὲ χωράει νὰ μπεῖ;

Φρούφρου τὸ σαλβάρι
τὸ ἀτλαζοκρουστό . . .
Ὤ ποὺ νὰ σὲ πάρει,
πάω νὰ κολαστῶ!

Κ' ἕνα ἄλλο ἀπὸ τὰ χαραχτηριστικὰ τῆς μούσας τοῦ Πάλλη.

ΨΟΦΟΘΑΛΑΣΣΑ

Ὦ θάλασσα, γιατὶ καλὲ μᾶς στέκεις μαραμένη
σὰ γρίτσα πιὰ ποὺ ξέχασε καὶ γέλια καὶ παιχνίδια,
ποὺ ὁ κόρφος ὡς τὸν ἀφαλὸ σαχλὸς τῆς κατεβαίνει,
π' ἀβγὰ τὴν κάθε σοῦφρα της τῆς κρύβουν καὶ φτιαστίδια;

Ξύπνα λιγάκι κι' ἄφρισε καὶ χτύπα σὰ γοργόνα!
Κι' ἄνεμε ἐσύ, σὰν αἴλουρος μὲς στ' ἄρμενά μας φύσα,
ποὺ νὰ θαρρῶ πὼς βρίσκεστε σ' ἀγάπης μέσα ἀγώνα
πὼς σπαρταρᾶτε ἀπ' τὴ φωτιὰ καὶ τρώγεστε μὲ λύσσα.

Χοιμῆστε! Τὸ καράβι μας μὲ τὸ μιαλὸ χαμένο
ἂς τρίζει, ἂς τρέμει, ἂς σκουντουφλᾶ δειλὸ λαχανιασμένο,
καὶ μὲ σπασμοὺς μὲ βογγητὰ κάθε ἐπιβάτης κάτου
ἂς βγάζει τὰ ἀντερά του.

Κ' ἔρχεται ὥρα θλιβερὴ ποὺ λυγίζεται ἡ καρδιὰ τοῦ ποιητῆ. Σπάνια εἰπώθηκε στὴ γλώσσα μας τόσο σπαραχτικὰ ὁ πόνος τοῦ πατέρα, ὅσο στὸ ἀκόλουθο ἐπίγραμμα σὲ τάφο πεθαμένης κόρης. Λὲς κάθε στίχος ἀπὸ τοὺς τέσσερες πὼς πέφτει σὰν ἕνα δάκρι.

Εἴσουν τῶν σπλάχνων μου ἡ χαρὰ
ὀχτὼ καὶ δέκα χρόνια·
μιὰ μόνη μὲ ἔθλιψες φορὰ
ὅμως μὲ θλίψη αἰώνια.

Μὰ ἐκεῖ ποὺ ὁ ποιητὴς βρίσκει τὴν ἀτμοσφαίρα του, τὸ δικό του ἀέρα, ποὺ ἀνασαίνει πλατύτερα, εἶναι ὅταν πιάνει νὰ σατυρίσῃ. Ὅποιος πολιτικὸς ἢ λογιώτατος συκοφάντησε τὸν ἀγώνα γιὰ τὴν καθιέρωση τῆς δημοτικῆς μας, δὲ βρίσκει χάρη στὸν κόπανο τοῦ Πάλλη. Γιατὶ ἡ πίστη του γιὰ τὰ παραγνωρισμένα δίκαια τῆς λαϊκῆς γλώσσας ζυμώθηκε μὲ τὴν ψυχή του καὶ τοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ νιώσῃ πὼς ὑπάρχει ἄνθρωπος καλοπροαίρετος καὶ μὲ κοινὸ μυαλὸ ποὺ νὰ φρονῆ τ' ἀντίθετα. Ὅταν ἀνακάλυψε σὲ τυπωμένα γρα-

φτά τοῦ Χατζηδάκη ἕνα σολοικισμό του, τονὲ γελοιογράφησε νὰ θαλασσοπνίγεται σὰν τὸ γνωστὸ λαϊκὸ τύπο τοῦ παραμυθιοῦ, τὸν πολύπαθο Σεβὰχ τὸ θαλασσινό, συνοδεύοντας μὲ τ' ἀκόλουθο ἐπίγραμμα τὴν καρικατούρα :

Χαντζίδακις Σεβὰχ
μὲ σόλοικη ὑποταχτικὴ
πελαγωμένος (ἀχ !)
στὴ θάλασσα τὴ γλωσσική.

"Οταν ὁ φρενολόγος γιατρὸς Μιταυτσὴς — ποὺ πέθανε τώρα — διακήρυξε πὼς οἱ μαλλιαροὶ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι τρελοί, ἀφοῦ ἐπιθυμοῦν νὰ καταστρέψουν τὴ γλώσσα, τὴν πατρίδα, τὴ θρησκεία, τὴν ἠθική καὶ τὰ λοιπὰ σχετικά, ὁ Πάλλης τονὲ σχολίασε μὲ τὸ ἀκόλουθο τετράστιχο.

Πάψε, μὴ δίνεις στοὺς τρελοὺς μιαλό
ὦ Μιταφτσή μου βλάμη,
τί δίνε δίνε στὸν κάθε τρελό
δὲ σοῦμεινε πιὰ δράμι.

Καθένας ποὺ ἔβγαινε σὰν ἔξυπνος πατριώτης νὰ ρίξῃ «τὸν λίθον τοῦ ἀναθέματος» μὲ ξεθυμασμένα ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς δημοτικῆς, στὰ παλιὰ χρόνια τοῦ γλωσσικοῦ ἀγώνα, ἔπαιρνε ἀπὸ τὸν Πάλλη τὴν *πληρωμή. Ἔτσι εἰσπράξανε τὸ μερτικό* τους ἀπὸ τὸ σατυρικό του θυμό ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Αἰγινήτης, ὁ Στάης, ὁ Σουρής, ὁ Πὼπ (ἔποπας), ὁ Μισθριώτης ἀρκετοὶ ἄλλοι καὶ ὁ τότε βουλευτὴς Παπαμιχαλόπουλος μὲ τὸ περίφημο ἐκεῖνο διαλογικὸ ἐπίγραμμα ποὺ ἀρχίζει :

— Πιὸς εἰσαι δά
ἐσύ ἀ
σαχλός ;
— Ἐγὼ ὁ Πατα
μουχλό
πουλος

Καὶ δὲν περιορίστηκε μόνο στὰ ἐπιγράμματα, μὰ καὶ μὲ κωμικὲς σκηνὲς τοὺς φόρτωσε καὶ πειραχτικοὺς νεκρικοὺς διαλόγους ἀλὰ Λουκιανὸ ἔγραψε, ποὺ τοὺς βρίσκει κανεὶς στὰ ὡς εἶδος Ἄπαντα, ποὺ τύπωσε στὸ Λίβερπουλ τὸ 1915 σ' ἕνα τόμο μὲ τὸ γενικὸ τίτλο : «Λέκα Ἀρβανίτη (*γνωστὸ φιλολογικὸ του ψευτόνομα*) μαλιαροῦ : Κούφια Καρύδια». Ὁ τόμος αὐτὸς περιέχει τὸν «Κύκλωπα», τὸν «Ἔμπορο τῆς Βενετίας», τὸ «Θουκυδίδη», τοῦ Κάντ τὴν «Κριτικὴ τοῦ ἄδολου λογισμοῦ», διάφορα ἄρθρα γλωσσικὰ καὶ βιβλιοκριτικά, τὸν «Ταμπουρὰ καὶ Κόπανο» καὶ ἄλλα. *Ἔτσι ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Πάλλη συγκεντρώνεται* σὲ τέσσερις τόμους. Τὴν «Ἰλιάδα», τὴ «Νέα Διαθήκη», τὰ «Κούφια Καρύδια» καὶ τὸν «Μπρουσό», χωρὶς νὰ λογαριάζουμ' ἐδῶ ὅσες πραγματεῖες τύπωσε στὴν ἀγγλικὴ γλώσσα.

Τί εἶναι ὁ «Μπρουσός» ; Τὸ μοναδικὸ πεζογράφημα τοῦ Πάλλη. *Γιατὶ πὼς εἶτανε* δυνατὸ ἀφοῦ δοκίμασε ὅλα τὰ εἴδη τοῦ λόγου ν' ἀφήσῃ παραπονεμένη τὴν πεζογραφία ; Ὁ «Μπρουσός» εἶναι ἁπλούστατα ἕνα ὁδοιπορικό, μιὰ ταξιδιώτικη ἀνάμνηση. Πληροφορήθηκε ὁ συγγραφέας πὼς ἡ Ρούμελη ἔχει ἄπειρες καλλονές, κοσμήματα τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ *λαχτάρησε* ἡ ψυχή του νὰ κοπιάσῃ νὰ τὶς χαρῇ. Σχεδίασε ταξίδι χινοπωριάτικο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μέσο Πάτρας στὸ Μεσολόγγι κι ἀπὸ κεῖ περνώντας τὰ ὀρεινὰ μέρη νὰ φτάσῃ στὸ Καρπενήσι. Μὰ τὸ ταξίδι αὐτὸ δὲν τέλιωσε. Σταμάτησε στὸν Μπρουσό, σ' ἕνα ξακουστὸ μοναστήρι, σιμὰ στὸ συνονόματο χωριὸ τῆς Εὐρυτανίας, ἀπ' ἀφορμὴ ποὺ ξέσπασε ξαφνικὰ πρώϊμος χειμώνας.

Μὰ περιγράφοντας ὁ Πάλλης κάθε μιὰ του ἐντύπωση ἀπὸ τὸ ταξίδι, βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ παρατηρήσῃ ὅ,τι ἀταίριαστο καὶ παράτυπο τοῦ πέφτει στὸ μάτι ἀπὸ τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ μας συνήθια, νὰ σχολιάσῃ τὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς μας, νὰ χτυπήσῃ τὴ μοιρολατρεία μας, ν' ἀγαναχτήσῃ, γιὰ τὴν κακομοιριὰ τοῦ ψευτοπολιτισμοῦ μας, νὰ θυμηθῇ διάφορα περιστατικὰ ἀπὸ ἄλλα του ταξίδια, νὰ διηγηθῇ παλιὰ ἀνέκδοτα, νὰ δείξῃ τὸν πλοῦτο τῆς γνώσης του γιὰ ἀντικείμενα τοῦ πραχτικοῦ κόσμου, τὸ βάθος τῆς διδαχτικῆς του σοφίας καὶ πολλὲς φορὲς νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὴν παραξενιὰ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ συνήθισε κ' ἔζησε πολύχρονα ἀνάμεσα σὲ ξένο πολιτισμό.

Ἔτσι στὴ διήγησή του συνδυάζει μὲ χάρη τὰ πιὸ ἀταίριαστα πράματα. Τοῦ κάνουν ἐντύπωση οἱ φυλακὲς τῆς Πάτρας καὶ τ' ἀργοκίνητο τῆς ἑλληνικῆς δικαιοσύνης. Μιλεῖ σοφὰ γιὰ τὴ βοτανικὴ ἐπιστήμη. Ἀγαναχτεῖ γιὰ τοὺς βανταλισμοὺς τοῦ λαοῦ στὰ μνημεῖα καὶ στ' ἀγάλματα. Μὰ καθὼς παρατηρεῖ, κ' ἡ καταστροφὴ τῆς ἐθνικῆς γλώσσας εἶναι χοντρικὸς βανταλισμὸς τῶν μορφωμένων. Στὸ Μεσολόγγι κάνει ἐπίσκεψη στὰ σπίτια τῶν πιὸ παλαιῶν πολιτικῶν μας, τοῦ Ντεληγιώργη καὶ τοῦ Τρικούπη. Ἐκφράζεται μὲ περιφρόνηση γιὰ τὸν Ντεληγιάνη κ' ἐπαινεῖ τὸν Τρικούπη πὼς χτύπησε τὸ φαυλοκρατισμὸ τῆς ἐποχῆς του, πράμα σφαλερό, γιατὶ κατὰ τὴ γνώμη πολλῶν ποὺ θυμοῦνται ἀκόμα κι ὁ Τρικούπης γιὰ νὰ στηρίξῃ κόμα δούλεψε στὸ ρουσφέτι. Καὶ προσθέτει : «Στὸ Μεσολόγγι χρωστᾶμε καὶ τὸν τρίτο μεγάλο ἄντρα, ἴσως τὸ μεγαλύτερο». Ἐννοεῖ βέβαια τὸν Παλαμά, ποὺ ἀλλοῦ τὸν ὀνομάζει ἐθνάρχη. Σταματᾶ στὸ Ἀγρίνι κ' ἐξετάζει μὲ γοργὴ κ' ἔμπειρη ματιὰ τὸν τόπο ποὺ τὸν πλουτίζει τὸ ἐμπόριο τῶν καπνῶν καὶ δίνει δοκιμασμένες συμβουλὲς γιὰ τὸν τρόπο ποὺ λογαριάζονται κ' ἐξασφαλίζονται τὰ ἐμπορικὰ κέρδη.

Ἀπὸ κεῖ περιγράφει πιὰ τ' ἀνέβασμά του

πρὸς τὰ *ρουμελιώτικα* βουνὰ μὲ ὅλα τὰ περιστατικὰ ποὺ τοῦ τύχανε. *Πονεῖ ἡ ψυχή* του γιὰ τὴν περιφρόνηση ποὺ δείχνουμε ὅλοι στὸ βασικὸ πλοῦτο καὶ γιὰ την κακή μας συμπεριφορὰ πρὸς τὰ ζῶα. Καὶ τέλος φτάνει στὸν Μπρουσό γιὰ νὰ ξεκουραστῇ. Πέρασε ἀγριότοπους, διάβηκε ποτάμια, δάση, διάσελα, κορφὲς καὶ μέθησε μὲ τόσες *θελκτικὲς σκηνογραφίες. Μὰ ἐδῶ βρί*σκει τὸ θέαμα ὑπέροχο. Τὸ Μοναστήρι, γράφει, «εἶναι χτισμένο στὴν πλαγιὰ γκρεμοῦ καὶ βλέπει κάτου πρὸς βαθὺ καταπράσινο φαράγγι μὲ μούρμουρο ρέμα στὸν πάτο, νανουριστικὸ σὰ γιαγιᾶς τραγούδι, καὶ πέρα νότια καὶ βορινὰ βλέπει τ' Ἀραποκέφαλα καὶ τοὺς γκρεμοὺς τῆς Καλιακούδας μὲ τὰ λαμπαδόμορφα καὶ μεγάλα ἀθάνατα ἔλατα ποὺ σκαρφαλώνουν ὡς τὰ κορφοβούνια ἴσα ἀπάνου. Ἐδῶ φαντάζουμαι φώλιαζαν παλαιϊκὰ οἱ ἀρκοῦδες καὶ τὰ λιοντάρια τῆς Αἰτωλίας ποὺ μᾶς δηγιέται ὁ Ἡρόδοτος».

Τὸ πρωΐ ξημερώνεται ὁ τόπος ὅλος χιονισμένος. Οἱ ντόπιοι τὸν ἐμποδίζουνε νὰ τραβήξῃ μπροστὰ γιατὶ ὁ δρόμος ἔχει κακοτοπιὲς καὶ κινδύνους. Ἔτσι κατεβαίνει πίσω πρὸς τὸ χωριὸ γιὰ τὴν ἐπιστροφή. Μὲ χαριτωμένο τρόπο μᾶς ἀφηγεῖται τὴ συνάντησή του στὸ χάνι, ἀνάμεσα σὲ κύκλο ἁπλοϊκῶν ἀνθρώπων, μὲ τὴ χωριάτισα κυρὰ Βαβούλω καὶ τὰ νόστιμα νάζια του μ' αὐτή, τόσο ποὺ νὰ τοῦ τάξῃ γι' ἀνταμοιβὴ τῆς γνωριμιᾶς του πὼς θὰ τοῦ στείλῃ στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὰ περίφημα λουκάνικα τοῦ τόπου ὅταν θὰ σφάξῃ τὸ γουρούνι της, τὰ Χριστούγενα. Κ' ἐπειδὴ σὰν ἦρθε ὁ καιρὸς ἄδικα περίμενε τὸ τάξιμο, κλείνει τὴ διήγησή του μὲ τοῦτο τὸ παράπονο : «Ἀ ! Βαβούλω, Βαβούλω πῶς νὰ πιστέψω πιὰ γυναίκα στὴ ζωή μου ;»

Ὁ «Μπρουσός», τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ Πάλλη, δημοσιεύτηκε σὲ πολλὲς συνέχειες στὸ Νουμὰ τοῦ 1921 κ' ὕστερα στὰ 1923 βγῆκε σὲ βιβλίο. Τότες ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιώτης, λίγο πρὶν πεθάνει, κρίνοντάς το (Νουμὰς 1923) ἔγραψε πὼς ὁ Πάλλης ἀπὸ ποιητὴς τώρα «βγαίνει πεζοπόρος πρώτης κι ὁ λόγος του ἀρχίζει νὰ κατρακυλᾶ ἥσυχα καὶ ἥμερα» καὶ πὼς «ὁ Μπρουσὸς καταντάει γενικὴ θέα τῆς Ρωμιοσύνης, βαθιὰ ψυχολογημένης». Γιὰ μᾶς ἀληθινὰ δίνει ὅλο τὸ χαραχτήρα τῆς τέχνης καὶ τῆς πολιτικῆς, φιλολογικῆς καὶ κοινωνικῆς νοοτροπίας τοῦ Πάλλη. Εἶναι βιβλίο ἀποκαλυπτικὸ ποὺ βοηθᾶ τὸ μελετητὴ νὰ ἐξηγήσῃ τὶς ἀπορίες του καὶ νὰ νιώσῃ πιὸ σωστὰ τὴν ψυχὴ γενικὰ τοῦ συγγραφέα καὶ τοῦ ποιητῆ. Ὁ Πάλλης εἶν' ἕνας καλοπροαίρετος πατριώτης ποὺ δογματίζει μαζὶ μὲ τόσους ἄλλους, πὼς ἡ Ἑλλάδα δὲν πρόκοψε γιατὶ δὲ βρέθηκε ὡς τώρα νὰ τὴν κυβερνήσῃ ἕνας νοικοκύρης. Αὐτὸ λείπει, κι ἂν ὁ νοικοκύρης ξεφύτρωνε ἡ δουλειὰ θὰ εἴτανε τελιωμένη. Ὑπάρχουν ὅμως κι ἄλλοι ποὺ φαντάζονται πὼς εἶναι πολὺ μέσα σ' ἑκατὸ χρόνια νὰ μὴ μπορέσῃ νὰ φανῇ ἕνας νοικοκύρης καὶ νομίζουν πὼς πρέπει νὰ ψάξουνε νὰ ἰδοῦνε μήπως φταίει πάνω ἀπ' ὅλα τὸ ἀκατάστατο κοινωνικὸ καὶ οἰκονομικὸ σύστημα ποὺ κυβερνᾶ καὶ ρυθμίζει.

***

Ἐκεῖνος ποὺ μόνος μίλησε σοβαρὰ ὄχι μονάχα γιὰ τὰ σημαντικὰ χαρίσματα τοῦ Πάλλη, μὰ καὶ γιὰ τὰ ὑστερήματα καὶ τὶς ἀδυναμίες του, εἶναι ὁ Ψυχάρης. Μὲ ὅλη τὴ στοργὴ ποὺ ἔτρεφε πρὸς τὸν πρῶτο καὶ σπουδαιότερο μαθητὴ καὶ ἀκόλουθό του, ποτὲ δὲν *τοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ νὰ κρύψῃ* ὅ,τι θεωροῦσε ἀληθινὸ καὶ ὠφέλιμο. Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς μετάφρασης τοῦ Εὐαγγελίου κατηγόρησε τὸν Πάλλη γιατὶ μεταχειρίζεται πλάγι πλάγι μερικοὺς δασκαλισμοὺς μὲ τὰ πιὸ ἄκρα δημοτικὰ κ' ἔτσι οἱ δημοτικοὶ τύποι φαντάζουνε περισσότερο καὶ χτυποῦνε στὸ μάτι κάπως δυσάρεστα (Ρόδα καὶ Μῆλα, τόμος Δ'—1907) «Θὰ μᾶς τὰ παραξηλώσῃ πάντα ἡ στὴν καθαρέβουσα ἡ στὴ δημοτική». Γιατὶ ὁ Ψυχάρης φοβᾶται πὼς ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀκαταστασία δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ βγῇ γραμματική, ἀφοῦ ὁ πρῶτος ὅρος γιὰ νὰ ταχτοποιηθῇ κ' ἐπικρατήσῃ γενικὰ ἡ δημοτική μας εἶναι, κατὰ Ψυχάρη, ὁ κανόνας. Γιὰ τοῦτο ζητοῦσε ἁρμονία στὸ ὕφος καὶ στὴ γλώσσα καὶ ἀπαιτοῦσε ἀπὸ τὸν Πάλλη ρυθμὸ καὶ μέτρο. Ἀναγνώριζε πὼς ὁ Πάλλης ἔχει γλωσσοπλαστικὴ δύναμη πρώτης ἀράδας καὶ πὼς πλάθει κάτι ὅρους ποὺ τοὺς χαίρεσαι σὰν τὸ φρέσκο, τὸ κρουσταλένιο τὸ νερό. Τοῦ ἀναγνώριζε ἀκόμα τὴ δύναμη, τὴ συντομία, τὸ ξάστερο τὸ ὕφος, καὶ πίστευε πὼς στὴ μετάφραση τῆς Ἰλιάδας ὁ ἀρχαῖος Ὅμηρος μεταψυχώνεται ἀπὸ μιὰ πνοὴ καινούρια, ὁλόθερμη. Ἐνέργησε ὁ Ψυχάρης νὰ πάρῃ ἡ Ἰλιάδα τὸ βραβεῖο τῆς Association pour l'encouragement des études Grecques en France, καὶ θαύμαζε τὸν ἄνθρωπο γιατὶ εὕρισκε χαρίσματα ποὺ σπάνια τ' ἀνταμώνει κανεὶς σ' ἕνα καὶ μόνο μυαλὸ ἑνωμένα. «Δὲν πιστέβω νὰ εἶδα πολλοὺς ποὺ νὰ εἶναι πιὸ προικισμένοι ἀπὸ τὴ μάννα μας τὴ φύση» (Ρόδα καὶ Μῆλα, τόμος Ε'—1908).

Κι ἀληθινά, ἡ ἐπιβλητικὴ ἐπίδραση τῶν χαρισμάτων τοῦ Πάλλη στὴ νέα μας λογοτεχνία θὰ μείνῃ σημαντική. Τὸ μεταφραστικό του ἔργο, καθὼς εἴδαμε, εἶναι τέτοιο ποὺ πρώτη φορὰ φάνηκε στὴν ἑλληνικὴ φιλολογία. Ὁ στίχος τῆς Ἰλιάδας, ὁ σφιχτός, δεμένος, ἁρμονικὸς καὶ γεμᾶτος εἶχε ἐπίδραση στὴν κατοπινή του πρωτότυπη ποίησή μας. Τὸ βλέπουμε καθαρὰ στὴν τέχνη τοῦ Παλαμᾶ. Ὁ δεκαπεντασύλλαβος τοῦ «Ὕμνου τῆς Ἀθηνᾶς» δὲν εἶναι διόλου ὁ δεκαπεντασύλλαβος τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιλιᾶ». Ὁ Παλαμὰς εἶναι φανερὸ πὼς ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Πάλ-

Δ. ΓΕΡΑΝΙΩΤΗΣ — ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

λη καὶ μὲ τὴ δική του ἐξαιρετικὴ δύναμη παρουσίασε τὸ στερεωμένο καὶ ἄφταστο ἐκεῖνο στίχο τῆς «Φλογέρας» τελειοποιώντας πιὸ πολὺ τὸ πλέξιμό του. Ἔπειτα ὁ βαθυστόχαστος τρόπος ποὺ ὁ Πάλλης πλάθει τὰ σύνθετα καὶ φιλοτεχνεῖ τοὺς μεταπλασμούς του βρῆκε ἄξιους μιμητὲς πολλοὺς ἀπὸ τοὺς νεώτερους ποιητὲς καὶ πεζογράφους μας. Μίμηση καλοπρόσδεχτη ποὺ δυναμώνει καὶ χρωματίζει τὴ γλώσσα.

Ὁ Πάλλης θὰ μποροῦσε νὰ συγκριθῆ σὲ πολλὰ μὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς πρώτους γλωσσικοὺς ἀναμορφωτές, τὸν Ἰωάννη Βηλαρά. Καὶ οἱ δυὸ Ἠπειρῶτες, σταράτοι στὴν ἔκφραση, μὲ ὕφος τραχύ. Καὶ οἱ δυὸ λυρικοὶ καὶ σατυρικοί, μεταφραστὲς τῶν ἀρχαίων καὶ ἁπλοποιητὲς τῆς ὀρθογραφίας.

***

Ὁ Πάλλης δὲν εἶναι μόνο θαρρετὸς λογοτέχνης μὰ καὶ ἄνθρωπος δραστήριος ποὺ ξέρει κ' ἔχει τὸ κουράγιο νὰ ὑπερασπίζη τὴν πίστη καὶ τὶς ἰδέες του. Στὰ χρόνια ποὺ ἡ Μακεδονία εἶταν ἀκόμα Τούρκικη ἐπαρχία, εἶχε ἀνταπόκριση κ' ἔστελνε στοὺς ἐκεῖ δασκάλους βιβλία γραμμένα στὴ δημοτικὴ γιὰ νὰ διαδώση μ' αὐτὰ στοὺς ξενόγλωσσους τὴν ἑλληνικὴ γλώσσα, ἀφοῦ μὲ τὴν καθαρεύουσα εἶταν ἀδύνατο νὰ τὴ μάθουν. Ἔτσι ἔκανε συστηματικὴ προπαγάντα στ' ἀλύτρωτα σκολειά, ἀφοῦ γιὰ τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς ἐλεύτερης Ἑλλάδας μήτε τολμοῦσε κανεὶς τότε νὰ σκεφθῆ τέτοιο νεωτερισμό. Τόση εἶτανε ἡ ἐπιβολὴ τῶν μανταρίνων τῆς καθαρεύουσας. Μὰ κ' ἐκεῖ ἀπάνου, στὴ βορινὴ Ἑλλάδα, δὲν ἔλειπε ἡ ἀντίδραση ποὺ τὴν ἀντιπροσώπευε ὁ συντηρητικὸς καὶ καθυστερημένος Κλῆρος.

Στὸ «Νουμὰ» (1909) βρίσκονται τυπωμένα πολλὰ σχετικὰ γράμματα δασκάλων πρὸς τὸν Πάλλη, ποὺ ἀπ' αὐτὰ μεταφέρουμ' ἐδῶ δυὸ ἀποσπάσματα: « Διαβάζουμε

στὴν ἐφημερίδα Σαλονίκης «Νέα Ἀλήθεια» καὶ βλέπουμε τὸν κατατρεγμὸ γιὰ σᾶς. Κάνετε πολὺ πολὺ χρυσὰ ποὺ κοπανίζετε τοὺς καλογέρους πῶχουν θεμέλιο τὸ τί θὰ φᾶμε καὶ τί θὰ πιοῦμε. Ἀνάθεμα κι ἂν τοὺς μέλῃ πεντάρα γιὰ τὸ ἔθνος. Τοὺς κακοφαίνεται τώρα ποὺ ἀνοίξαμε λίγο τὰ μάτια μας. Θέλουν καὶ παρακαλοῦν νᾶμαστε αἰώνια τυφλοί. Οἱ Διδάσκαλοι (3 ὑπογραφὲς) 15/7 1909». Καὶ τὸ δεύτερο: «15 Ἰουλίου 1909. Εἴμεθα τῆς ἰδέας κ' ἔχουμε σταθερὴ ἀπόφαση νὰ ρίξουμε κάτω πλέον τὰ ἐνοχλητικὰ συστήματα καὶ νὰ εἰσάξουμε τὰ ἰδικά σας τὰ νέα καὶ ἔχουμε τὴν ἐλπίδα πὼς θᾶχουμε καλύτερα ἀποτελέσματα. Αὐτὸ τὸ μεγάλο κακὸ τὸ αἰσθάνονται καὶ τὸ βλέπουν οἱ δασκάλοι, ἀλλὰ τί νὰ κάμουν; Θέλουν νὰ τὸ διορθώσουν ἀλλὰ εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κλήρου· μόλις θελήσουνε νὰ ποῦν τίποτα καὶ ἀμέσως παύονται. Σημειώσετε δὲ ὅτι ὅλοι σχεδὸν οἱ δασκάλοι εἶναι πτωχοί· ἀναγκάζονται λοιπὸν νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς διαταγὰς τῶν Δεσποτάδων καὶ νὰ βλέπουν τὸ μεγάλο κακὸ νὰ αὐξάνη».

Μεγάλο κακὸ χαραχτήριζαν ἀπὸ τότε οἱ δασκάλοι τῶν κοινοτικῶν σκολειῶν τῆς Τουρκίας, τὴν ἀπαγόρευση τῆς διδασκαλίας τῆς μητρικῆς γλώσσας. Καὶ τὸ ρόλο ποὺ ἔπαιζε ἐδῶ ὁ Μιστριώτης τὸν κρατοῦσαν ἐκεῖ οἱ δεσποτάδες. Ποιὸς δὲ βλέπει φανερὰ πὼς τὸ μεγάλο κακὸ ἴσως νὰ ἐξακολουθοῦσε ἀκόμα ἂν δὲν πρόφταινε ὅπως ὅπως νὰ σώση τὴν κατάσταση ἀργότερα ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση;

Μὰ ὁ Πάλλης ἀτάραχος ἀντίκριζε τὴν ἐναντίο του καταδρομὴ τοῦ τύπου, τῶν ψευτοπατριωτῶν καὶ τῶν ἐπίσημων διδασκάλων τοῦ γένους. Αὐτὸς ὁ Χατζηδάκης ποὺ σὰν ἐπιστήμονας δὲν μποροῦσε νὰ μὴν ἀναγνωρίση τὸ καλὸ ποὺ θᾶφερνε ἡ ἀλλαγὴ τῆς τεχνητῆς γλώσσας τῶν λογιωτάτων, καθὼς ὁ ἴδιος τὸ εἶχε προκηρύξει, δικαιολογώντας ὕστερα τὴ στάση του μπροστὰ στὴν ὁρμὴ τοῦ γλωσσικοῦ ἀγῶνα ποὺ προχωροῦσε τόσο πολὺ καὶ τὸν ἄφινε αὐτὸν πίσω, ἔλεγε τ' ἀκόλουθα στὸ συντάχτη τῆς ἐφημερίδας «Ἀκρόπολη» (17 τοῦ Μάη 1908) ποὺ τοῦ πῆρε συνέντευξη καὶ τονὲ ρώτησε ἂν εἶναι μὲ τὴν καθα

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Γ. ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΣ — ΨΑΡΑΣ

ρεύουσα ἢ τὴ δημοτική. «Νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν Ψυχάρη, Πάλλη καὶ λοιπῶν... αὐτοὺς νὰ χτυπήσωμε ἐπὶ τοῦ παρόντος κ' ἔπειτα τὸ ἔθνος διὰ τῶν λογίων θὰ σκεφθῇ καὶ θ' ἀποφασίσῃ παίαν ὁδὸν θ' ἀκολουθήσῃ». Ἐχτρὸς χαραχτηριζότανε ὁ Πάλλης τότες, κι ὅμως βλέπουμε σήμερα ποὺ περάσανε τόσα χρόνια, πὼς αὐτοὺς τοὺς ἐχτροὺς ἀκολούθησαν οἱ νεώτεροι λόγιοι τοῦ ἔθνους κι ἀποφασίσανε μὲ τὰ λογοτεχνικά τους ἔργα ποιό δρόμο ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ ἡ γλώσσα.

Κι ὅσο κι ἂν ἀγαπᾶ ὁ Πάλλης τὰ λίγα λόγια, ποτὲ δὲ σωπαίνει σὰν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀκουστῆ ἡ βροντερή του φωνή. Ὅταν κατὰ τὰ 1906 μερικοὶ νέοι κάψανε πανηγυρικὰ τὰ βιβλία του καὶ τὸ διαλαλήσανε γιὰ κατόρθωμα στὶς ἐφημερίδες τοῦ καιροῦ, ὁ μεταφραστὴς τῆς Ἰλιάδας σὲ γράμμα του πρὸς τὴν «Ἀκρόπολη» (Νουμᾶς 1906) σημείωσε καὶ τ' ἀκόλουθα, βλέποντας τὴν τότε ἀπελπιστικὴ ἐσωτερικὴ κ' ἐξωτερικὴ κατάσταση τοῦ κράτους: «Ἤθελα ἁλιῶς νὰ δείχνουν τὰ παιδιά τὴν παληκαριά τους καὶ τὴν περηφάνια. Τοὺς παίρνουν οἱ πολιτικοὶ τὸ ψωμὶ τῆς φαμίλιας τους, τοὺς ἀναγκάζουν ἀπελπισμένοι νὰ ξενιτέβουνται γιὰ πάντα στὴν Ἀμερική, τοὺς βυζαίνουν τὸ αἷμα τους, τοὺς ἔκαναν μπαίγνιο τ' ὄνομά τους σ' ἀνατολὴ καὶ δύση· κι ὡς τόσο κανεὶς τους δὲν ἔχει τὸ θάρρος καὶ τὸ φιλότιμο νὰ σηκωθεῖ καὶ τοὺς τρίψῃ τὴν κασίδα».

Καὶ τώρα τελευταῖα (Νουμᾶς 1931) τᾶβαλε μὲ τὸ Σῖμο Μενάρδο, σὰ ζοῦσε αὐτός ἀκόμα, καὶ μὲ ὁρμὴ φοβερὴ τοῦ ξετίναξε τὴ γραμματική καὶ φιλολογική του γνώση. Ὁ Πάλλης βέβαια δὲν εἶχε τίποτα προσωπικὸ μὲ τὸ μακαρίτη καθηγητὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας, μὰ στὸ πρόσωπό του κεραυνοβολοῦσε τὸν ἀντιπροσωπευτικὸ ἐκεῖνο τύπο τοῦ λογιωτάτου τῆς τελευταίας ὥρας ποὺ καμώνοντας πὼς ἔχει πνεῦμα ἐλεύτερο κι ἀμερόληπτο, ἀναγνωρίζει τάχα τὰ δίκαια τῆς δημοτικῆς γιὰ νὰ σιμώσῃ σὰ φίλος κ' ἔτσι σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς δικούς καὶ σὰν πιστευτότερος γιὰ τοῦτο νὰ χτυπήσῃ τὴ γλωσσικὴ ἀναγέννηση ἀποτελεσματικώτερα. Τὸ τέτοιο φέρσιμο ἡ ἀλύγιστη συνείδηση τοῦ Πάλλη τὸ θεωρεῖ ἀνάξιο, ἡ ψυχή του φλογίζεται καὶ γίνεται ἕνας νεώτερος βροντορίχτης Δίας. Κι ἀραδιάζει ὁ ποιητὴς τοῦ «Ταμπουρᾶ καὶ Κόπανου» ὁλόκληρες σελίδες λάθη καὶ παραγνωρίσματα στιχουργικά, ὀρθογραφικά, ξενισμοὺς κι ἀσυνέπειες, βγαλμένα ὅλα ἀπὸ τὸ πρόσφατο τότε ἀκαδημαϊκὸ βιβλίο τοῦ Μενάρδου.

***

Ὁ Πάλλης θὰ μείνῃ ξεχωριστὴ προσωπικότητα στὰ νεοελληνικὰ γράμματα. Γερός ἑλληνιστής, σοφὸς γραμματολόγος, σπουδασμένος γλωσσομαθής, συγγραφέας ποὺ συνταιριάζει στὸ ἀδρό του λιτὸ ὕφος τὴν ἀντίθεση τοῦ πρωτόγονου καὶ τοῦ πολιτισμένου, μὲ σκέψη συχνὰ μαθηματική καὶ λόγο πολλὲς φορὲς ἀκριβολογημένο, ποιητὴς μὲ στίχο συμπυκνωμένο κ' ἐπιγραμματικό. Ὁραματιστὴς καὶ ἀγωνιστὴς πάντα στὴν πρώτη γραμμὴ ἀδάμαστος κι ἀκαταμάχητος. Πνεῦμα φιλοσοφημένο μὲ δύναμη καὶ ἰδιότυπη χάρη. Χαραχτήρας μὲ συνέπεια, ἐργάτης μὲ συνέχεια. Τολμηρὸς στὶς ἰδέες του, ὁρμητικὸς τόσο στὸ δίκιο του ὅσο καὶ στὸ ἄδικο, συγκρατημένος στὸ λυρικὸ αἴσθημα καὶ στὴ φαντασία. Δὲ ζήτησε μόνο τὴν ἀντικατάσταση τῆς καθαρεύουσας, μὰ καὶ τὴν ἁπλοποίηση τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας καὶ τὴν κατάργηση τοῦ ἄχρηστου τονισμοῦ. Κι ἀκόμα εἶν' ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσε ἀέρα στὴ δημοτική μας, ἄνοιξε τὰ φτερά της καὶ τὴν ὁδήγησε μακρύτερ' ἀπὸ τοὺς ἄλλους, σὲ κορφὲς παρθένες, κάνοντας τοὺς πολλοὺς νὰ τρομάξουνε μὲ τέτοια τόλμη.

Ἔχοντας φυσικὴ τὴν κλίση γιὰ νὰ ὁδηγῆ καὶ νὰ διδάσκη θὰ εἶταν ἀπὸ τοὺς πιὸ κατάλληλους καὶ ξεχωριστοὺς καθηγητὲς τῆς ἀρχαίας φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο, καὶ θὰ μποροῦσε νὰ λαμπρύνη τὴν ἕδρα του. Αὐτὸ ἀποδείχνουν ὄχι μόνο οἱ ἐργασίες του στὴ δική μας γλῶσσα, μὰ καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔκδοση τοῦ Σ τῆς Ἰλιάδας ποὺ βγῆκε στὰ 1930 μὲ κείμενο σχολιασμένο στὴν Ἀγγλική, φιλολογικὰ καὶ κριτικά, καὶ ποὺ ἀνάδειξε τὸν Πάλλη ἕναν ἀπὸ τοὺς σημαντικοὺς Ὁμηρικοὺς μελετητές, καθὼς καὶ οἱ πραγματεῖες του στ' Ἀγγλικὰ ποὺ ἀναφέραμε γιὰ τὸ κείμενο τῆς Νέας Διαθήκης. Καὶ τέλος λείπει ἀκόμα στὸν Πάλλη τὸ δικό μας κοινὸ γνώρισμα τῆς ἀχαριστίας. Γιατὶ ἁλιῶς δὲ θὰ μποροῦσε ποτὲ στὴν πρωτοσέλιδη ἀφιέρωση τῆς «Ἰλιάδας» του στὸν Ψυχάρη νὰ χαράξῃ τὰ λόγια: «Ὁ λόγος ὁ σὸς ἡ ἀλήθεια ἐστίν».

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

GOTTHOLD EPHRAÏM LESSING

Η ΜΙΝΑ*

Ἢ

ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ Η ΤΥΧΗ

(Minna von Barnhelm oder das Soldatenglück)

ΚΩΜΩΔΙΑ ΜΕ ΠΕΝΤΕ ΠΡΑΞΕΙΣ

Μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν ΑΙΜΙΛΙΟ ΜΙΣΣΙΡ **

ΠΡΟΣΩΠΑ

Ὁ ταγματάρχης von TELLHEIM, ἀπόστρατος.
Ἡ MINA von BARNHELM.
Ὁ κόντες von BRUCHSALL, ὁ θειός της.
Ἡ ΦΡΑΝΤΖΙΣΚΑ, ἡ καμαριέρα της.
Ὁ ΓΙΟΥΣΤΟΣ, τοῦ ταγματάρχη ὁ δοῦλος
Ὁ ΠΑΥΛΟΣ ΒΕΡΝΕΡ, παλιὸς λοχίας τοῦ ταγματάρχη.
Ὁ ΛΟΚΑΝΤΙΕΡΗΣ.
ΜΙΑ ΚΥΡΙΑ ΜΑΥΡΟΦΟΡΑ.
ΕΝΑΣ ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ (Feldjäger).
Ὁ RICCAUT de la MARLINIÈRE.

Ἡ σκηνὴ εἶναι, πότε στὴ σάλα μιᾶς λοκάντας, πότε σὲ διπλανὴ κάμαρα.

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

Ὁ Γιοῦστος (*μισοκοιμᾶται σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ παραμιλᾷ στὸν ὕπνο του*): Τὸν ἄτιμο τὸ λοκαντιέρη! Ἐσύ, μωρέ, ἐμᾶς;.. Μπούγιο, τἀδρέφι!.. Χάψ' του μιά, μωρέ! (*Κάνει νὰ χτυπήσῃ καὶ τὸν ξυπνᾷ τὸ σάλεμα*). Νά τα μας πάλε! Ἀκόμα δὲ μὲ πῆρε ὁ ὕπνος καὶ βολοδέρνω μαζί του. Ὦ ποὺ νἀτρωγε τὶς μισές!.. Μὰ τί; ξημέρωσε; Κ' ἔχω νὰ πάω νἀβρω τὸν ἀφέντη μου τὸν ἔρμο. Ἂν ἤθελε νὰ μ' ἀκούσῃ, δὲ θὰ ξαναπατοῦσε στὸ καταραμένο αὐτὸ τὸ παλιόσπιτο. Ποῦ νὰ ξενύχτισε ἄραγες;

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Ὁ λοκαντιέρης κι ὁ Γιοῦστος.

Ὁ λοκαντιέρης: — Καλημέρα, κὺρ Γιοῦστο, καλημέρα σας! Κάτι τόσο πρωΐ; Ἢ νὰ ποῦμε: κάτι τόσο ἀργὰ στὸ πόδι;

Ὁ Γιοῦστος: — Δὲν πᾶ νὰ λὲς ὅ,τι θέλεις.

Ὁ λοκαντιέρης: — Λέω μόνο «καλημέρα», καὶ θἄξιζε ὁ κὺρ Γιοῦστος νὰ μοῦ ἀπαντοῦσε «ὥρα καλή».

Ὁ Γιοῦστος: — Ὥρα καλή!

Ὁ λοκαντιέρης: — Πῶς θὲς νἄχῃ κέφι κανείς, σὰ δὲν μπόρεσε νἄβρῃ τὸ χουζούρι του! Ἐγὼ βάζω στοίχημα πὼς ὁ κύριος ταγματάρχης δὲ γύρισε σπίτι καὶ τὸν περιμένατε αὐτουδά.

Ὁ Γιοῦστος: — Χαρὰ στὴ μαντοσύνη!

Ὁ λοκαντιέρης: — Λέω, μόνο, λέω.

Ὁ Γιοῦστος: — (*τοῦ γυρίζει τὴν πλάτη καὶ πάει νὰ φύγει*) Προσκυνῶ!

Ὁ λοκαντιέρης: — (*τὸν κρατᾷ πίσω*). Ὄχι δά, κὺρ Γιοῦστο!

Ὁ Γιοῦστος: — Ὅπως ἀγαπᾶς· δὲν προσκυνῶ.

Ὁ λοκαντιέρης: — Καλὲ κὺρ Γιοῦστο! Δὲ θὰ πιστέψω ποτέ, κὺρ Γιοῦστο, πὼς ἀπὸ

* Ἡ τυπωμένη μετάφραση θεατρικοῦ ἔργου, σύμφωνα μὲ τὸ Νόμο, θεωρεῖται χειρόγραφο κι' ὅποιος θέλει νὰ τὴ χρησιμοποιήσῃ, πρέπει νὰ ζητήσῃ τὴν ἄδεια τοῦ μεταφραστῆ.

** Μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ κ. Αἰμ. Μισσίρ περιορίστηκαν μερικὲς γλωσσικὲς ἀκρότητες, ποὺ θὰ σταματοῦσαν τοὺς ἀναγνῶστες τῆς «Νέας Ἑστίας».

τὰ χτὲς μανίζετε ἀκόμη. Ποιὸς ξημερώνεται μὲ τὸν ψεσινό του τὸ θυμό; *)

Ὁ Γιοῦστος: — Ἐγώ· καὶ θὰ τονὲ βαστάξω τὸ θυμό μου κι' ὅλες τὶς ἄλλες νύχτες.

Ὁ λοκαντιέρης: — Αὐτὰ χριστιανικὰ πράματα δὲν εἶναι.

Ὁ Γιοῦστος: — Τόσο χριστιανικά, ὅσο καὶ νὰ βγάζῃς ὄξω, νὰ πετᾷς στὸ σοκάκι ἕναν τιμημένο ἄνθρωπο, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ πλερώσῃ εὐθύς.

Ὁ λοκαντιέρης: — Πώ, πώ! Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ ἀθεόφοβος αὐτός;

Ὁ Γιοῦστος: — Κάποιος χριστιανὸς λοκαντιέρης. Μωρέ, τάφεντικό μου! Τέτοιον ἄνθρωπο! Μωρέ, τέτοιον ἀξιωματικό!

Ὁ λοκαντιέρης: — Ἔ, καὶ τὸν ἔβγαλα, λέει; Τὸν πέταξα στὸ σοκάκι; Ἐγώ;.. Ἐγὼ ποὺ τοὺς ἀξιωματικοὺς τόσο τοὺς σέβουμαι, κι' ἄλλο τόσο τοὺς λυποῦμαι τοὺς παμένους! Ἡ ἀνάγκη τὄφερε καὶ χρειάστηκε νὰ τοῦ ἀλλάξω κάμαρα... Ἔλα, κὺρ Γιοῦστο, περασμένα ξεχασμένα. (*Φωνάζει στὶς κουΐντες.*) Ποῦσαι!.. Ἐγὼ θὰ τὰ σιάξω, κ' ἔννοια σου! (*Ἔρχεται ἕνα παιδί.*) Φέρ' ἕνα ροσόλι· ὁ κὺρ Γιοῦστος θέλει ἕνα ροσολάκι, ἀπὸ τὸ καλό!

Ὁ Γιοῦστος: — Μὴ χάνῃς τοὺς κόπους σου, κὺρ λοκαντιέρη... Φαρμάκι νὰ μοῦβγῃ τὸ πιοτὸ ποὺ νὰ μὴ... Μ' ἂς μὴν καταραστοῦμε στὰ νηστικάτα. **)

Ὁ λοκαντιέρης: — (*στὸ παιδὶ ποὺ φέρνει μιὰ μποτίλια ροσόλι κ' ἕνα ποτήρι.*) Φέρε δῶ καὶ πήγαινε!.. Ἔλα, κὺρ Γιοῦστο, πρᾶμα μιὰ φορά! Δυνατό, νόστιμο, καὶ καλὸ γιὰ τὴν ὑγεία. (*Κερνᾷ καὶ τοῦ δίνει*). Σοῦ συγυρίζει μεμιᾶς κάθε ξάγρυπνο στομάχι.

Ὁ Γιοῦστος: — Παρὰ λίγο καὶ μὲ κατάφερε... Μ' ἂν καλά, τί σοῦ φταίει ἡ ὑγεία μου ποῦναι αὐτὸς χωριάτης;.. (*Παίρνει καὶ πίνει*).

Ὁ λοκαντιέρης: — Μὲ τὶς γειές σας, κὺρ Γιοῦστο!

Ὁ Γιοῦστος: — (*δίνοντας τὸ ποτήρι πίσω*). Καλούτσικο!.. Κι' ὅμως, κὺρ λοκαντιέρη, μ' ὅλα ταῦτα εἶσαι χωριάτης!

Ὁ λοκαντιέρης: — Ὄχι δά, ὄχι δά!.. Ἄλλο ἕνα, γλήγορα· τὰ ποδάρια εἶναι δυό.

Ὁ Γιοῦστος: (*ἀφοῦ ἤπιε*). Δὲ λέω! Καλό, πολὺ καλό!.. Μόνο σου τὄφτιασες, κὺρ λοκαντιέρη;

Ὁ λοκαντιέρης: — Θεὸς φυλάξῃ! Γνήσιο νταντσικέζικο! Καθαυτὸ μάρκα «σολωμό»!***)

Ὁ Γιοῦστος: — Τὶ νὰ σοῦ πῶ, κὺρ λοκαντιέρη! Ἂν μποροῦσα νὰ ὑποκριθῶ, θὰ ὑποκρινόμουνα γιὰ τόσο πρᾶμα· μὰ δὲν μπορῶ, καὶ τὸ λέω: κὺρ λοκαντιέρη, μ' ὅλα ταῦτα χωριάτης εἶσαι!

Ὁ λοκαντιέρης: — Στὴ ζωή μου δὲν ξανάκουσα τέτοιο λόγο.— Ἄλλο ἕνα, κὺρ Γιοῦστο· τὰ καλὰ πράματα εἶναι τρία.

Ὁ Γιοῦστος: — Ἂς εἶναι! (*Πίνει*). Καλὸ πρᾶμα, μὰ τὸ ναί, καλὸ πρᾶμα! — Ὅμως κ' ἡ ἀλήθεια εἶναι καλὸ πρᾶμα. — Κὺρ λοκαντιέρη, μ' ὅλα ταῦτα χωριάτης εἶσαι!

Ὁ λοκαντιέρης: — Μὴ χολοσκᾶς, κι' ἂν εἶμουνε, δὲ σ' ἄφινα νὰ μοῦ τὸ λές.

Ὁ Γιοῦστος: — Ὄχι ἄλλο! Εἶδες ποτὲ σου χωριάτη νὰ χολιάζῃ;

Ὁ λοκαντιέρης: — Ἄλλο ἕνα, κὺρ Γιοῦστο; Ἀπὸ τετράκλωνο σκοινὶ γερότερο δὲν ἔχει.

Ὁ Γιοῦστος: — Ὄχι, τὸ πολὺ περίσσιο χαλνᾷ καὶ τὸ ἴσιο! Ἔπειτα, χάνεις τὸν καιρό σου, κὺρ λοκαντιέρη. Ὡς τὸν πάτο τοῦ μπουκαλιοῦ ἡ γνώμη μου δὲν ἀλλάζει. Ντροπή σου, κὺρ λοκαντιέρη, νἄχῃς, λέει, τέτοιο νταντσικέζικο ροσόλι καὶ τόσο ἐλεεινοὺς τρόπους!.. Ἕναν ἄνθρωπο σὰν καὶ τάφεντικό μου, ποὺ δώδεκα μῆνες κάθεται τώρα στὸ δικό σου, καὶ τοῦ πῆρες κιόλας κάμποσα ταλαράκια,*) ποὺ στὴ ζωή του δὲν ἔμεινε ποτὲ νὰ χρωστᾷ κανενός· γιατί, λέει, μερικὰ μηνιάτικα τώρα δὲν πλέρωνε ταχτικὰ καὶ δὲν κάνει πιὰ τόση ξόδεψη..., νὰ τοῦ κουβαλήσῃς, λέει, τὴν κάμαρή του ἐνῶ ἔλειπε ὄξω!

Ὁ λοκαντιέρης: — Μ' ἀφοῦ τὴν κάμαρα τὴν εἶχα ἀνάγκη! Ἀφοῦ πρόβλεπα πὼς ὁ κύριος ταγματάρχης θὰ τὴν ἄδειαζε μοναχός του ἂν τὸν περιμέναμε νὰ γυρίσῃ πίσω! — Ἔπρεπε μαθὲς τὶς ξένες ἀρχοντοπούλες νὰ τὶς ἀφήσω νὰ περάσουνε καροτσάτες μπροστὰ στὴν πόρτα μου καὶ νὰ τὶς στείλω κελεπούρι σ' ἑνὸς ἄλλου λοκαντιέρη, ποὺ δὲν πιστέβω νὰ βρίσκανε κιόλας νὰ κονέψουνε ἀλλοῦ πουθενά; Οἱ λοκάντες εἶναι τώρα τώρα τίγγα. Μποροῦσε τέτοια ἀρχοντοπούλα, νέα, ὄμορφη καὶ γλυκομίλητη νὰ μείνῃ ὄξω στὸ σοκάκι; Ἐγὼ τὸν ἀφέντη σας τὸν ξαίρω γιὰ πρῶτο γαλαντόμο. Κι ἂν ἔχανε καὶ τίποτα; Μὰ τοῦ ἔδωσα ἄλλη κάμαρα.

Ὁ Γιοῦστος: — Ναί, ἀποπίσω, στὸ περιστεριό, ἀνάμεσα στοῦ γείτονα τὶς καμινάδες.

Ὁ λοκαντιέρης: — Εἶχε ὡραία θέα πρὶν χτίσει ὁ καταραμένος. Ὡστόσο ἔχει τὴ νοστιμάδα της μὲ τὴν ταπετσαριούλα της...

Ὁ Γιοῦστος: — ... τὴ συχωρεμένη.

Ὁ λοκαντιέρης: — Ὄχι δά, ὁ ἕνας τοῖχος ἔχει ἀκόμα. Καὶ τὸ καμαρίνι σας δι-

*) Ὁ λοκαντιέρης διάβασε Ἅγια Γραφή· πρβ. Πρὸς Ἐφεσίους (δ', 26).

**) Ὁ λαὸς θαρρεῖ πὼς ὅ,τι γίνεται στὰ νηστικὰ φέρνει γρουσουζιά.

***) «Doppelter Lachs», εἶδος ροσόλι ἀπὸ σήκαλη ποὺ φτιάνεται σήμερα ἀκόμη στὴν Ντάντσικα (Breitegasse 52) ἀπὸ τὰ 1598.

*) Τὸ τάλαρό μας ἐτυμολογιέται μέσῳ τοῦ it. talero ἀπὸ τὸ γερμ. T(h)aler ποὺ εἶναι συγκοπὴ τοῦ Joachimsthaler Gulden, δηλ. τοῦ φιορινιοῦ ποὺ κοβόταν στὸ Joachimsthal τῆς Βοημίας κειδά στὰ 1519. Ἀπ' αὐτὸ καὶ τὸ ἐγγλ. τὸ dollar. Ὅλες οἱ γερμανικὲς χῶρες εἴχανε καὶ τὸ τάλαρό τους κι' ἄξιζε 3 δρ. 75 χρυσὲς περίπου. Τὰ τελευταῖα τάλαρα ποὺ κοπήκανε, εἶταν οἱ ρεγγίνες τῆς Ἀβησσυνίας μὲ τὴν κεφαλὴ τῆς Μαρίας Τερέζας.

πλα, κὺρ Γιοῦστο, τί σᾶς λέει τὸ καμαρίνι; Ἔχει καὶ τὴν τσιμινέα του ποὺ ὅσο κι' ἂν καπνίζει λιγάκι τὸ χειμώνα...

Ὁ Γιοῦστος: — ..., καλοσφαλνᾷ τὸ καλοκαίρι.— Θαρρῶ, κύριε, πὼς μᾶς κοροϊδεύεις κιόλας.

Ὁ λοκαντιέρης: — Ἔλα τώρα, κὺρ Γιοῦστο. Κὺρ Γιοῦστο!..

Ὁ Γιοῦστος: — Σοῦ συβουλεύω τὸν κὺρ Γιοῦστο νὰ τὸν ἀφήσῃς ἥσυχο, εἰδεμή...

Ὁ λοκαντιέρης: — Ἐγὼ δὲν τὸν ἀφίνω ἥσυχο; ἢ τὸ ντανσικέζικο;..

Ὁ Γιοῦστος: — Ἕναν ἀξιωματικὸ σὰν τάφεντικό μου! Ἢ μήπως θαρρεῖς πὼς ὁ ἀπόστρατος ἀξιωματικὸς ἀξιωματικὸς πιὰ δὲν εἶναι, καὶ πὼς δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ στραγγουλίσῃ τὸ λαιμό; Ξέχασες, φαίνεται, τὴν ταπεινοσύνη σας, ἐσᾶς τοὺς κὺρ λοκαντιέρηδες, στὸν πόλεμο, ὅπου τότε κάθε ἀξιωματικὸς καὶ σεβαστὸς κύριος καὶ κάθε φαντάρος καλὸς καὶ τίμιος κουμπάρος. Μὴν κ' ἡ λιγοστὴ τώρα εἰρήνη *) σᾶς ρεμπέλεψε κιόλας;

Ὁ λοκαντιέρης: — Μὰ γιατὶ θυμώνετε, κὺρ Γιοῦστο;

Ὁ Γιοῦστος: — Θέλω καὶ θυμώνω.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

Ὁ ταγματάρχης, ὁ λοκαντιέρης κι' ὁ Γιοῦστος.

Ὁ ταγματάρχης (*μπαίνοντας μέσα*): — Γιοῦστο!

Ὁ Γιοῦστος (*νομίζοντας πὼς ὁ λοκαντιέρης τονὲ λέει ἔτσι*): — Γιοῦστο!.. Κι ἀπὸ πότε εἴμαστε γνώριμοι;

Ὁ ταγματάρχης: — Γιοῦστο!

Ὁ Γιοῦστος: — Γιὰ τὰ σένα μὲ λένε, θαρρῶ, κὺρ Γιοῦστο!

Ὁ λοκαντιέρης (*παίρνοντας εἴδηση τὸν ταγματάρχη*): — Στ! στ! κύρ, κύρ, κὺρ Γιοῦστο!... γυρίστε νὰ ἰδῆτε!... τ' ἀφεντικό σας...

Ὁ ταγματάρχης: — Γιοῦστο, σὰ νὰ καυγαδίζῃς, μοῦ φαίνεται. Τί σοῦ εἶπα;

Ὁ λοκαντιέρης: — Καλέ, τί λέει ἡ εὐγενεία σας! νὰ καυγαδίζῃ! Ὁ θεὸς φυλάξῃ! Πῶς νὰ τολμήσω ἐγὼ ὁ ταπεινότατος ὁ δοῦλος σας νὰ καυγαδίσω μ' ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει τὴν τιμὴ νὰ σᾶς ὑπηρετῇ.

Ὁ Γιοῦστος: — Ἄχ καὶ νὰ μποροῦσα νὰ σοῦ τρίψω τὴν καμπούρα σου τὴ γατήσια!...

Ὁ λοκαντιέρης: — Ὁ κὺρ Γιοῦστος τόντις γιὰ τὸν ἀφέντη του μιλοῦσε, καὶ μάνιζε λιγάκι. Μὲ τὸ δίκιο του ὅμως· καὶ τὸν ἐπαινῶ, τὸν ἀγαπῶ μάλιστα γιὰ τοῦτο.

Ὁ Γιοῦστος: — Ποῦ νὰ τοῦ πετοῦσα τὰ δόντια στὸν ἀέρα!

Ὁ λοκαντιέρης: — Τὸ μόνο κρῖμα, ποὺ τὸν κάνει νὰ θυμώνῃ τοῦ κάκου. Γιατὶ εἶμαι σιγουρότατος πὼς ἡ εὐγενεία σας δὲ μὲ συνορίστηκε ποὺ... ἡ ἀνάγκη... μὲ ἀνάγκασε...

Ὁ ταγματάρχης: — Φτάνει καὶ παραφτάνει, κύριε! Σᾶς χρωστῶ. Μοῦ ἀδειάζετε τὴν κάμαρα, ἐνῶ λείπω· θέλετε τὸν παρά σας· πρέπει νἄβρω ἄλλοῦ. Πολὺ φυσικό!...

Ὁ λοκαντιέρης: — Ἀλλοῦ; Θέλετε νὰ κουβαλήσετε ἀλλοῦ, ἀξιότιμε κύριε; Ὁ δυστυχισμένος ἐγώ! Ὁ χαμένος, ἐγώ! Ὄχι ποτέ! Κάλλιο ἡ κερά ν' ἀδειάσῃ τὴ γωνιά. Ὁ κύριος ταγματάρχης δὲν μπορεῖ, δὲ θέλει νὰ τῆς ἀφήσῃ τὴν κάμαρή του· πρέπει νὰ φύγῃ· τί νὰ τῆς κάμω; πρέπει. Πηγαίνω, ἀξιότιμε κύριε...

Ὁ ταγματάρχης: — Ἄκουσε, φιλαράκο, φτάνει ἡ μιὰ κουταμάρα. Ἡ κυρία θὰ μείνῃ στὴν κάμαρή της.

Ὁ λοκαντιέρης: — Ἡ εὐγενεία σας νὰ μὴ θαρρῇ πὼς ἀπὸ δυσπιστία, καὶ ἀπὸ φόβο γιὰ τὸν παρά... Σὰ νὰ μὴν ἤξαιρα πὼς ἡ εὐγενεία σας μπορεῖ νὰ μὲ πλερώσῃ ὅ,τι ὥρα θελήσει... Τὸ βουλωμένο πουγγάκι... πεντακόσια τάλαρα σὲ χρυσὸ γράφει ἀπάνω... ποὺ ἡ εὐγενεία σας εἶχε μὲς στὸ σκρίνιο... εἶναι φυλαγμένο καλά...

Ὁ ταγματάρχης: — Ἐλπίζω· καὶ τἄλλα μου τὰ πράματα ἐπίσης... Ὁ Γιοῦστος θὰ τὰ παραλάβῃ σὰν ξοφλήσει τὸ λογαριασμό...

Ὁ λοκαντιέρης: — Δὲν μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε πόσο τρόμαξα, σὰ βρῆκα τὸ πουγγί... Τὴν εὐγενεία σας τὴ θεωροῦσα πάντα γι' ἄνθρωπο σοβαρὸ καὶ φρόνιμο, ποὺ δὲν καταξοδεύεται ποτέ. Κι' ὅμως..., ἂν μποροῦσα νὰ λογιάσω, πὼς μέσα στὸ σκρίνιο ἔχει χρῆμα μετρητό...

Ὁ ταγματάρχης: — ... θὰ φερνόσαστε ἀνθρωπινότερα μαζί μου. Κατάλαβα. Πηγαίνετε, κύριε· ἀφῆστε με· ἔχω νὰ μιλήσω μὲ τὸν ἄνθρωπό μου.

Ὁ λοκαντιέρης: — Μά, ἀξιότιμε κύριε...

Ὁ ταγματάρχης: — Πάμε, Γιοῦστο, κι' ὁ κύριος δὲν ἐπιτρέπει στὸ σπίτι του μέσα νὰ σοῦ πῶ τί ἔχεις νὰ κάμῃς.

Ὁ λοκαντιέρης: — Πάω, πάω ἀξιότιμε κύριε!.. Τὸ σπίτι μου ὁλάκερο στοὺς ὁρισμούς σας.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

Ὁ ταγματάρχης κι ὁ Γιοῦστος.

Ὁ Γιοῦστος (*χυπᾷ τὸ πόδι του καὶ φτεῖ τὸ λοκαντιέρη ἀποπίσω*): — Φτοῦ!

Ὁ ταγματάρχης: — Τί τρέχει;

Ὁ Γιοῦστος: — Πάω νὰ σκάσω ἀπ' τὸ κακό μου!

Ὁ ταγματάρχης: — Σὰ νὰ λέμε: ἀπὸ ντάμπλα.

Ὁ Γιοῦστος: — Καὶ λόγου σας... ἐλόγου σας! δὲ σᾶς γνωρίζω πιά, κύριε ταγματάρχη. Νὰ μὴ σώσω ἐδῶνα στὰ μάτια σας μπροστά, ἂ δὲν εἶστε ὁ φυλάγγελος

*) Ἡ εἰρήνη τοῦ Hubertusburg ὑπογράφηκε στὶς 15 φλεβάρη τοῦ 1763, κ' ἡ σκηνὴ παίζεται στὶς 22 Λιγούστου τῆς ἴδιας χρονιᾶς (δ. πράξη II, σκηνὴ 2).

τοῦ παλιάνθρωπου αὐτουνοῦ, τοῦ ἄσπλαχνου. Ἤθελα νὰ τονὲ... νὰ τὸν πνίξω μὲ τὰ χέρια μου, μὲ τὰ δόντια μου νὰ τὸν ξεμερδίσω, κι ἄς μὲ πηγαίνανε στὴν κρεμάλα κατόπι, ἄς μὲ κόβανε, ἄς μὲ στρώνανε στὸ σκεντζέ!

Ὁ ταγματάρχης: — Ζουλάπι!

Ὁ Γιοῦστος: — Κάλλιο ζουλάπι παρὰ ἄνθρωπος σὰν καὶ δαύτονε!

Ὁ ταγματάρχης: — Ἐπιτέλους τί θέλεις;

Ὁ Γιοῦστος: — Θέλω νὰ καταλάβετε πόσο σᾶς προσβαίλνουνε.

Ὁ ταγματάρχης: — Κ' ὕστερα;

Ὁ Γιοῦστος: — Νὰ ἐκδικηθῆτε.— Ψέματα σᾶς εἶναι πολὺ παρακατιανός.

Ὁ ταγματάρχης: — Καὶ νὰ σοῦ πῶ ἐσένα νὰ μ' ἐκδικηθῆς, ἔ; Αὐτὸ ἔλεγα καὶ γὼ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς. Νὰ μὴ μὲ ξαναδῆ στὰ μάτια του, εἶπα, κι ἀπὸ τὸ χέρι σου νὰ πάρῃ τὴν πλερωμή του. Ξαίρω πὼς τὸ καταφέρνεις ὡραῖα νὰ πετάξῃς μιὰ χουφτιὰ παράδες μὲ περιφρόνηση.

Ὁ Γιοῦστος: — Χαρὰ στὴν ἐκδίκηση!

Ὁ ταγματάρχης: — Ἀλλὰ πρέπει νὰ τὴν ἀναβάλουμε ἀκόμη λίγο. Δὲν ἔχω πιὰ πεντάρα τσακιστὴ καὶ δὲν ξαίρω ποῦ νάβρω.

Ὁ Γιοῦστος: — Δὲν ἔχετε παράδες; Καὶ τί 'ναι τότες τὸ πουγγὶ ἐκεῖνο μὲ τὰ πεντακόσια τάλαρα τὰ χρυσά, ποὺ ξεσκάλισε ὁ λοκαντιέρης μὲς στὸ σκρίνιο σας;

Ὁ ταγματάρχης: — Κάτι λεφτὰ ποὺ μοῦ δώσανε νὰ κρύψω.

Ὁ Γιοῦστος: — Μπάς κ' εἶναι οἱ ἑκατὸ πιστόλες*) ποὺ σᾶς ἔφερε δῶ καὶ τέσσερεις πέντε βδομάδες ὁ παλιός σας ὁ λοχίας;

Ὁ ταγματάρχης: — Ἀμὲ ποιὲς ἄλλες; Τοῦ Παύλου τοῦ Βέρνερ. Γιατί ὄχι;

Ὁ Γιοῦστος: — Καὶ δὲν τὶς ξεκοκκαλίσατε ἀκόμη; Μά, κύριε ταγματάρχη, αὐτὲς μπορεῖτε νὰ τὶς κάμετε ὅ,τι ἀγαπᾶτε. Τὸ παίρνω ἀπάνω μου.

Ὁ ταγματάρχης: — Τί μοῦ λές;

Ὁ Γιοῦστος: — Εἶπα τοῦ Βέρνερ τί τραβᾶτε μὲ ὅσα σᾶς καθυστερεῖ τὸ γενικὸ ταμεῖο. Ἔμαθε...

Ὁ ταγματάρχης: — ... πώς, ἅ δὲ ζητιάνεψα ἀκόμη, θὰ ζητιανέψω σὲ λίγο... Σπολλάτη σου, Γιοῦστο... Ἡ εἴδηση λοιπὸν αὐτὴ παρακίνησε τὸ Βέρνερ νὰ μοιράσῃ μαζί μου τὰ παραδάκια του;.. Χαίρουμαι ποὺ τὸ μάντεψα καὶ τοῦτο!.. Ἄκουσε, Γιοῦστο, μ' ἕναν κόπο βγάλε μου καὶ τὸ δικό σου τὸ λογαριασμό· χωρίσαμε, πάει.

Ὁ Γιοῦστος: — Πῶς; Τί;

Ὁ ταγματάρχης: — Σώπα κ' ἔρχουνται.

*) Πιστόλα λεγότανε τὸ σπανιόλικο χρυσὸ σκοῦδο, ποὺ ἔκανε 20 δρ. χρ. περίπου. Τὴ λέγαν ἔτσι, γιατὶ εἶτανε μικρότερη ἀπὸ τὰ ξένα νομίσματα τῆς ἴδιας ἀξίας. Ἔτσι εἶχαν ὀνομαστεῖ προτήτερα τὰ στιλέτα ποὺ φτειάνανε στὴν Πιστόια τῆς Ἰταλίας. Μὲ τὸν ὅρο αὐτὸ χαρακτηριζότανε κατόπι ἀντικείμενο μὲ μικρότερο μπόι ἀπὸ τὸ συνηθισμένο, κουμπούρες κτλ.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ

Μιὰ κυρία μαυροφόρα, ὁ **ταγματάρχης** *κι ὁ Γιοῦστος.*

Ἡ κυρία: — Σᾶς ζητῶ συγνώμη, κύριε!

Ὁ ταγματάρχης: — Ποιόνε γυρεύετε, κυρία μου!

Ἡ κυρία: — Τὸ σεβαστὸ ἄντρα ἴσια ἴσια ποὺ ἔχω τὴν τιμὴ καὶ τοῦ μιλῶ. Δὲ μὲ γνωρίζετε πιά; Εἶμαι ἡ χήρα τοῦ παλιοῦ ἰλάρχου τοῦ ἐπιτελείου σας...

Ὁ ταγματάρχης: — Χριστὲ καὶ Παναγιά, κυρία μου! Πῶς ἀλλάξατε!

Ἡ κυρία: — Σηκώνουμαι ἀπὸ τὸ στρῶμα, ὅπου μὲ κάρφωνε ὁ καημὸς γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀντρός μου. Σᾶς ἐνοχλῶ πρωΐ-πρωΐ, κύριε ταγματάρχη. Εἶμαι περαστικὴ γιὰ τὴν ἐξοχή, ὅπου μοῦ προσφέρει ἕνα πρῶτο καταφύγιο κάποια μου φιλενάδα καλόκαρδη μὰ ἄτυχη σὰν καὶ μένα.

Ὁ ταγματάρχης (*τοῦ Γιούστου*): — Πήγαινε, ἄφησέ μας μονάχους.

ΣΚΗΝΗ ΕΧΤΗ

Ἡ κυρία κι ὁ ταγματάρχης.

Ὁ ταγματάρχης: — Μιλᾶτε λεύτερα, κυρία μου! Μὲ μένα μὴν ντρέπεστε τὴ συφορά σας. Σὲ τί μπορῶ νὰ σᾶς φανῶ χρήσιμος;

Ἡ κυρία: — Κύριε ταγματάρχη,...

Ὁ ταγματάρχης: — Σᾶς λυποῦμαι, κυρία μου! Πῶς μπορῶ νὰ σᾶς φανῶ χρήσιμος; Ξαίρετε, ὁ σύζυγός σας εἶτανε φίλος μου· λέω φίλος μου· τόνομα αὐτὸ πολὺ σκάνια τὸ μεταχειρίζουμαι.

Ἡ κυρία: — Κανεὶς καλήτερ' ἀπὸ μένα δὲν ξαίρει πόσο ἀντάξιος εἴσαστε τῆς φιλίας του καὶ πόσο ἄξιξε καὶ κεῖνος τὴ δική σας! Τὸ πρόσωπό σας θἀποτελοῦσε τὴ στερνή του σκέψη, τόνομά σας θὰ εἶταν ὁ τελευταῖος ἀχός, ποὺ βγάλανε τὰ ξεψυχισμένα του χεῖλη, ἄν ἡ φύση ἡ δυνατότερη δὲ διεκδικοῦσε τὸ ἄχαρο αὐτὸ προνόμιο γιὰ τὸ παιδί του τὸ δύστυχο καὶ γιὰ τὴ δύστυχη γυναίκα του...

Ὁ ταγματάρχης: — Φτάνει, κυρία! Θὰ ἤθελα νὰ κλάψω μαζί σας· μὰ σήμερα δάκρια δὲν ἔχω. Λυπηθῆτε με! Μὲ βρίσκετε σὲ στιγμὴ ὅπου εὔκολα θὰ παραφερόμουν νὰ κατηγορήσω τὴ θεία πρόνοια... Ἄχ, καημένε μου Μάρλωφ!.. Γλήγορα, κυρία μου, τί ἔχετε νὰ διατάξετε; Ἂν εἶμαι σὲ θέση νὰ σᾶς φανῶ χρήσιμος· ἄν μπορῶ...

Ἡ κυρία: — Δὲν μπορῶ νὰ φύγω χωρὶς νὰ κάμω τὸ στερνό του θέλημα. Λίγο πρωτοῦ ξεψυχήσῃ, θυμήθηκε πὼς πεθαίνει χρεωφειλέτης σας καὶ μὲ ὅρκισε νὰ ξεπληρώσω τὸ χρέος αὐτὸ μὲ τὰ πρῶτα λεφτὰ ποὺ θὰ πιάσω. Πούλησα μερικὰ πράματά του κ' ἔρχομαι νὰποσύρω τὴν ὑπογραφή του...

Ὁ ταγματάρχης: — Πῶς, κυρία μου; Γι' αὐτὸ ἔρχεστε;

Ἡ κυρία: — Γι' αὐτό. Ἐπιτρέψτε μου νὰ σᾶς μετρήσω τὸ χρῆμα.

Ὁ ταγματάρχης: — Παρακαλῶ, κυρία μου! Ὁ Μάρλωφ ἐμένα δὲ μοῦ χρωστᾷ. Μοῦ φαίνεται μάλιστα κάπως δύσκολο. Σταθῆτε νὰ κοιτάξω. (*Γράβῃ τὸ δεφτεράκι του καὶ ψαχνει*). Δὲ βρίσκω τίποτα.

Ἡ κυρία: — Θὰ χάσατε τὴν ὑπογραφή του· μὰ δὲν ἔχει νὰ κάμῃ. — Παρακαλῶ...

Ὁ ταγματάρχης: — Ὄχι, κυρία! Τέτοια πράματα δὲν τὰ χάνω γώ. Ἀφοῦ δὲ βαστῶ ὑπογραφή, ἀπόδειξη πὼς ποτέ μου δὲν κρατοῦσα, ἢ πῶς θὰ ξοφλήθηκε καὶ τὴν ἔδωσα πίσω.

Ἡ κυρία: — Κύριε ταγματάρχη!

Ὁ ταγματάρχης: — Βεβαιότατα, κυρία. Ὁ Μάρλωφ δὲν ἔμεινε νὰ μοῦ χρωστᾷ τίποτα, καὶ δὲν μπορῶ κἂν νὰ θυμηθῶ νὰ μοῦ δανείστηκε ποτὲ τὸ παραμικρό. Ἔτσι εἶναι, κυρία· μᾶλλον ἐμένα ἄφησε χρεωφειλέτη του. Δὲν μπόρεσα ποτὲ τίποτα νὰ κάμω γιὰ νὰ ξεχρεωθῶ σ' ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ἔξη ὁλάκερα χρόνια μοίρασε μαζί μου εὐτυχίες καὶ συφορές, τιμὲς καὶ κιντύνους. Ποτέ μου δὲ θ' ἀλησμονήσω πὼς ὑπάρχει κ' ἕνα παιδί του, ποὺ γιός μου θὰ σταθῆ, μόλις μπορέσω νὰ τοῦ φανῶ καὶ γὼ πατέρας. Ἡ στενοχώρια ὅπου βρίσκουμαι αὐτὴ τὴ στιγμή...

Ἡ κυρία: — Ἄντρα μεγαλόψυχε! Μὴ μὲ παραταπεινώνεις καὶ μένα. Πάρτε τὸν παρά, κύριε ταγματάρχη· ἔτσι τούλάχιστο νὰ ἡσυχάσω.

Ὁ ταγματάρχης: — Τί ἡσυχία θέλετε μεγαλείτερη ἀπὸ τὴ βεβαίωση πὼς τὰ χρήματα αὐτὰ δὲ μοῦ ἀνήκουνε; Ἢ μήπως θέλετε καὶ καλὰ νὰ κλέψω τ' ὀρφανὸ τοῦ φίλου μου; Μάλιστα, κυρία, κυριολεχτικῶς κλεψιὰ θὰ εἶτανε. Δικά του τὰ λεφτά· καὶ γιὰ λόγου του νὰ τὰ κρατήσετε.

Ἡ κυρία: — Κατάλαβα· νὰ μὲ συμπαθήθετε μόνο ποὺ δὲν ξαίρω ἀκόμη καλὰ καλὰ πῶς πρέπει νὰποδέχεται κανεὶς τὶς εὐεργεσίες. Ποῦ μάθατε ὅμως ἐσεῖς πὼς ἡ μάνα κάνει γιὰ τὸ παιδί της πιότερα ἀπ' ὅ,τι θὰ ἔκανε γιὰ τὴ ζωή της τὴν ἴδια; Φεύγω...

Ὁ ταγματάρχης: — Στὸ καλό, κυρία μου, στὸ καλό! Καλὸ ταξίδι! Δὲ σᾶς ζητῶ νὰ μοῦ γράφετε νέα σας, γιατὶ θὰ τἀπαίρνα ἴσως σὲ στιγμὴ ποὺ θἀδυνατοῦσα νὰ τὰ μεταχειριστῶ. Ἕν' ἀκόμη, κυρία μου· παρὰ λίγο νὰ ξέχναγα τὸ κυριώτερο. Ὁ Μάρλωφ ἔχει ἀκόμη νὰ λαβαίνῃ ἀπ' τὸ ταμεῖο τοῦ πρώην συντάγματός του. Ἡ ἀπαίτησή του εἶναι τόσο δικιολογημένη ὅσο κ' ἡ δική μου. Ἂν πλερωθῶ, θὰ πλερωθῆ, κι' αὐτός. Σᾶς τὸ ἐγγυοῦμαι.

Ἡ κυρία: — Ἄχ, κύριε... Ἀλλὰ ἄς σωπαίνω καλήτερα. Μὲ τὸ νὰ προετοιμάζῃς ἔτσι εὐεργετήματα μελλοντικά, εἶναι σὰ νὰ τὰ ἔχῃς ἐχτελέσει κιόλας στοῦ θεοῦ τὰ μάτια. Δεχτῆτε τὴν ἀμοιβή του καὶ τὰ θερμά μου δάκρια! (*Φεύγει*)

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ

Ὁ ταγματάρχης: — Ἄμοιρη, καλὴ γυναίκα! Μὴν ξεχάσω καὶ καταστρέψω τὸ παλιόχαρτο αὐτό. (*Βγάζει χαρτιὰ ἀπὸ τὸ πορτοφόλι του καὶ τὰ ξεσκίζει*). Ποιός μοῦ λέει, πὼς ἡ ἀναπαραδιὰ δὲ θὰ μὲ γελάσῃ καὶ θὰ κάμω χρήση καμιὰ ὥρα;

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ

Ὁ Γιοῦστος κι ὁ Ταγματάρχης

Ὁ ταγματάρχης: — Ἐσύ 'σαι;

Ὁ Γιοῦστος (*σφουγγίζει τὰ μάτια του*): — Ναίσκε.

Ὁ ταγματάρχης: — Ἔκλαιγες;

Ὁ Γιοῦστος: — Ἔγραφα στὴν κουζίνα τὸ λογαριασμό μου κ' εἴτανε τόσος κατπνός! Ὁρίστε, κύριε ταγματάρχη.

Ὁ ταγματάρχης: — Φέρε δώ.

Ὁ Γιοῦστος: — Δὲ μὲ λυπᾶστε, κύριε ταγματάρχη; Ἀλλὰ καὶ τοῦ λόγου σας, ποιός σᾶς λυπᾶται γιὰ νά...

Ὁ ταγματάρχης: — Τί θέλεις;

Ὁ Γιοῦστος: — Μᾶλλον θάνατο περίμενα παρὰ διώξιμο.

Ὁ ταγματάρχης: — Δὲ σὲ χρειάζουμαι πιά· πρέπει νὰ μάθω νὰ περνῶ καὶ χωρὶς δοῦλο. (*Ἀνοίγει τὸ λογαριασμό καὶ διαβάζει.*) «Ὅσα μοῦ χρωστᾷ ὁ κύριος ταγματάρχης· τριάμισι μηνιάτικα, ἀπὸ ἕξη τάλαρα τὸ μηνιάτικο, κάνει 21 τάλαρο. Μικροέξοδα ἀπὸ τὴν πρώτη τοῦ μηνός· ἕνα τάλαρο, ἑφτὰ γρόσια κ' ἐννιὰ φενιά, σύνολον συνόλου: *) εἰκοσιδυὸ τάλαρα, ἑφτὰ γρόσια κ' ἐννιὰ φενιά.» Ὡραῖα. Σωστὸ νὰ πλερώσω ὁλάκερο καὶ τὸν τρεχούμενο μήνα.

Ὁ Γιοῦστος: — Τἄλλο κατεβατό, κύριε ταγματάρχη...

Ὁ ταγματάρχης: — Ἔχει κι' ἄλλα; (*Διαβάζει*) «Ὅσα χρωστῶ ἐγὼ τοῦ κύριου ταγματάρχη: Γιὰ τὰ μένα πλέρωσε τοῦ χερούργου εἰκοσπέντε τάλαρα. Πλέρωσε γιὰ φάρμακα καὶ περιποίηση τὸν καιρὸ τῆς κούρας μου τριανταεννιὰ τάλαρα. Δάνεισε τοῦ καμένου καὶ κλεμμένου πατέρα μου, ποὺ τὸν περικάλεσε, μὴ λογαριάζοντας τὰ δυὸ ἄλογα ποὺ πήραμε τοῦ ἐχτροῦ καὶ τοῦ τὰ χάρισε, πενῆντα τάλαρα. Σύνολον συνόλου: ἑκατὸ δεκατέσσερα τάλαρα. Ξέπεσε τὰ παραπάνω εἰκοσιδυὸ τάλαρα, ἑφτὰ γρόσια κ' ἐννιὰ φενιά, καὶ μνήσκω νὰ χρωστῶ τοῦ κύριου ταγματάρχη ἐνενῆντα ἕνα τάλαρο, δεκάξη γρόσια καὶ τρία φενιά.» Βρὲ σύ, τρελάθηκες;

Ὁ Γιοῦστος: — Δὲ λέω πὼς δὲ σᾶς κοστίζω παραπάνω. Μὰ θὰ πήγαινε τὸ μελάνι χαμένο, ἄν τἄγραφα καὶ τἄλλα. Δὲν

*) Summa summarum. Σήμερα τὸ λένε καλήτερα: Gesamtsumme ἢ alles in allem.

μπορῶ νὰ σᾶς τὰ πλερώσω, γιά; Κι' ἂν εἶναι νὰ μοῦ κρατήσετε τὴ στολή μου, ποὺ κι' αὐτὴ δὲν τὴν ξεπλέρωσα ἀκόμη, τότες κάλλιο μ' ἀφίνατε νὰ ψοφήσω μιὰ καὶ καλὴ στὸ λαζαρέτο. *)

Ὁ ταγματάρχης: — Μὰ γιὰ ποιόνε μὲ παίρνεις; Τίποτα δὲ μοῦ χρωστᾶς, καὶ θὰ σὲ συστήσω σ' ἕνα μου γνώριμο, ὅπου θὰ εἶσαι καλήτερα παρὰ κοντά μου.

Ὁ Γιοῦτσος: — Δὲ σᾶς χρωστῶ τίποτα, λέει, καὶ θέλετε νὰ μὲ βγάλετε;

Ὁ ταγματάρχης: — Γιατὶ δὲ θέλω νὰ βγῶ ἄξαφνα νὰ σοῦ χρωστῶ.

Ὁ Γιοῦστος: — Γι' αὐτὸ καὶ μόνο γι αὐτό; — Ὅσο βέβαιο εἶναι πὼς σᾶς χρωστω, ὅσο βέβαιο πὼς ἀδύνατο νὰ μοῦ χρωστᾶτε τίποτα τοῦ λόγου σας, τόσο βέβαιο πὼς δὲν κάνει νὰ μὲ βγάλετε... Κάντε ὅ,τι θέλετε, κύριε ταγματάρχη· ἐγὼ θὰ μείνω κοντά σας, πρέπει νὰ μείνω κοντά σας.

Ὁ ταγματάρχης: — Καὶ τὸ γινάτι σου, τὸ θράσος σου, τοὺς ἄγριους ἀκράταγους τρόπους σου πρὸς ὅλους ὅσοι νομίζεις πὼς δὲν ἔχουνε δικαίωμα νὰ σοῦ μιλοῦνε, τὴν ἐπίβουλη τζαναμπετιά σου, τὴν ἐκδικητικότητά σου...

Ὁ Γιοῦστος: — Δὲν πᾶ νὰ μὲ κακολογᾶτε ὅσο θέλετε· μ' αὐτὸ δὲ θὰ μὲ κάμετε νὰ πιστέψω ποτὲ πὼς εἶμαι χειρότερος ἀπὸ τὸ σκυλί μου. Τὸν περασμένο χειμώνα, παίρνοντας τὸ βραδινὸ τὸ κανάλι ἄκρη ἄκρη, ἄκουσα κάτι νὰ βογγᾷ. Κατέβηκα κάτω, ἁπλώνω τὸ χέρι μου κατὰ τὴ μεριὰ ποὺ ἔρχόταν ἡ φωνή, καὶ κεῖ ποὺ θαρροῦσα πὼς σώζω πὲς παιδί, νὰ σου καὶ τραβῶ ἀπὸ τὸ νερὸ ἕνα μαλλιαρὸ σκυλάκι. Καλὸ κι αὐτό, εἶπα. Τὸ σκυλάκι μὲ πῆρε πίσω· μὰ φίλος τῶ σκυλιῶ ἐγὼ δὲν εἶμαι. Τὸ διώχνω, τοῦ κάκου· τοῦ τὶς βρέχω νὰ φύγῃ, πάλε τοῦ κάκου. Τὴ νύχτα, ποὺ νὰ τάφήσω νὰ μπῇ στὸ τσαρδάκι μου· ἔμενε μπροστὰ στὴν πόρτα, στὸ κατώφλι. Ὅπου κι ἂ μὲ ζύγωνε, τοῦ κάθιζα ἀπὸ μιὰ κλωτσιά. Αὐτὸ φώναζε, μὲ κοιτοῦσε καὶ κουνοῦσε τὴν οὐρά του. Μπουκιὰ ψωμὶ δὲν ἔφαγε ἀκόμη ἀπὸ τὸ χέρι μου, κι ὅμως εἶμαι ὁ μόνος ποὺ ἀκούει καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ τὸ ἀγγίξῃ. Πηδᾶ μπροστά μου καὶ μοῦ κάνει τὶς νοστιμάδες του χωρὶς νὰ τὸ προστάξω. Εἶναι μαλλιαρὸ κι ἄσκημο, μὰ ὅσο παίρνει καλό. Ἂ δὲ βαριεστήσῃ αὐτό, θὰ πάψω καὶ γὼ νὰ κρατῶ κάκια τῶν σκυλιῶνε.

Ὁ ταγματάρχης (*ἀδύνος*): — Ἔτσι καὶ γὼ μ' αὐτόνε! Ὄχι, τέλεια τέρατα δὲν ἔχει στὸν κόσμο!.. Γιοῦστο, σὲ κράτησα!

Ὁ Γιοῦστος: — Ὄχι, βρέχει!. Καὶ πῶς θὰ τὰ καταφέρνατε ἀλλιῶς μὲ δίχως δοῦλο; Ξεχνᾶτε τὶς λαβωματιές σας καὶ πὼς τόνα σας χέρι εἶναι μισοσακάτικο. Μήτε κἂν μοναχός σας δὲν μπορεῖτε νὰ ντυθῆτε. Σᾶς εἶμαι ἀπαραίτητος· εἶμαι καὶ... χωρὶς νὰ παινεθῶ, κύριε ταγματάρχη... εἶμαι δοῦλος ποὺ... ἂν ἔρθῃ ποτὲς ὁ κόμπος στὸ χτένι... γίνουμαι ζητιάνος καὶ κλέφτης γιὰ τἀφεντικό μου.

Ὁ ταγματαρχης: — Γιοῦστο, σὲ ξανάβγαλα!

Ὁ Γιοῦστος: — Κατάλαβα!

ΣΚΗΝΗ ΕΝΑΤΗ

Ἕνας δοῦλος, ὁ ταγματάρχης κι ὁ Γιοῦστος.

Ὁ δοῦλος: — Στ! Βρὲ σύ!

Ὁ Γιοῦστος: — Τί τρέχει;

Ὁ δοῦλος: — Δὲ μοῦ δείχνεις τὸν ἀξιωματικὸ ποὺ ὡς τὰ ψὲς ἔμενε σ' αὐτὴ δὰ τὴν κάμαρα; (*Δείχνει τὴν κάμαρα ἀπ' ὅπου βγῆκε.*)

Ὁ Γιοῦστος: — Εὔκολο πρᾶμα. Μὰ τί τοῦ φέρνεις;

Ὁ δοῦλος: — Ὅ,τι φέρνουμε, σὰ δὲ φέρνουμε τίποτα: χαιρετίσματα, νά. Ἔμαθε ἡ κερά μου πὼς τοῦ πῆρε τὴν κάμαρα. Ἡ κερά μου ξαίρει καὶ φέρνεται, καὶ τοῦ μηνᾷ νὰ τηνὲ συμπαθήσῃ.

Ὁ Γιοῦστος: — Πές του λοιπὸν τὸ συμπάθειο ἀτός σου· νὰ τος ἐδῶ.

Ὁ δοῦλος: — Τί εἶναι ἄραγες; Πῶς τονὲ λένε;

Ὁ ταγματάρχης: — Τὴν παραγγελία σου τὴν ἄκουσα, φίλε μου. Περιττὴ ἡ εὐγένεια τῆς κυρίας σου καὶ τῆς εἶμαι πολὺ ὑπόχρεος. Τὰ σέβη μου πές της... Πῶς εἶναι τὄνομά της;

Ὁ δοῦλος: — Τὄνομά της; Μᾶς λέει νὰ τὴ φωνάζουμε: σεβαστὴ κυρία. *)

Ὁ ταγματάρχης: — Καὶ τὸ παράνομά της;

Ὁ δοῦλος: — Οὔτε τἄκουσα ἀκόμη, οὔτε δουλειά μου νὰ τὸ μάθω. Ἐγὼ τὰ βολεύω πάντα μὲ τρόπο ν' ἀλλάζω ἀφεντικὰ κάθε ἑνάμισι μήνα. Ποῦ νὰ θυμᾶται κανεὶς ὅλα τὰ ὀνόματα!

Ὁ Γιοῦστος: — Μπράβο σου, ἀδερφέ!

Ὁ δοῦλος: — Αὐτὴ μὲ πῆρε λίγες μέρες τώρα στὴ Δρέστη. Θαρρῶ πὼς γυρεύει τὸν ἀρρεβωνιαστικό της.

Ὁ ταγματάρχης: — Φτάνει, φίλε μου. Τὄνομα τῆς κυρίας σου ἤθελα νὰ μάθω, κι ὄχι τὰ μυστικά της. Πήγαινε στὸ καλό!

Ὁ δοῦλος: — Τέτοιος ἀφέντης δὲν εἶναι γιὰ μένα.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΚΑΤΗ

Ὁ ταγματάρχης κι ὁ Γιοῦστος

Ὁ ταγματάρχης: — Ἄντε, Γιοῦστο, κάνε νὰ τοῦ δίνουμε ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι! Πιότερο μὲ πειράζει τῆς ξένης κυρίας ἡ εὐγένεια παρὰ τοῦ λοκαντιέρη ἡ χωριατιά. Πάρε δῶ αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι, τὸ στερνό μου πιὰ διαμαντικό, ποὺ ποτὲ δὲ τὄλπιζα πὼς τέτοια χρήση θὰ τοῦ ἔκαμα. Βάλτο ἀμανάτι. Θὰ σοῦ δώσουνε ὀγδόντα φρειδερίκια *)· δὲν πιστεύω ὁ λογαριασμὸς τοῦ λοκαντιέρη νὰνεβαίνῃ πάνω ἀπὸ τριάντα. Ξόφλησέ τονε καὶ κουβάλησε τὰ πράματά μου. Θὰ μοῦ πῆς: ποῦ;... Ὅπου θέλεις. Στὴν πρώτη ποὺ τύχει καὶ φτηνότερη λοκάντα. Θὰ μ' εὕρῃς ἐδῶ δίπλα στὸν καφενέ. Πάω' καὶ βόλεψέ τα καλά.

Ὁ Γιοῦστος: — Ἔννοια σας, κύριε ταγματάρχη!

Ὁ ταγματάρχης (*ξανάρχεται πίσω*): — Προπάντων μὴν ξεχαστοῦνε τὰ πιστόλια μου ποὺ κρέμουνται πάνω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό μου.

Ὁ Γιοῦστος: — Δὲν ξεχνῶ τίποτα.

Ὁ ταγματάρχης (*ξανάρχεται ἄλλη μιὰ φορά*): — Ἐν' ἀκόμη· πάρε μαζί σου καὶ τὸ μαλλιαρό· ἀκοῦς, Γιοῦστο;!

ΣΚΗΝΗ ΕΝΤΕΚΑΤΗ

Ὁ Γιοῦστος: — Ἔννοια σου, καὶ τὸ μαλλιαρὸ πίσω δὲ μνήσκει. Θὰ φροντίσῃ τὸ μαλλιαρὸ μόνο του.—Χμ! Ἀκόμα τὄχε τὸ πολύτιμο τὸ δαχτυλίδι ὁ ἀφέντης. Καὶ τὄχε στὴν τσέπη ἀντὶς νὰ τὸ φορῇ στὸ δάχτυλο.— Μὴ σκᾶς, καλέ μου λοκαντιέρη, κ' ἡ ψώρα μας δὲν εἶναι ὅση φαίνεται. Σ' αὐτόν, ναί, σ' αὐτὸν θὰ σὲ βάλω ἀμανάτι ὁμορφούλι μου! Ξαίρω πὼς θὰ σκυλιάσῃ, ποὺ δὲ θὰ φαγωθῇς ὁλάκερο στὸ σπιτικό του μέσα!.. Ἄχ!..

ΣΚΗΝΗ ΔΩΔΕΚΑΤΗ

Ὁ Παῦλος Βέρνερ κι ὁ Γιοῦστος.

Ὁ Γιοῦστος: — Μπά; ὁ Βέρνερ! Ὥρα καλή, Βέρνερ! Καλῶς ὅρισες στὴ χώρα!

Ὁ Βέρνερ: — Καταραμένο πιὰ χωριό! Ἀδύνατο νὰ τὸ ξαναμάθω. Γειά μας, παιδιά, γειά μας! Παραδάκια φέρνω φρέσκα! Ποῦ 'ν' ὁ ταγματάρχης;

Ὁ Γιοῦστος: — Δὲν τὸν ἀντάμωσες; Τώρα μόλις κατέβαινε τὴ σκάλα.

Ὁ Βέρνερ: — Ἐγὼ βγῆκα πάνω ἀπὸ τὰ πίσω σκαλιά. Αἴ, καὶ πῶς τὰ πάει; Θάρχούμουνα ἀπὸ τὴν ἄλλη βδομάδα, μά...

Ὁ Γιοῦστος: — Μά; τί ἔπαθες;

Ὁ Βέρνερ: — Γιοῦστο,.. δὲν ἄκουσες τίποτα γιὰ τὸν πρίγκηπα τὸν Ἡρακλῆ; **)

Ὁ Γιοῦστος: — Ἡρακλῆ; Χαμπάρι δὲν ἔχω.

Ὁ Βέρνερ: — Δὲν ξαίρεις τὸ πρωποπαλλήκαρο τῆς Ἀνατολῆς;

Ὁ Γιοῦστος: — Ἐγὼ ξαίρω τοὺς μάγους τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ κατὰ τὴν πρωτοχρονιὰ τριγυρνοῦνε μὲ τ' ἀστέρια...

Ὁ Βέρνερ: — Ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, θαρρῶ πὼς διαβάζεις Ἁγία Γραφὴ ὅσο διαβάζεις καὶ τὶς ἐφημερίδες. — Τὸν πρίγκηπα τὸν Ἡρακλῆ δὲν ξαίρεις; Τὸ λεβέντη ἐκεῖνο ποὺ τσάκισε τὴν Περσία καὶ σὲ λίγες μέρες θὰ σπάσῃ καὶ τὴν ὀθωμανικὴ Πόρτα; Δόξα σοι ὁ θεός, ποὺ βρίσκεται ἀκόμα στὸν κόσμο τόπος μὲ πόλεμο! Ἀρκετὰ καρτέρεψα νὰ ξεσπάσῃ καὶ δῶ πέρα τὸ πρᾶμα. Μὰ κάθουνται καὶ γιατρολογιοῦνται. Ὄχι! στρατιώτης εἴμουνε, στρατιώτης θὰ ξαναγίνω! Κοντολογίς... (*κοιτάζει γύρω του ντροπαλὰ μὴν τὸν ἀκούῃ κανείς*) ἐμπιστευτικά, Γιοῦστο· φεύγω γιὰ τὴν Περσία νἄβγω μὲ τὴν Αὐτοῦ Βασιλικὴ Ὑψηλότητα τὸν πρίγκηπα Ἡρακλῆ σὲ μερικὲς ἐκστρατεῖες ἐναντίον τοῦ Τούρκου.

Ὁ Γιοῦστος: — Ἐσύ;

Ὁ Βέρνερ: — Ναί, ἐγὼ ὅλος κι ὅλος! Τὰ προγόνια μας πολεμοῦσανε τὸν Τοῦρκο· γιατί μαθὲς νὰ μὴν τοὺς πολεμοῦμε καὶ μεῖς ποῦμαστε τίμια παιδιὰ καὶ καλοὶ χριστιανοί; Παραδέχουμαι πὼς ἕνας πόλεμος μὲ τὸν Τοῦρκο δὲν ἔχει τὴ μισὴ νοστιμάδα ἑνὸς πολέμου μὲ τὸ Φραντσέζο *)· ἄλλο τόσο ὅμως ὠφέλιμο θἄναι σ' αὐτὸ τὸν κόσμο καὶ στὸν ἄλλο. Οἱ Τοῦρκοι σοῦχουνε τὰ σπαθιά τους μὲς στὰ διαμάντια...

Ὁ Γιοῦστος: — Γιὰ νὰ μοῦ σκίσουνε τὸ κεφάλι μ' ἕνα τέτοιο σπαθὶ δὲν τὸ κουνῶ λεῦγα ἀπὸ δωνά. Τρελάθηκες νὰ ξαπολήσῃς τ' ὡραῖο σου τὸ τιμάρι...

Ὁ Βέρνερ: — Τὸ παίρνω μαζί μου!.. Δὲν κατάλαβες;.. Τὸ πούλησα τὸ ὑποστατικό...

Ὁ Γιοῦστος: — Τὸ πούλησες;

Ὁ Βέρνερ: — Σοὔτ! νὰ ἑκατὸ δουκάτα **) ποὺ τὰ πῆρα χτὲς γιὰ καπάρο· τὰ φέρνω τοῦ ταγματάρχη.

Ὁ Γιοῦστος: — Νὰ τὰ κάμῃ τί;

Ὁ Βέρνερ: — Τί νὰ τὰ κάμῃ; Νὰ τὰ φάῃ, μωρέ· νὰ τὰ παίξῃ, νὰ τὰ πιῇ, νὰ τά... ὅπως θέλει. Λεφτὰ θέλει ὁ ἄνθρωπος καὶ δὲ ντρέπουνται ποὺ δὲν τοῦ δίνουνε πιὰ ὅσα τοῦ χρωστᾶνε. Ἐγὼ ξαίρω τί θἄκανα, νἄμουνε στὴ θέση του! Θἄλεγα: δὲν πᾶτε στὸν ἀγύριστο ὅλοι σας ἐδῶ χάμω! καὶ θἄπαιρνα τὸν Παῦλο τὸ Βέρνερ καὶ θὰ τραβοῦσα γιὰ τὴν Περσία! Ὦ διάολε!.. λὲς ὁ πρίγκηπας ὁ Ἡρακλῆς νὰ μὴν ἔχει ἀκουστὰ τὸν ταγματάρχη τὸν Tellheim, ἂν ὄχι

---

*) Γερμ. Lazaretl, ἀπὸ τὸ σπανιόλικο lazareto· σημαίνει: στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο. Τὰ ρωμαίικα θὰ πήρανε τὴ λέξη μέσω τῆς Ἰταλικῆς.

*) Ἐπειδὴ ἡ Μίνα εἶναι κοπέλα, τὸ κείμενο γράφει Fräulein. Μὰ ἡ λέξη αὐτὴ μεταφράστηκε πάντοῦ «κυρία», γιατὶ γράφουμε ρωμαίικα καὶ τὰ βέρα τὰ ρωμαίικα, στὴν προσφώνηση, διάκριση δὲν ξαίρουν ἀνάμεσα παντρεμένη γυναίκα κι' ἀνύπαντρη, κι οὔτε ἀνέχουνται τὸ φράγκικο «δεσποινίς». Καὶ τὰ τούρκικα, μὰ ἴσως κι' ἄλλες ἀνατολικὲς γλῶσσες, δὲν κάνουνε τέτοιο ξεχωρισμό.

*) Φρειδερίκι=Friedrichsdor, παλιὸ λουΐτζι τῆς Πρωσίας.

**) Ὁ Ἡρακλῆς 2ος, ἀπόγονος τῶν Βασιλιάδων τῆς Γεωργίας. Διοικοῦσε τὴν ἐπαρχία αὐτὴ ἀπὸ τὰ 1760 καὶ ξεπέταξε τὸν ἀτζέμικο ζυγό. Στὰ 1770 σήκωσε μπαϊράκι καὶ τοῦ Τούρκου.

*) Ὑπαινιγμὸς γιὰ τὴ μάχη τοῦ Koszbach (1757), ὅπου οἱ Πρῶσοι τσακίσανε τὸ στρατὸ τοῦ πρίγκηπά de Soubise τόσο τελειωτικά, ποὺ ὁ στρατηγὸς τὴν ἄλλη μέρα ἔψαχνε τάχα τ' ἀσκέρια του καὶ δὲν τἄβρισκε πιά, καθὼς τοῦ βγάλανε τραγούδι στὰ Παρίσια.

**) Τὸ δουκάτο εἶναι πολὺ παλιὰ μονάδα 12 δρ. 50 στὴ Ρουσία. Ἡ λέξη ἐτυμολογιέται ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο Δούκα· κοπήκανε στὸ 12ο αἰώνα.

τὸν παλιό του τὸ λοχία τὸ Βέρνερ; Ὁ τράκος τότε στὰ Γατόσπιστα... *)

Ὁ Γιοῦστος: — Νὰ σοῦ τὸν πῶ;

Ὁ Βέρνερ: — Ἐσύ ἐμένα;.. Ἀμὲ νοιώθεις κουκούτσι ἀπὸ παράταξη; Δὲν ἔχω μαργαριτάρια γιὰ σκόρπισμα ὁμπρὸς στοὺς χοίρους. **) Πάρε δῶ τὰ ἑκατὸ δουκάτα καὶ δός τα τοῦ ταγματάρχη. Πές του νὰ τὰ κρύψῃ κι' αὐτά. Πάω τώρα στὴν ἀγορά· ἔστειλα κάτω δυὸ γομάρια σίκαλη· ὅ,τι πιάσω, δικά του κι' αὐτά, ἂ θέλῃ.

Ὁ Γιοῦστος: — Βέρνερ, ἔχεις χρυσὴ καρδιὰ τὰ λεφτά σου ὅμως δὲν τὰ θέλουμε. Κράτα τὰ δουκάτα σου· δικές σου κ' οἱ ἑκατὸ σου πιστόλες, μόλις τὶς ζητήσεις.

Ὁ Βέρνερ: — Τί μοῦ λές; Ἔχει ἀκόμα λεφτὰ ὁ ταγματάρχης;

Ὁ Γιοῦστος: — Τς!

Ὁ Βέρνερ: — Δανείστηκε ἀλλοῦ;

Ὁ Γιοῦστος: — Τς!

Ὁ Βέρνερ: — Καὶ μὲ τί ζῇ τότε;

Ὁ Γιοῦστος: — Μὲ τὸ βερεσέ· κι' ὅταν δὲ μᾶς κάνουνε πιὰ καὶ πᾶν νὰ μᾶς πετάξουνε στὸ σοκάκι, βάζουμε ἀμανάτι ὅ,τι μᾶς μένει, καὶ πᾶμε ἀλλοῦ. — Ἄκουσε, Παῦλε, τοῦ λοκαντιέρη ἐδῶ πρέπει νὰ τοῦ παίξουμε ἕνα παιχνίδι.

Ὁ Βέρνερ: — Ἔκαμε τίποτα δυσκολίες τοῦ ταγματάρχη; — Ἕτοιμος!

Ὁ Γιοῦστος: — Πῶς σοῦ φαίνεται, νὰ τὸν κάναμε καρτέρι τὸ βραδάκι, τὴν ὥρα ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ ταμπακαρειό *) καὶ νὰ τοῦ τὶς παστελώναμε;..

Ὁ Βέρνερ: — Τὸ βραδάκι... καρτέρι... Ἐμεῖς δυὸ κι αὐτὸς ἕνας;.. Δὲν ἔχω δουλειά.

Ὁ Γιοῦστος: — Ἢ νὰ βάζαμε μπουρλότο στὸ σπίτι του;

Ὁ Βέρνερ: — Μπρὲ γάιδαρε, καλὰ σοῦ φαίνεται πὼς ἔκαμες ζευγίτης, μὰ φαντάρος ποτέ!.. Φτού! — Μὰ τί ἔχεις;.. Τί τρέχει;

Ὁ Γιοῦστος: — Ἔλα νὰ ἰδῇς καὶ νὰ μὴν πιστέψῃς!

Ὁ Βέρνερ: — Τί διάολο μαγερεύεται δῶ πέρα;

Ὁ Γιοῦστος: — Ὁ διάολος, ναί· ἔλα!

Ὁ Βέρνερ: — Τόσο τὸ καλήτερο! Γιὰ τὴν Περσία, λοιπόν, γιὰ τὴν Περσία!

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ Α' ΠΡΑΞΗΣ

(Ἀκολουθεῖ)

*) Ὁ λόγος γιὰ τὴ μάχη τοῦ Katzenberg ποὺ ὁ λαὸς τὸ λέει Katzenhäuser' εἶναι χωριὰ κοντὰ στὸ Meissen ποὺ οἱ Πρῶσοι τὸ διαφεντέψανε σὰν τὸ χτυποῦσε ὁ στρατὸς τοῦ Λύστριακοῦ Daun τὸν καιρὸ τῆς πολιορκίας τῆς Δρέστης (1760).

**) Κατὰ τὸ ρητὸ τοῦ Ματθαίου, 7, 6.

*) Πῶς νὰ μεταφραστῇ ἀλλιῶς ἡ Tabagie; Συντροφιὰ ὅπου περνοῦσες τὴν ὥρα σου πίνοντας καπνὸ καὶ μπίρα.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ ΣΤΡΑΤΟΚΟΠΟΣ

Τὸ πρωϊνὸ καλόκαρδο τραγούδι σου, ἀγωγιάτη,
στὸ δάσος τὸ πευκόφυτο καὶ τόσο ἀγριωπό,
ἡμέρωσε τὴ λαγκαδιά, ποῦν' ξωτικὰ γεμάτη,
μὲ τὸν γλυκό του κι' ὥμορφο καὶ γνώριμο σκοπό...

Κι' ἂν λείπῃ ἀπ' τὸ τραγούδι σου τῆς Τέχνης ἡ ἅγια χάρη,
ἀμέριμνε κι' ἀκούραστε διαβάτη τοῦ βουνοῦ,
κάτι ἀπ' τοῦ λόγγου τὴ δροσιὰ καὶ τὴν πνοὴ ἔχει πάρει
τοῦ τραγουδιοῦ σου ὁ σκοπός, καὶ θέλγει μου τὸ νοῦ!...

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ

Ο ΗΣΚΙΟΣ Τ' ΑΦΕΝΤΙΚΟΥ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Μόλις εἶχαμε τελειώσει τὸ σκολειό. Ὁ Δημήτρης μέτριο ἀνάστημα, λίγο καμπούρης, πάντα ἥσυχος—ἔβλεπε πιὸ μακρυὰ ἀπὸ μᾶς κι' εἶχε στὴν τσέπη του δυὸ γρόσια ἐκεῖ ποὺ ἐμεῖς κυνηγούσαμε τὴ δεκάρα μὲ τὸ ντουφέκι γιὰ ν' ἀγοράσουμε ψημένα κάστανα.

Ὁ παλληκαρᾶς, ψηλός, ξεροψημένος ἦτανε τὸ φόβητρο τῶν ἀδερφάδων του καὶ τῶν σκυλιῶν. Πήγαινε πάντα μὲ τὸ μέρος μου χωρὶς νὰ καταλαβαίνει σπουδαῖα πράματα. Εὕρισκε πὼς εἶχα δίκηο καὶ βεβαίωνε ὅτι θὰ γινόμουνα σπουδαῖος ἄνθρωπος, μπορεῖ γραμματικὸς ἢ καθόλου παράξενο δάσκαλος, φτάνει νὰ εἶχε ὁ πατέρας λεφτὰ νὰ μὲ στείλη στὸ Γυμνάσιο. Κι' ὅσες φορὲς τσακωνόμαστε, ὁμολογοῦσε πὼς εἶχε ἄδικο κι' ἐρχότανε νὰ μοῦ μιλήσει πρῶτος. Ὁ ἴδιος φημιζότανε γιὰ τὴν ἀντοχή του στὸ ξύλο. Ἦτανε ἄξιος νὰ μὴν κλάψη, ἔστω κι' ἂν ὁ δάσκαλος τὸν βαροῦσε μὲ κρατερὸ κλαδὶ τῆς ῥοδιᾶς. Ἔμοιαζε τὸ πεισματάρικο ἄλογο ποὺ πέφτει κουρασμένο στὸ λιβάδι χωρὶς νὰ κουνιέται, ἂν τύχη καὶ τοῦ τρυπήσῃ μὲ τὸ κεντρὶ τὸ πετσί του ὁ ζευγολάτης.

Ἐγὼ ψηλὸς λιγνός, ἕνα μοῦτρο ξεβαμμένο ἀπὸ τὴν κάψα τοῦ ἥλιου. Ὅλοι μοῦ ἔλεγαν πὼς δὲν ἤμουνα ἔξυπνος κι' ὅτι τὸ πολὺ νὰ γίνω ἕνας μέτριος κάλφας. Ὡστόσο ἐγὼ εἶχα μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό μου καὶ τὸν ἔβλεπα κι' ὅλας μὲ μπαστοῦνι—ἕνα σπουδαῖο κύριο νὰ περιδιαβάζει μὲ τοὺς δασκάλους καὶ νὰ μιλάει πολιτικά. Τὸ μυαλό μου πετοῦσε ἀκόμα πιὸ πέρα: Στὸν πατέρα μου νὰ κορδώνεται καὶ νὰ μὲ δείχνει στὴν παρέα του λέγοντας:

—Αὐτὸς ὁ ψηλός, ποὺ γυρίζει στὸ χέρι τὸ μπαστοῦνι, εἶναι γυιός μου.

Καὶ νὰ χαμογελᾶνε τὰ φρύδια του καὶ τὰ μουστάκια του νὰ πεταλλίζουν.

Κι' οἱ τρεῖς μας εἴχαμε μπῆ τσιράκια στὸ μαραγκούδικο τοῦ Ἀνέστη τοῦ Δάσου, μπάρμπα τοῦ Δημήτρη. Τὸ ἀφεντικὸ ἤτανε ἴσαμε τριανταπέντε χρονῶν μὲ καλοδεμένο κορμί, χέρια ὅλο ῥόζους καὶ μπράτσα ποὺ σήκωναν τὰ κούτσουρα σὰν πούπουλα. Ἡ μούρη του, ἴδια σὰν ποντίκι, ἔδειχνε τὰ γουρουνίσια δόντια του νὰ σκουληκιάζουν λὲς στὰ μαυρειδερὰ χείλια του. Γελοῦσε σπάνια καὶ τοῦ ἄρεσε πάντα νὰ κάνει κουβέντες γιὰ τὰ χωράφια: Τί κέρδος δίνει ἕνα περβόλι μὲ πορτοκάλια; Ἀλλὰ τί τὰ θέλεις, οἱ μπακάληδες κάνουν σπουδαῖες δουλειές, χωρὶς νὰ κουράζουνται. Ἀκόμα, οἱ ξυλέμποροι εἶναι πιὸ καταφερτζῆδες καὶ δεχόταν νὰ τοῦ τρυπήσουν τὸ ῥουθοῦνι ἂν ἕνας ἀπὸ δαύτους ἤτανε φτωχός. Ἤξαιρε νὰ τοκίζει τὰ λεφτά του μὲ ὑποθήκη καὶ γραμμάτια. Ἂν ἀρνιότανε, χωρὶς ἀξιόχρεους ἐγγυητές, τὸ ἔκανε γιατὶ ἤθελε οἱ δουλειές του νὰ εἶναι τίμιες καὶ παστρικές.

Χωρὶς νὰ εἶναι σπουδαῖος μάστορας, ὁ πάγγος, τὸ μαγαζί του ἔκοβε μονέδα. Γιατὶ ἔκανε ἕνα σωρὸ εὐκολίες στὴν πληρωμή, φτάνει νὰ τοῦ ἔβαζαν ὑποθήκη τὰ χωράφια. Τότε φυτεύαμε καπνὸ στὸ χωριὸ καὶ τὰ χωράφια—πατησιὰ καὶ λίρα.

***

Ὁ Δημήτρης ἤξαιρε καλλίτερα τὴ δουλειὰ ἀπὸ μᾶς. Μποροῦσε νὰ σοῦ πῇ στὴν ἀράδα ὅλα τὰ ἐργαλεῖα, τὰ τριβέλια, τὰ σκαλιστήρια, τὰ ρουκάνια, τὶς πλάνες, τὰ πριόνια καὶ νὰ ξεχωρίζει ἀκόμα ποιὸ φλοῦδι εἶναι καλὸ γιὰ τὸ πλέξιμο τῆς καρέκλας καὶ ποιὸ γιὰ τὸ γέμισμα τοῦ τόνου. Μποροῦσε κι' ὅλας νὰ στρίψει προσεκτικὰ τὸν τόνο μὲ τὸ φλοῦδι, νὰ τὸν τραβήξει καλὰ καὶ νὰ τὸν ταιριάξει ἔτσι ποὺ νὰ πέφτει μιὰ χαρὰ στὴ σειρά. Κι' ἤτανε ἄξιος νὰ φτιάξει μιὰ καρέκλα χωρὶς στολίδια. Λογαριαζότανε, σὰ νὰ ποῦμε, τὸ πρῶτο τσιράκι ὕστερα ἀπὸ τοὺς καλφάδες τοῦ μαγαζιοῦ. Αὐτοὶ δούλευαν στὸ βάθος, ὁ ἕνας στὸν τόρνο, σκαλίζοντας τὰ πόδια τῶν τραπεζιῶν κι' ὁ ἄλλος κολνοῦσε τὰ πλανισμένα ξύλα γιὰ τὰ ντουλάπια καὶ τοὺς λαβομάνους. Καψαλισμένα μοῦτρα μᾶς ἔδειχναν ὁλοένα τὰ δόντια τους φοβερίζοντας ὅτι θὰ φᾶμε ξύλο κι' ὅταν γίνουμε καλφάδες.

Τὸ ἀφεντικὸ πρόσεχε τὸ Δημήτρη καὶ δὲν τὸν ἔβαζε νὰ κάνει προστυχοδουλειές, νὰ ἰσιώνει τὰ καρφιὰ μὲ τὸ σφυρὶ ἀπάνω σὲ μιὰν πλακωτὴ πέτρα, νὰ βρέχει τὸ φλοῦδι ἢ νὰ τὸ σκίζει ὕστερα στὰ δυὸ στὴ γω-

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Ο. ΑΡΓΥΡΟΣ — ΝΕΟΤΗΣ

νιά τοῦ μαγαζιοῦ ἢ ἀκόμα νὰ κουβαλάει νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι τοῦ γειτονικοῦ σπιτιοῦ.

Ὅλο καὶ πλάνιζε, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ παίρνει ἀκόμα τὸ διπλὸ ρουκάνι μὲ τὰ πλατειὰ γλωσσίδια, ποὺ ἔτρεχε στὸ ξύλο, ἀδιάφορο ἂν ἤτανε γιομᾶτο δαδιὰ ἢ ρόζους, σὰν λάδι. Κι' εἶχε γοῦστο ἀλήθεια τὸ ἄτιμο ἔτσι ποὺ ἔπαιρνε ξώπετσα τὸ ξύλο καὶ σοῦ στρογγύλευε τὰ ροκανίδια ἴδιους σαλιάγκους. Τὸ πιάσιμό του μαστορικό: Ἕνα ξύλο γυαλιστερό, στριφτό, ἔτσι ποὺ τὸ ἀριστερὸ χέρι σου νὰ τὸ χαϊδεύει καὶ νὰ νοιώθεις στὸ κόκκαλο μιὰ τρεμοῦλα.

—Σὰν τὸ λαιμὸ τῆς γυναίκας, ἔλεγε ὁ τορναδόρος.

Ἐμεῖς δὲν καταλαβαίναμε πολλὰ πράματα· ὅσο γιὰ τὸν παλληκαρᾶ μποροῦσε ξανὰ νὰ φημιστῆ γιὰ τὸ ξύλο ποὺ ἔτρωγε ἀπὸ τὸ ἀφεντικὸ γιατὶ «δὲν σκάμπαζε γρῦ, οὔτε τὸ ποτῆρι νὰ σοῦ γιομίσει νερὸ τὸ κούτσουρο!» Εἴμαστε σίγουροι ὅτι θὰ πέρναγαν δυὸ χρόνια τὸ λιγώτερο ν' ἀγγίξουμε τὸ διπλὸ ρουκάνι καὶ νὰ πλανίσουμε στὸν πάγκο τὰ κουφώματα ἢ τὰ δοκάρια. Μπήγαμε τὰ μυτερὰ μαχαίρια στὸ φλοῦδι—ἕνα, δυό, τρία στὴν ἀράδα—καὶ τὰ τραβούσαμε πάντα μὲ τὴν ἴδια κίνηση, ὧρες στὴ σκοτεινὴ γωνιὰ τοῦ μαγαζιοῦ. Σωπαίναμε βλέποντας τὸ Δημήτρη νὰ κάνει βόλτες καὶ νὰ γελάει. Κι' ἂν τύχαινε νὰ πῶ κάτι ἀπάνω σ' αὐτὸ στὸν παλληκαρᾶ, ἀπαντοῦσε ἥσυχα.

— Ἔτσι πρέπει νὰ γίνεται. Εἶναι, βλέπεις, ἀνιψιὸς τοῦ ἀφεντικοῦ!

Ἀκούγαμε σιωπηλοὶ τὸ πλάνισμα, τὸ παράπονο τοῦ ξύλου καὶ μαζὶ τὸ βουητὸ τοῦ τόρνου ποὺ μᾶς τριβέλιζε. Σὲ λίγες μέρες συνειθίσαμε νὰ μὴν πολυκουβεντιάζουμε κι' ἀφήναμε τὰ χτυπήματα τῆς καρδιᾶς μας νὰ συνταράζουνται μὲ τὴ λύπη ποὺ ξεχείλιζε τὸ μαραγκούδικο, κι ἔπεφτε ἀπάνω μας σὰν μολύβι. Λὲς εἴχαμε ξεχάσει τὰ χρόνια μας.

***

— Ὁ μαραγκὸς πρέπει νὰ' χει στέρεο τὸ χερι καὶ τὸ μάτι διπλό.

Κι' ἀλήθεια ὁ μάστορας βαροῦσε περίφημα τὸ σκεπάρνι καὶ μποροῦσε νὰ σκαλίζει μὲ τὸ λεπτὸ πριόνι—τόσο σημάδευε ποῦ ἔπρεπε νὰ τὸ πάει.

— Στέρεο χέρι καὶ μάτι διπλό. Ὅποιος δὲν τἄχει νὰ ἀλλάξη δουλειά, ὅσο εἶναι καιρός, χώρια ποὺ πρέπει ν' ἀστράφτει τὸ μυαλό του! ἔλεγε ὁ κάλφας ποὺ δούλευε στὸν τόρνο καὶ κοίταγε τὸν παλληκαρᾶ, δείχνοντας τὰ δόντια του,

Γιατὶ πῆγε τὶς προάλλες σ' ἕνα μαραγκούδικο νὰ φέρει τὸ ζῦγι γιὰ τὰ ξύλα, κι' ἡ κοροϊδία ποὺ τράβηξε ὅταν τοῦ εἶχανε φορτώσει μιὰ βαρειὰ πέτρα τοῦ ἔλεγε καθαρὰ ὅτι θὰ μείνει σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἕνα τσιράκι χωρὶς σημασία.

— Δὲν εἶχα ἀκούσει ἕνα τέτοιο πρᾶμα, μουρμούρισε στὴ γωνιὰ τοῦ μαγαζιοῦ. Καὶ τραύλιζε τὸ καϋμένο τὸ παιδὶ ἕτοιμο νὰ κλάψει γι' αὐτὸ του τὸ πάθημα.

Ὡστόσο περιμέναμε λίγον ἀκόμα καιρό. Σκίζαμε τὸ φλοῦδι, κουβαλούσαμε τὰ ξύλα —γιὰ νὰ ἰδοῦμε ποιὸς εἶναι τὸ παλληκάρι; —γυρίζαμε ὧρες τὴ ρόδα τοῦ τόρνου καὶ κουβαλούσαμε τὶς καρέκλες ἢ τὰ ἔπιπλα, φορτώνοντάς τα στὸ κεφάλι ἔτσι ποὺ νὰ μὴν καταλαβαίνουν οἱ γνωστοί μας. Καὶ στὸ γυρισμὸ πηγαίναμε ἀπὸ ἄλλη στράτα.

Κάποτε ἔπλεκα καρέκλες, ἤμουνα ὡστόσο σίγουρος ὅτι ἡ δουλειά μου ἤτανε πρόστυχη καὶ καταλάβαινα ὁ ἴδιος πολὺ καλὰ ὅτι καρέκλα φτιαγμένη ἀπὸ τὸ χέρι μου δὲν μποροῦσε νὰ φιγουράρει σὲ μέρος ἐξαιρετικό—μονάχα στὰ καφενεῖα τὰ ἀπόκεντρα, ποὺ μαζεύουνται οἱ ξυλοκουβαλητάδες κι' οἱ ἐργάτες ποὺ ζυμώνουνε λάσπη.

Οἱ καλφάδες καὶ τὸ ἀφεντικὸ μᾶς τὤλεγαν φανερὰ ὅτι εἴμαστε ἄξιοι μονάχα γιὰ χοντροδουλειές, μάτι χωρὶς ἀξία, ὅλο χωριατιά, χωρὶς γοῦστο παιδιά.

Ὁ Δημήτρης βοηθοῦσε τὸ μάστορη στὸ μπάγκο. Ἔβαζε κι' ὅλας τὸ μακρὺ μολύβι στ' αὐτί καὶ χτένιζε τὰ μαλλιὰ ἔτσι ποὺ νὰ γίνεται ἕνα κοτσάνι σὰν γυναίκας. Φοροῦσε μπλοῦζα ἀπὸ χακὶ πρόστυχα, τριμμένη καὶ λαδωμένη στὴν ἄκρη ἀπὸ τὸ ξύγκι τοῦ τόρνου. Ἔβγαινε ἔτσι καὶ ψώνιζε τὰ καρφιὰ καὶ τὰ σιδερικά, τὰ χερούλια καὶ τοὺς ἁρμούς. Σφύριζε δυνατὰ σὰν βαροῦσε μὲ τὸ σκεπάρνι ἢ σὰν ρουκάνιζε ρυθμικὰ τὰ δοκάρια ἢ τὰ μαδέρια.

— Παιδὶ μὲ ἀξία! ἔλεγε τὸ ἀφεντικὸ κι' οἱ καλφάδες πάντα σίγουροι γι' αὐτό.

Ἀρχίσαμε κι' ὅλας νὰ βρίσκουμε ὅτι ἤτανε σπιοῦνος καὶ κοίταγε πῶς νὰ μᾶς καβαλήσει τὸ γρηγορώτερο. Σταματούσαμε νὰ τὸν κουβεντιάσουμε καὶ τοῦ δείχναμε καθαρὰ ὅτι τὸν περιφρονούσαμε. Αὐτὸς δὲν γνοιαζότανε γιὰ μᾶς. Ἔκανε παρέα μὲ τοὺς ἄλλους καλφάδες, ἔβριζε τὸ ἴδιο καὶ κουτσομπόλευαν μαζὶ τὸ χοντρὸ κορίτσι τοῦ μυλωνᾶ ποὺ καθότανε πίσω ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ μαγαζιοῦ.

Ὁ Δημήτρης τοὺς ἔλεγε ὅτι ἀνέβηκε μιὰ μέρα στὸ τοιχάρι καὶ τὴν εἶδε νἄχει ἀνασηκωμένο τὸ φουστάνι καὶ νὰ δένει τὸ βρακί της μὲ μπιμπίλες.

Ἄλλη φορὰ τὴν εἶδε τσίτσιδη στὴ γοῦρνα τοῦ πλυσταριοῦ νὰ τὴ λούζει ἡ μάνα της.

Ἀκόμα — αὐτὸ τὤμαθα ἀργότερα γιατὶ τὸ εἶπε ἐμπιστευτικὰ — μιὰ μέρα ποὺ τὸν ἔστειλε ὁ μάστορης νὰ καρφώσει ἕνα μαντάλι στὴν πόρτα της καὶ τὴν βρῆκε ὁλομόναχη, τὴν τσίμπησε στὸ μποῦτι κι' αὐτὴ ἀπὸ τὸν πόνο τσίριζε. Ὕστερα τὴν τράβηξε ἀπὸ τὸ στῆθος, ὅσο μποροῦσε πιὸ δυνατά. Ἡ Λενίτσα πῆγε νὰ κλάψει, ντράπηκε ὅμως καὶ κατέβασε τὸ κεφάλι της. Τὸ φουστάνι της σχισμένο ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω ἄφηνε γυμνὸ τὸ ἄσπρο πόδι της — ὁλόασπρο σὰ γάλα.

Οἱ φίλοι του οἱ καλφάδες τὸν συμβούλευαν νὰ τὴ φιλήση κι' αὐτὸς ἐνθουσιασμένος τοὺς ἔλεγε πῶς εἶχε πολλὰ πράματα στὸ μυαλό του νὰ κάνει.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

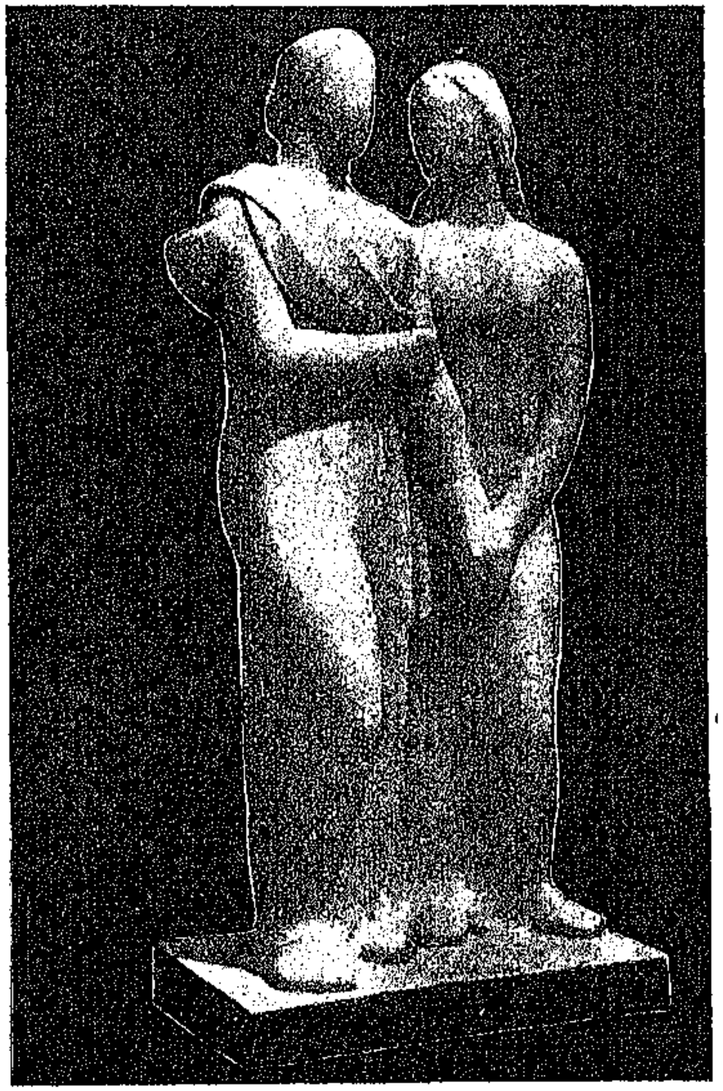

Μ. ΤΟΜΠΡΟΣ — ΟΙ ΔΥΟ ΦΙΛΕΣ (ΜΑΡΜΑΡΟ)

Δὲ χωροῦσε καμμιὰ ἀμφιβολία ὅτι ὁ Δημήτρης εἶχε δέσει ψηλὰ τὸ μαντῆλι καὶ φρόντιζε νὰ φαίνεται σὰν τὰ κοπέλια τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἀνοιγόκλειναν τὰ μάτια τους στὰ κορίτσια κι' ἀκόμα γκάριζαν στοὺς γάμους — γιὰ νὰ δείξουν πὼς ἔφτασε καὶ γι' αὐτοὺς ὁ καιρὸς νὰ κάνουν σπιτικὸ καὶ νὰ γεννοβολοῦν σειρὰ τὰ κουτσούβελα.

Ὡστόσο λίγους μῆνες πρίν, παίζαμε μαζὶ στὸ σταυροδρόμι, κάναμε παρέα σὰν τύχαινε νὰ κλέψουμε κουκιὰ ἀπὸ τ' ἀλώνια κι' ἀκόμα σύντροφοι στὸ σκολειὸ βαρούσαμε ὅλα τὰ παιδιά. Ἐγὼ πετοῦσα μιὰ κουβέντα στὸ Δημήτρη σὰν εἴχαμε δύσκολο μάθημα, κι' ὁ παλληκαρᾶς μουγγριζε ἂν μάθαινε ὅτι ἕνας τὸν χτύπησε.

—Τὸν ἀκοῦς τί λέει γιὰ τὴ Λενίτσα; μοῦ κάνει ἥσυχα ὁ φίλος μου.

—Τὰ πιστεύεις;

—Ὄχι!

—Λέει ψέματα! Ἡ Λενίτσα εἶναι φρόνιμο κορίτσι. Καὶ στὸ κάτω-κάτω, αὐτὸς ἐδῶ εἶναι βλάκας. Ἔτσι εἶναι.

***

Εἶχαν περάσει οἱ δυὸ μῆνες τοῦ καλοκαιριοῦ κι' ἡ δουλειὰ στὸ μαραγκούδικο ἔπεφτε πολλή, μιὰ ποὺ κόντευαν οἱ γάμοι. Ντουλάπια, καθρέφτες, ἀπάνω σὲ τραπέζια μὲ στριφτὰ πόδια, καναπέδες, κορνίζες ὅλα ἔπρεπε νὰ παραγγελθοῦν ἕνα μῆνα πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο, ἔτσι γιὰ νὰ γυαλίζουν καὶ νὰ μὴ μποροῦν οἱ γειτόνισσες νὰ κακολογήσουν πὼς εἶναι τάχατες παληὰ γιὰ νὰ ξεγελάσουν τὰ πεθερικὰ καὶ τοὺς μουσαφιρέους. Ἄβαφτα ἔπρεπε ὅλα τὰ ἔπιπλα νὰ συγυριστοῦν στὸ δίχωρο, μαζὶ μὲ τὸ σιδερένιο τὸ κρεββάτι καὶ τὰ κεντήματα, ἀράδα στοὺς τοίχους — φιγοῦρες παρμένες ἀπὸ παραμύθια καὶ ρητὰ κακογραμμένα: «Τὸ πεπρωμένον φυγεῖν ἀδύνατον». Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ δούλευε στὸ μαγαζὶ ἕνας τεχνίτης φημισμένος γιὰ τὰ σκαλίσματα ποὺ ἔφτιαχνε. Γνωστὸς ἀπὸ τὶς δουλειές του στὰ τέμπλα ἔπαιρνε ἀκριβὸ μεροκάματο. Μποροῦσε νὰ βρίσει τὸ ἀφεντικὸ χωρὶς νὰ ἱδρώσει τ' αὐτί του κι' ἀκόμα νὰ πάει στὸ καφενεῖο νὰ παίξει χαρτιὰ χωρὶς νὰ δίνει σημασία σὲ κανένα καὶ νὰ φοβερίζει ὅτι σὰν τοῦ καπνίσει μποροῦσε νὰ βαρέσει τὸ ἀφεντικὸ στὸ κεφάλι, λέγοντας:

— Εἶσαι ἕνα παληοτόμαρο! Ὄχι ἀκριβῶς ἕνα, τὸ μισό!

Ἤτανε ψηλὸς σὰ γκαμῆλα μὲ τὸ καρύδι τοῦ λαιμοῦ του πεταγμένο καὶ μακρυὰ καλάμια γιὰ χέρια. Κάπνιζε σὰ φουγάρο κι' ἡ φωνή του βραχνὴ καὶ σκισμένη σὰ νάτριζαν σίδερα σκουριασμένα. Τὄνομά του Ἀλέξης καὶ τὸ παρατσοῦκλι του Χεράς.

Ὁ Ἀλέξης σπάνια κουβεντιάζει μὲ τοὺς ἄλλους καλφάδες καὶ δείχνει φανερὰ σὲ μᾶς τοὺς δυὸ τὴν ἀγάπη του καὶ πεισμώνει κι' ὅλας μὲ τὸ ἀφεντικὸ ἂν τύχῃ νὰ μᾶς βάλει νὰ κουβαλήσουμε τὰ δοκάρια.

— Πρέπει νὰ μιστώσεις χαμάληδες, τοῦ λέει.

— Ἤρθανε νὰ μάθουν τέχνη.

— Βέβαια, ὄχι νὰ κουβαλᾶνε τὰ κούτσουρα!

Τὸ ἀφεντικὸ σωπαίνει τρώγοντας τὶς τρίχες τοῦ μουστακιοῦ του, οἱ καλφάδες κάνουνε πὼς δὲν προσέχουν τάχατες κι' ὁ Δημήτρης σκύβει ντροπιασμένος προτιμοῦν νὰ μὴ βγάζουν τσιμουδιὰ κι' ἂν τύχῃ νὰ κουτσομπολέσουν τὸν Ἀλέξη τὸ κάνουν μὲ προφύλαξη στὴ γωνιὰ ποὺ εἶναι στημένος ὁ τόρνος. Μιὰ παροιμία λέει πὼς δὲν εἶναι φρονιμάδα ν' ἀνοίγεις τὰ μάτια σου μπρὸς στὸν ἥλιο.

Βλέπω τὸν Ἀλέξη ἔτσι ἥσυχο νὰ βαράει τὸ σκαρπέλλο, σκυφτό, ὅλο μάτι καὶ προσοχὴ ἀπάνω στὸ καρυδένιο τὸ ξύλο, καὶ τὸν χαίρουμαι. Μοῦ ἔρχεται ἀκόμα νὰ γελάσω καὶ νὰ φωνάξω.

Νοιώθουμε τώρα μὲ τὸν παλληκαρᾶ ὅτι δὲν εἴμαστε μονάχοι στὸ μαγαζί Καὶ δὲν μᾶς πειράζει τὸ θλιμμένο τραγοῦδι τοῦ τόρνου. Ὁ Ἀλέξης μᾶς χαμογελάει ἥσυχα, μόλις σηκώσει τὸ κεφάλι του ἀπὸ τὸ σκάλισμα. Θὰ βρῇ πάντα καρφωμένα ἀπάνω του δυὸ ζευγάρια μάτια, ποὺ τὸν τυλίγουνε μ' ἐμπιστοσύνη.

***

Στὸ μαγαζὶ γενήκαμε ἔτσι δυὸ κόμματα Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τὸ ἀφεντικὸ μὲ τοὺς καλφάδες καὶ τὸ Δημήτρη, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Ἀλέξης κι' ἐμεῖς. Δὲν τὰ καταφέρνουμε ποτὲ νὰ μὴν τσακωθοῦμε, σὰν τύχῃ ν' ἀνοίξουμε κουβέντα. Ἐγὼ ἀντιμιλάω κι' ὅλας στοὺς καλφάδες κι ἄφησα στὸ Δημήτρη νὰ καταλάβει ὅτι θὰν τοῦ μαλακώσω τὰ κόκκαλα, ἂν ἐξακολουθήσει νὰ μᾶς δείχνει μὲ τὸ μάτι του στὸ ἀφεντικὸ καὶ νὰ γελάει σὰ χάχας.

— Στὸ χωριὸ ἔχει κι' ἄλλα μαγαζιὰ καὶ στὸ κάτω-κάτω δὲ μὲ γνοιάζει ἂν γίνω μαραγκός!...

— Τσιράκι θέλεις νὰ πῆς!...

Τὸν βλέπω, ἕτοιμος νὰ χυμήξω ἀπάνω του. Φοράει τὴν τριμμένη ποδιά του καὶ κρατάει τὸ μεγάλο πριόνι σκίζοντας κουφώματα μαζὶ μὲ τὸν κάλφα. Ἔχει ὅ,τι τοῦ χρειάζεται νὰ φαίνεται καλύτερός μου.

— Πολὺ γρήγορα ξεχνᾶς τὸ σκολειό, τοῦ ἀπαντῶ.

— Εἶναι πιὸ δύσκολο σκολειὸ ὁ μπάγκος, μοῦ κάνει δυνατὰ γιατὶ μπαίνει στὸ μαγαζὶ ὁ μάστορας

Ὁ παλληκαρᾶς ἔχει τὴν ἰδέα ὅτι πρέπει νὰ σπάσουμε στὸ ξύλο τὸ Δημήτρη ἕνα βράδυ στὸ σταυροδρόμι καὶ νὰ μὴν ξανάρθουμε στὸ μαραγκούδικο. Ὁ πατέρας του, λέει, θέλει νὰ τὸν κάνει ἀμαξᾶ, γιατὶ ἔτσι θὰ βγάζει λεφτὰ πιὸ γρήγορα καὶ σίγουρα. Οἱ μαραγκοὶ εἶναι πολλοὶ στὸ χωριὸ καὶ λίγοι ἔχουνε τὴν ἀποθήκη γιομάτη λάδι, στάρι καὶ τυρί. Οἱ ἄλλοι μεροκαματιάρηδες ξημεροβραδυάζουνται στὰ καφενεῖα. Μιὰ φορὰ ἤτανε ποὺ ἡ τέχνη ἔδινε ψωμί.

Ἐγὼ δὲ συμφωνῶ ὅτι πρέπει νὰ δείρουμε τὸ Δημήτρη στὸ σταυροδρόμι. Τὸ καλλίτερο θὰ ἤτανε στὸ μαγαζὶ κι' ὕστερα νὰ σηκωθοῦμε ἥσυχα-ἥσυχα νὰ φύγουμε.

Ὁ Ἀλέξης βρίσκει ὅτι δὲν ἀξίζει τὸν κόπο ὅλη αὐτὴ ἡ ἀνόητη ἱστορία.

— Τί φταίει ὁ Δημήτρης; μᾶς εἶπε. Τὸ πιθανώτερο εἶναι πὼς θὰ ἤτανε μαζὶ σας, ἂν τύχαινε νὰ δουλεύετε σὲ ξένο μαραγκούδικο!...

Δὲν καταλαβαίνουμε τὰ λόγια τοῦ Ἀλέξη. Ἐμεῖς βλέπουμε φανερὰ ὅτι κάθε μέρα βάζει σπιουνιὲς στὸ ἀφεντικὸ καὶ πολὺ συχνὰ οἱ βρισιὲς πέφτουν ἀπάνω μας σὰν καφτὸ μαλύβι. Προχτὲς εἶπε κι' ὅλας στὸν τορναδόρο ὅτι ὁ Ἀλέξης φημίζεται γιὰ τὴν τέχνη του. Ἀκόμα ὅτι τάχατες αὐτοὶ εἶναι κούτσουρα ποὺ τόσα χρόνια στὴν τέχνη δὲν μπόρεσαν νὰ κάνουν κάτι ἄξιο κι' εἶναι στὸ χέρι τοῦ ἀφεντικοῦ νὰ τοὺς διώξει ὅποιαν ὥρα τὸ ἀποφασίσει. Καὶ τὸ χειρότερο μοιάζουν σκυλιὰ ξεγδαρμένα ποὺ δὲν ξέρουν ὅτι τὰ δόντια τους κόβουν, ἂν φρόντιζαν νὰ τ' ἀκονίσουν τόσον καιρό. Τώρα ἔχουν σκουριάσει, ὅπως τὰ σιδερικὰ ποὺ μπήγουμε στοὺς τοίχους γιὰ νὰ τοὺς στερεώσουμε. Ἀπαράλλαχτα.

Κι' ὁ τορναδόρος πέταξε σήμερα στὸν Ἀλέξη τὸ παράπονό του:

— Βέβαια, ἐμεῖς μοιάζουμε ξεγδαρμένα σκυλιά!...

Ὁ Ἀλέξης τὸν κοίταξε πολλὴν ὥρα κατάμματα κι' ἀποκρίθηκε ἥσυχα.

— Θὰ πεθυμοῦσα πολὺ νὰ μάθω ἂν ἔχεις διαφορετικὴ ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό σου.

Ὁ ἄλλος σώπασε κι' ἔσκυψε στὸ ξύλο ποὺ δούλευε. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔμαθε τὸ ἀφεντικὸ ἀπὸ τὸ Δημήτρη κι' ἔκανε δυὸ μέρες τὸ θυμωμένο. Μουρμούριζε ἢ βλαστημοῦσε καὶ μᾶς φώναζε κατάμουτρα ὅτι εἴμαστε ὅλοι ἀχαΐρευτα κορμιά.

— Ἐδῶ μέσα στὸ μαγαζὶ πρέπει νὰ γίνεται ἐκεῖνο ποῦ προστάζω ἐγώ, δήλωσε μὲ τόνο ἐπίσημο. Κι' ἂν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ μὴν τοῦ ἀρέσει, νὰ τὸ στρίψῃ. Ἔτσι εἶναι. Ἀλλοιῶς;...

— Γιὰ μένα τὸ λές, τὸν ρώτησε ὁ Ἀλέξης ἀνασηκώνοντας τὸ κορμί του καὶ ξαπλώνοντας τὶς χεροῦκλες του.

— Δὲν τὸ λέω γιὰ κανένα, εἶπε δυνατά. Ἢ καλύτερα, γιὰ ὅλους. Τὸ μαγαζὶ εἶναι δικό μου καὶ πρέπει νὰ γίνεται ὅ,τι προστάζω ἐγώ.

— Εἶναι πολὺ δύσκολο ὡστόσο νὰ ξέρει κανεὶς νὰ προστάζει, τοῦ παρατήρησε ὁ Ἀλέξης πηγαίνοντας κοντά του.

— Τί θὲς δηλαδὴ νὰ πῆς;

— Ἐδῶ μέσα βρίσκουνται κι' ἀνθρῶποι ποὺ δὲ δέχουνται τὶς προσταγές σου. Αὐτὸ εἶπα!

Τὸ στεγνὸ μοῦτρο τοῦ Ἀλέξη ἔτρεμε καὶ ξεχείλιζε τὸ καροῦλι τοῦ λαιμοῦ του. Τὸ ἀφεντικὸ τὸν κοίταξε λίγη ὥρα καὶ τοῦ εἶπε στρίβοντας τὶς πλάτες.

— Ζητᾶς καυγᾶ, βλέπω.

— Ἀφοῦ τὸ θὲς ἔτσι εἶναι.

Καὶ στάθηκε κατάφατσα.

Οἱ καλφάδες ἀφῆκαν τὶς δουλειές τους, κι' ὁ Δημήτρης ποὺ πλάνιζε στὴν αὐλή, ἀκούμπησε στὴν πόρτα. Ὁ παλληκαρᾶς κι' ἐγὼ πλησιάσαμε στὸν πάγκο.

Μιὰ σιωπὴ ξαπλώθηκε στὸ μαραγκούδικο, ποὺ πρώτη φορὰ τὴν ἔνοιωσα νὰ μοῦ γιομίζει τὰ σπλάχνα καὶ νὰ μὲ γαργαλάει ὁλοῦθε.

— Δικό μου δὲν εἶναι τὸ μαγαζί; ρώτησε τὸ ἀφεντικό.

— Μονάχα τὰ ξύλα ποὺ δουλεύουμε!

— Δηλαδή;

— Λέω ὅτι ἐμεῖς δὲν εἴμαστε δικοί σου καὶ μποροῦμε νὰ φύγουμε.

Τὸ ἀφεντικὸ ἔσκυψε τὸ κεφάλι, πῆρε τὸ σκεπάρνι καὶ προχώρησε σιγὰ στὸν πάγκο.

— Βρὲ σύ, τί χαζεύεις αὐτοῦ; φώναξε στὸ Δημήτρη. Ἐδῶ ἔχουμε δουλειὰ ποὺ νὰ σᾶς πάρει ὁ διάολος...

Ἡ δουλειὰ ξανάρχισε ὅπως πρίν. Τὸ μονότονο τρίξιμο τῆς ρόδας ξεχείλιζε στὸ μαραγκούδικο ὅλο τὸ ἀπόγιομα.

***

Ἀπὸ τότε ἄλλαξαν τὰ πράματα. Ὁ παλληκαρᾶς γελοῦσε κι' ἔλεγε στοὺς καλφάδες ὅτι θὰ φύγει.

— Ἐγὼ θὰ γίνω ἀμαξᾶς! Θἄχω ἕνα κάρρο μ' ἕνα περίφημο ἄλογο ποὺ θὰ μοῦ δίνουν λεφτά!...

Ὅσο γιὰ μένα βοηθοῦσα συχνὰ τὸν Ἀλέξη καὶ τοῦ ἔβγαζα σκέδια γιὰ χοντρὰ στολίδια.

Ὁ Δημήτρης δούλευε στὶς καρέκλες καὶ στὸν τόρνο, πλάνιζε ἢ τραβοῦσε πριόνι. Ὡστόσο ἀπόφευγε νὰ μιλάει μπροστά μας κι' ὁλοένα μουρμούριζε.

Οἱ καλφάδες κοίταγαν τὴ δουλειά τους καὶ κουβαλοῦσαν τὰ ξύλα στὸν τόρνο χωρὶς νὰ μᾶς προστάζουν: Κάποτε μᾶς πετοῦσαν κανένα λόγο, ἔτσι σὰν παράπονο, καὶ τὤδειχναν φανερὰ ὅτι δὲν μᾶς μισοῦνε.

Τὸ ἀφεντικὸ δὲν ἔλεγε τώρα πολλὰ πράματα, κι' ἔκανε πολλὲς φορὲς τοὺς λογαριασμούς του. Φέτος ἡ δουλειὰ ἤτανε περισσὴ καὶ τὰ γραμμάτια στίβα. Μὲ τὸν καιρὸ θὰ γινότανε ξυλέμπορος μαζὶ καὶ χτηματίας κι' ὁ λόγος του θἄχε πέραση στὸ καφενεῖο.

Τραβήξαμε ἔτσι μέχρι τὸ Δεκέμβρη. Μιὰ μέρα ἐκεῖ ποὺ ὁ παλληκαρᾶς κι' ἐγὼ κουβεντιάζαμε, κάθησε πλάϊ μας ὁ Ἀλέξης καὶ μᾶς εἶπε;

— Θὰ μείνετε ἐδῶ ὅλον τὸ χειμῶνα;

— Ἂν εὕρισκα πουθενὰ ἄλλοῦ θἄφευγα, τοῦ ἀποκρίθηκα.

— Καλά, κι' ἐσύ; ρώτησε τὸν παλληκαρᾶ.

— Ὁ πατέρας λογαριάζει νὰ πουλήσει ἕνα χτῆμα γιὰ νὰ μοῦ ἀγοράσει κάρρο. Τὸ πολὺ μέχρι τὸ Φλεβάρη. . .

Ὁ Ἀλέξης ἔξυσε τὸ πηγοῦνι του καὶ συνέχισε ἥρεμα.

— Ἐγὼ θὰ φύγω τὴν ἄλλη βδομάδα γιὰ τὸ χωριό. Θὰ φτιάξω ἕνα τέμπλο ἐκεῖ κοντά.

— Θὰ φύγης;

Μὲ κοίταξε ἥσυχα, κούνησε τὸ λαρύγγι του καὶ σώπασε. Ὕστερα, εἶπε σιγά.

— Ναί. Αὐτοῦ πέρα εἶναι καλύτερα. Βαρέθηκα τ' ἀφεντικά. Εἶναι παντοῦ τὰ ἴδια. Μὲ κατάλαβες;

— Ναί.

— Τὸ λοιπὸν αὐτὸ εἶναι!

Τὸ χέρι μου ἔτρεμε ἐκεῖ ποὺ σημάδευα ἕνα σάλιαγκο γιὰ στολίδι στὸ μεσιανὸ φύλλο τοῦ ντουλαπιοῦ. Ὁ παλληκαρᾶς ἄνοιξε τὰ μάτια του, σὰν ἄλογο ποὺ στέκεται πλάϊ σὲ γκρεμνό.

— Θέλεις νὰ φύγεις ἀπὸ τὸ μαγαζί, λοιπόν; μοῦ κάνει γιὰ μιὰ στιγμὴ ὁ Ἀλέξης.

— Ναί!

Σώπασε λιγάκι, δένοντας τὰ φρύδια του

— Ἔρχεσαι μαζί μου;

— Μαζί σου;

— Εἶναι ἡ μάνα μου στὸ χωριὸ καὶ θὰ περάσουμε καλά. Θὰ σοῦ δίνω ἕνα σελλίνι μεροκάματο!

— Θὰ τὸ πῶ σπίτι! τοῦ ἀποκρίθηκα, ἐνῶ τὰ μάτια μου θόλωσαν.

— Καλά. Θὰ ἰδῶ κι' ἐγὼ τὸν πατέρα σου.

Σὲ μιὰ βδομάδα εἴχαμε φύγει μαζὶ μὲ τὸν Ἀλέξη ἀπὸ τὸ μαραγκούδικο τοῦ Δάσου.

***

Τὸν Ἀπρίλη ποὺ ξαναγύρισα στὰ χωριό μου, γιὰ λίγες μέρες, ὁ παλληκαρᾶς δούλευε μὲ τὸν πατέρα του στὸ κάρρο. Ὁ ἴδιος μοῦ εἶπε ὅτι τρεῖς φορὲς μέχρι σήμερα ἔδειρε τὸν Δημήτρη, ποὺ φοβᾶται τώρα νὰ ξεμυτίσει τὸ βράδυ στὸ σταυροδρόμι.

Ὡστόσο μόλις ἔμαθε ὁ Δημήτρης τὸν ἐρχομό μου, ἦρθε νὰ μὲ χαιρετίσει σπίτι καὶ μείναμε ἀργὰ μέχρι τὰ μεσάνυχτα μιλώντας ἀπάνω στὴ δουλειά μας. Ἀκόμα μὲ παρακάλεσε νὰ τὸν συμφιλιώσω μὲ τὸν παλληκαρᾶ καὶ δεχότανε νὰ τοῦ μιλήσει πρῶτα αὐτός. . .

ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

MAURICE MAETERLINCK

ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΝ ΖΗΤΩ, ΑΔΕΡΦΟΥΛΕΣ ΜΟΥ

Τριάντα χρόνια τὸν ζητῶ, ἀδερφοῦλες μου,
ποῦ τάχα εἶναι κρυμμένος;
Τριάντα χρόνια περπατῶ, ἀδερφοῦλες μου,
μὰ πάντα μοῦ εἶναι ξένος. . .

Τριάντα χρόνια περπατῶ, ἀδερφοῦλες μου,
τὰ πόδια ἐκουραστήκαν'
εἶταν παντοῦ, τὸ μάντευα, ἀδερφοῦλες μου,
καὶ πουθενὰ δὲν εἶταν. . .

Θλιμμένες ὧρες ἦρθαν, ἀδερφοῦλες μου,
κάποιο κακὸ σιμώνει'
λιποθυμάει τὸ σούρουπο, ἀδερφοῦλες μου,
κι' εἶναι ἡ ψυχή μου μόνη. . .

Δεκάξη χρόνων εἴσαστε, ἀδερφοῦλες μου,
μακριὰ ἀπὸ δῶ τραβᾶτε'
Πᾶρτε κι' ἐσεῖς τὸ δρόμο μου, ἀδερφοῦλες μου,
κι' ἀρχίστε νὰ ζητᾶτε. . .

Διασκευὴ ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ

Τὸ θεματωνθήρερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Μία ἰδέα γιὰ ἐκκεντρικὴ διαθήκη.

Ὑπάρχουν τρελλοὶ ἢ ἁπλῶς ἐκκεντρικοὶ — τὸ βλέπουμε συχνὰ στὶς ἐφημερίδες — ποὺ ὅταν πεθαίνουν ἀφήνουν τὰ χρήματά τους ἢ τ' ἀκίνη ά τους γιὰ τοὺ. πιὸ ἀπρόσπτους σκοπούς. Πρωχτὲς ἀκόμα κάποιος δικός μας πλούσιος εἶχε τὴν πρωτότυπη ἰδέα ν' ἀφήσει, στὴ διαθήκη του, ἕνα τεριστιο κτίριο ποὺ εἶχε μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Ἀθήνας, στὸ βασίλειο τῆς Ἰταλίας καὶ, σὲ περίπτωση ποὺ τὸ δῶρο του δὲν θὰ γινόταν δεκτό, στὸ βασίλειο τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων. Τελευταῖα, ἐπίσης, ἕνας ἄγγλος γατόφιλος ὥριζε στὴ διαθήκη του ὅτι ὁλόκληρη ἡ περιουσία του ἀπὸ δέκα χιλιάδες λίρες ἔπρεπε νὰ διατεθεῖ γιὰ τὴν οἰκοδόμηση ἑνὸς Ἀσύλου Γάτων,—μοναδικοῦ στὸ εἶδος του. Στὸ ἄσυλο αὐτὸ κάθε γάτος θὰ ἔχει τὸ ἰδιαίτερό τ-ν διαμέρισμα, θὰ ὑπάρχουν τοῖχοι γιὰ ν' ἀνεβαίνουν οἱ γάτοι καὶ νὰ λιάζωνται, παλυθρόνες γιὰ νὰ ξαπλώνωνται μὲ μακαριότητα, ἄκρο ἄωτο δὲ προβλεπτικότητος καὶ ἀγάπης, θὰ ὑπάρχει κι ἕνας γυαλοσκεπασμένος κῆπος ὅπου θ' ἀφήνωνται κάθε μέρα μερικὰ πουλιὰ γιὰ νὰ μπορ ῦν νὰ διασκεδάζουν οἱ γάτοι μὲ τὸ κυνήγι τ ους καὶ τὸ πνιξιμό τους! . .

Τέτοιες ἐκκεντρικότητες δὲν μοῦ κάνουν καμμία ἔκπληξη. Τὸ μόνο πρᾶμα, εἶπε πολὺ σοφὰ κάποιος, ποὺ εἶνε ἀνεξάντλητο καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει μία ἰδέα τοῦ χάους, εἶνε ἡ ἀνθρώπινη μωρία ἢ ἡ ἀνθρώπινη ἰδιοτροπία. Ἀπὸ τοὺς ὁμοίους μου λοιπὸν τὰ περιμένω ὅλα: καὶ αὐτὰ καὶ περιεργότερα. Γι' αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς ὅ,τι μοῦ κάνει ἔκπληξη εἶνε ὅτι ποτὲ ὡς σήμερα δὲν ἔτυχε νὰ διαβάσω ὅτι κάποιος, πεθαίνοντας, ἄφησε τὴν περιουσία του σ' ἕναν ἄγνωστο ἀλλὰ ἀγαπημένο του συγγραφέα.

Δὲν εἶνε ἀλήθεια περίεργο; Ὑπάρχουν συγγραφεῖς ποὺ λατρεύονται ἀπὸ τὸ κοινο, ποὺ ἔχουν φανατικοὺς θαυμαστές, οἱ ὁποῖοι συγκεντρώνουν ζηλότυπα τὶς πρῶτες ἐκδόσεις τῶν ἔργων τους ἀφιερώσεις, χειρόγραφά τους καὶ ποὺ θεωροῦν εὐτυχία τῆς ζωῆς τους νὰ κάνουν τὴ γνωριμία τους. Οἱ θαυμαστὲς αὐτοὶ ἔχουν πάντα τὸ ὄνομά τους στὸ στόμα τους καὶ τὰ ἔργα τους κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τους. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἡ εὐχαρίστηση ποὺ βρίσκουν στὸ διάβασμα τῶν ἔργων αὐτῶν εἶνε ἴση, τουλάχιστον, μ' ἐκείνη ποὺ βρίσκουν ἄλλοι ἀκούοντας—ὅλη τους τὴ ζωὴ—ἕνα παπαγάλο νὰ ἐπαναλαμβάνει ἠλίθια «Καλὴ μέρα, Κοκό!» ἢ βλέποντας ἕνα σκυλὶ νὰ κουνάει τὴν οὐρά του κάθε φορὰ ποὺ τὸ φωνάζουν κοντά τους. Γιατὶ λοιπὸν νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ εἶνε εὐγνώμονες στὸν παπαγάλο τους ἢ στὸ σκύλο τους γιὰ τὴν εὐχαρίστηση αὐτή, καὶ τοὺς ἀφήνουν σ' ἔνδειξη τῆς εὐγνωμοσύνης τους στὴ διαθήκη τους τὴν περιουσία τους ἢ ἕνα μέρος της, καὶ νὰ μὴν ἔχει βρεθεῖ ἀκόμα ἕνας νὰ κάνει τὸ ἴδιο γιὰ τὸν ἀγαπημένο του συγγραφέα; Τρέλλα γιὰ τρέλλα —γιατὶ ἐκεῖνες καὶ πιτὲ αὐτή;

Ἂν αὐτοὶ ποὺ ἀφήνουν τὴν περιουσία τους σ' ἕναν παπαγάλο ἢ γιὰ τὴν ἀνίδρυση ἑνὸς πολυτελοῦς Ἀσύλου γιὰ γάτους, ἢ ποὺ χαρίζουν τὸ ἀκίνητό τους στὴ Δημοκρατία τῆς Γουατεμάλας θεωροῦν ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐξασφαλίζουν νὰ γίνει πολὺς λόγος γι' αὐτοὺς καὶ νὰ μείνουν ὡς παράδειγμα ἐκκεντρικότητος, μποροῦν νὰνε βέβαιοι ὅτι πολὺ περισσότερος λόγος θὰ γινόταν ἐὰν ἔκαναν κάτι ἀνάλογο γιὰ συγγραφεῖς—ἂν ὄχι γιὰ τίποτα ἄλλο τουλάχιστο γιὰ τὸ ἐντελῶς καινοφανὲς τοῦ πράγματος. Πραγματικὰ ἔχουμε ἀρχίσει νἄμαστε κάπως μπλαζὲ στὸ ζήτημα αὐτὸ τῶν ἐκκεντρικῶν διαθηκῶν ποὺ ὁρίζουν ὡς γενικοὺς κληρονόμους διάφορα κατοικίδια ζῶα, ἐνῶ πόσος θόρυβος δὲν θὰ γινόταν καὶ πόσα δὲν θὰ ἐγράφονταν στὸν παγκόσμιο τύπο ἂν ἕνας ἄφηνε τὴν περιουσία του γιὰ τὴν ἀνίδρυση ἑνὸς ὡραίου ἐξαχικοῦ δισμονητηρίου γιὰ συγγραφεῖς, ὅπου οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ δὲν θἄχαν ἁπλῶς ὅλες τὶς ἀνέσεις τους ἀλλὰ θὰ μποροῦσαν νἄχαν γιὰ διασκέδαση κάτι ἀνάλογο μὲ τοὺς γάτους τοῦ ἄγγλου ποὺ ἀνέφερα: τὸ τουφέκισμα π. χ. τῶν . . . κριτικῶν ποὺ γράφουν ἐναντίον τους (ἢ τουλάχιστο τῶν κέρινων ὁμοιωμάτων τους, μιὰ καὶ ὁ νόμος δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὸ πραγματικὸ τουφέκισμα...)

Ὁπωσδήποτε ἐγὼ ρίχνω τὴν ἰδέα—καί . . . περιμένω. Περιμένω νὰ ἰδῶ ἂν εἶνε ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ λένε: ὅτι κάθε ἰδέα κάνει τὸ δρόμο της . . .

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Γιὰ δυὸ θεατρικὰ ἔργα.

Ἀνάγκη νὰ θυμίσω εὐθὺς ἐξαρχῆς πὼς σ' αὐτὰ τὰ σημειώματα ποὺ ἔχουν τὴν ὑπογραφή μου, δὲν μιλῶ οὔτε σὰ μέλος τῆς Ἀκαδημίας, οὔτε σὰ μέλος τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, οὔτε κἂν σὰ διευθυντὴς τῆς «Νέας Ἑστίας». Μὲ ἄλλους λόγους, ἐδῶ δὲν ἀντιπροσωπεύω κανένα καὶ τίποτα. Ἐκφράζω ἐντελῶς προσωπικές μου γνῶμες ποὺ μπορεῖ ἐξαίρετα νὰ μὴν τὶς συμμερίζουνται ἡ ὁλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας, ἡ διεύθυνση τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἢ ὁ ἐπίσημος θεατρικὸς κριτικὸς τοῦ περιοδικοῦ μας. Κι' ὅταν τυχὸν συμ-

βαίνη αὐτό, δέν πρέπει νὰ νομίζη κανένας οὔτε πὼς ἀντιφάσκω, οὔτε πὼς ἐπικρίνω ἢ ἀντιπολιτεύουμαι. Φρονῶ μόνο πὼς μπορῶ νἄχω καὶ νὰ ἐκφράζω γνώμη χωρὶς νὰ μ' ἐμποδίζη καμμιὰ ἀπὸ τὶς ἰδιότητες ποὺ ἀνέφερα παραπάνω, φτάνει νὰ δηλώνω πὼς εἶναι προσωπική.

Μερικὰ παραδείγματα: εἶχα κι' ἔχω τὴ γνώμη πὼς στὴν «Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη» τῆς Ἀκαδημίας οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς πρέπει νὰ μεταφράζονται στὴ δημοτική. Σὰ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῶν τῶν ἐκδόσεων, ὑποστήριξα αὐτὴ τὴ γνώμη, ποὺ ἡ πλειοψηφία ὅμως δὲν τὴν παραδέχθηκε. Φυσικὰ ὑποχώρησα στὴν πλειοψηφία. «Στὴν καθαρεύουσα, εἶπα, θέλετε τὶς μεταφράσεις; στὴν καθαρεύουσα νὰ γίνουν. Ἀπὸ τὸ *τίποτα*, καλύτερα τὸ *κάτι*». Βγῆκε τὸ «Συμπόσιο» τοῦ Πλάτωνος. Καὶ γιὰ τὴ μετάφραση εἶπα ἁπλούστατα τὴ γνώμη μου. Ἀντίφαση; Καμμιά!

Στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, ὁ κ. Ἄγγελος Σημηριώτης ὑπέβαλε προπέρσυ τὸ βυζαντινό του δρᾶμα «Ὁ Ἀντιφωνητὴς ἐμίλησε», ποὺ εἶχε πάρει τὸ πρῶτο βραβεῖο στὸ Σταθάτειο. Ἤμουν καὶ σ' αὐτὸν κριτής. τὸ ἔργο μ' ἐνθουσίασε, ὑποστήριξα καὶ σὰν κριτὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου πὼς ἔπρεπε νὰ γίνη δεκτό. Ἡ πλειοψηφία τῆς Ἐπιτροπῆς, σεβαστὴ πάντα, τὸ ἀπέρριψε. Μ' ἐμποδίζει αὐτὸ νὰ διατηρῶ τὴν προσωπική μου γνώμη καὶ νὰ κηρύττω σὲ κάθε περίσταση πὼς ὁ «Ἀντιφωνητὴς» εἶν' ἕνα δόκιμο ἔργο, ποὺ τιμᾷ τὴ νεοελληνικὴ θεατρικὴ παραγωγή;

Ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀνέθεσα τὴ θεατρικὴ κριτικὴ τῆς «Νέας Ἑστίας», ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς ἔκδοσής της, στὸν Ἄλκη Θρύλο, ἐκτιμώντας τὸ γοῦστο, τὴ γνώση, τὴν εἰδικὴ μόρφωση, τὸ θάρρος τῆς γνώμης καὶ τὴν ἀπόλυτη ἀμεροληψία τοῦ κι' ἀπὸ πρῶτα δοκισμένου αὐτοῦ κριτικοῦ. Ἔτσι ἡ γνώμη του γιὰ τὰ θεατρικὰ εἶναι ἡ γνώμη τῆς «Νέας Ἑστίας». Ὄχι ὅμως πάντα κι' ἡ δική μου. Πραγματικῶς, τὶς περισσότερες φορὲς οἱ γνῶμες μας συμπίπτουν Κάποτε, γιὰ ἕνα ἔργο, γιὰ ἕναν ἠθοποιό, γιὰ ἕνα θεατρικὸ ζήτημα, ἡ γνώμη μου εἶναι ἄλλη. Κι' ἂν θελήσω, ἂν κρίνω σκόπιμο νὰ τὸ πῶ — εἴτε γράφοντας ἐδῶ, εἴτε ἀλλοῦ, ἀδιάφορο ἀφοῦ πρόκειται γιὰ προσωπικὴ γνώμη — πρέπει νὰ συμπεράνη κανεὶς πὼς ἔπαψα νὰ πιστεύω στὸ γοῦστο καὶ στὰ λλα προσόντα τοῦ Ἄλκη Θρύλου; Θᾶταν τόσο παράλογο!

Κι' ἀκριβῶς σήμερα θέλω νὰ μιλήσω ἐδῶ γιὰ δυὸ θεατρικὰ ἔργα, ποὺ οὔτε τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο τὰ παραδέχθηκε στὸ ξένο του δραματολόγιο — ἕνα τουλάχιστο προτάθηκε κι' ἀπορρίφθηκε· τὸ ἄλλο, ὑποθέτω, τὴν ἴδια τύχη θὰ λάβαινε, ἀφοῦ εἶναι τοῦ ἴδιου εἴδους καὶ τοῦ ἴδιου συγγραφέα — οὔτε ὁ κριτικὸς τῆς «Νέας Ἑστίας», ὅταν παίχθηκαν αὐτὸ τὸ καλοκαίρι σὲ ἰδιωτικὰ θέατρα, μίλησε γι' αὐτὰ εὐνοϊκά. Πρόκειται γιὰ τὴν «Τράπεζα Νεμό» (θέατρον Ἀλίκης) καὶ γιὰ τὴ «Σχολὴ Φορολογουμένων» (θέατρον Μαρίκας) τοῦ γάλλου Βερνέϊ. Ὁ Ἄλκης Θρύλος τὰ θεώρησε ἀνάξια ὁλωσδιόλου ἔργα, κατασκευάσματα τοῦ βουλεβάρτου ἀπ' τὰ συνηθισμένα, φράσες χωρὶς καμμιὰ ἰδέα καὶ κανένα βάθος. Αὐτὴ ἀπάνω-κάτω εἶναι κι' ἡ γνώμη τοῦ κ. Φ. Πολίτη καὶ τῶν ἄλλων στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, γιὰ τὴν «Τράπεζα Νεμό» καὶ γιὰ τὸν Βερνέϊ γενικά.

Δὲν συμφωνῶ καθόλου! Φυσικά, σ' ἕνα ἀημείωμα ποὺ πρέπει νὰ εἶναι σύντομο, δὲν μπορῶ νὰ κάμω ἀνάλυση τῶν δυὸ ἔργων γιὰ νἀποδείξω τὴ γνώμη μου. Καὶ θἀποταθῶ μόνο σ' ἐκείνους ποὺ ἔτυχε νὰ τὰ ἰδοῦν στὸ θέατρο ἢ νὰ τὰ διαβάσουν. Λοιπόν, εἶναι καὶ τὰ δυὸ πολιτικοκοινωνικὲς σατυρικὲς φράσες μὲ ὅλο τὸ βάθος ποὺ μπορεῖ νἄχη ἕνα ἔργο αὐτοῦ τοῦ εἴδους, καὶ προπάντων μ' ὅλο τὸ *πνεῦμα*, τὸ γαλλικὸ πνεῦμα, τὸ θαυμάσιο, τὸ ἄφθαστο. Στὴν «Τράπεζα Νεμὸ» προπάντων, ποὺ ὁ Βερνέϊ τὴν ἔγραψε μόνος του — γιατὶ ἡ «Σχολὴ Φορολογουμένων» ἔγινε μὲ συνεργασία — δὲν ὑπάρχει οὔτε μιὰ σκηνή, οὔτε μιὰ σκηνούλα, οὔτε μιὰ φράση σχεδόν, ποὺ νὰ μὴν εἶναι εὕρημα ἀπὸ σάτυρα, ὄχι πιὰ ἔξυπνη, μὰ καθαυτὸ σατανική. Καὶ τί ἀλήθεια στὸ βάθος ὅλων αὐτῶν τῶν σκηνῶν, ποὺ ἂν καὶ τραβηγμένες στὴν ὑπερβολὴ τῆς φάρσας γιὰ νὰ γελοῦμε, μᾶς δείχνουν πιστότατα, γιὰ νὰ σκεπτόμαστε, τί συμβαίνει στὴν ἀφηνιασμένη μεταπολεμικὴ κοινωνία, ὅπου ὁ ἴδιος ὁ κρατικὸς ὀργανισμὸς ἀνταγωνίζεται στὶς ἀθέμιτες κι' ἀνήθικες «ἐπιχειρήσεις» μὲ τοὺς χειρότερους τυχοδιῶκτες κι' ἀρριβίστες! Τέτοια κατάσταση δὲν μπορεῖ παρὰ νἄχη τὰ πιὸ παράδοξα, τὰ πιὸ ἀπρόσοπτα κωμικά. Ὁ Βερνέϊ τὰ βρῆκε ὅλα. Τόσο στὸ ἕνα ἔργο, ὅσο σχεδὸν καὶ στὸ ἄλλο, μπορεῖ νὰ πῇ κανείς, ὄχι ἁπλῶς πὼς ἐκμεταλλεύεται θαυμάσια τὸ θέμα του, ἀλλὰ καὶ πὼς τὸ ἐξαντλεῖ.

Τότε μὲ τὴ μεγάλη ἐπιτυχία τοῦ «Κνώκ», ἕνας γάλλος κριτικὸς εἶπε πὼς ὁ ἴδιος Μολιέρος ἂν ζοῦσε σήμερα, θἄγραφε ὅ,τι κι' ὅπως γράφει ὁ κ. Ζὺλ Ρομαίν. Εἶναι βέβαια παράτολμες τέτοιες βεβαιώσεις· ἴσως δὲν ἔχουν καὶ τὸ λόγο τους. Βέβαια, ἂν ζοῦσε σήμερα, ὁ Μολιέρος καὶ τὸ «ἰατρικὸ πνεῦμα» τῆς ἐποχῆς μας θὰ σατύριζε σὰν τὸν Ζὺλ Ρομαίν, καὶ τὶς μοντέρνες ἐπιχειρήσεις, ὅπως ὁ Βερνέϊ. Δὲν πιστεύω ὅμως πὼς θὰ τὸ ἔκανε μὲ τὸν τρόπο τῶν σημερινῶν αὐτῶν κωμωδιογράφων. Γιατὶ τότε δὲν θᾶταν ὁ Μολιέρος, ἀλλὰ ὁ Ζὺλ Ρομαίν κι' ὁ Βερνέϊ! Τὄνομα δὲν ἔχει καμμιὰ σημασία, μά, δυστυχῶς, μᾶς ξιπάζουν ἀκόμα τὰ μεγάλα ὀνόματα. Ἂν ἡ «Τράπεζα Νεμό», ὅπως εἶναι — δηλαδὴ μ' ὅση τέχνη, μ' ὅση σάτυρα καὶ μ' ὅσο πνεῦμα ἔχει — ἔφερε τὄνομα Μολιέρος, Σαίξπηρ, Γκολντόνι, κανένα ἐπίσημο Θέατρο δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ τὴ δεχθῇ. Τώρα τὴν περιφρονοῦν γιατὶ εἶναι φάρσα τοῦ Βερνέϊ. Κι' ὅμως αὐτὴ ἡ «φάρσα» ἔχει περισσότερη θεατρικὴ τέχνη ἀπὸ τὸν «Ἀρχοντοχωριάτη» τοῦ Μολιέρου, περισσότερο πνεῦμα ἀπὸ τὶς «Παρεξηγήσεις» τοῦ Σαίξπηρ καὶ περισσότερη σάτυρα ἀπὸ τὴ «Λοκαντιέρα τοῦ Γκολντόνι Κι' ἀκόμα, σὰν ἔργο τόσο ἐπιτυχημένο στὸ εἶδος του, εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ ἕνα μέτριο δρᾶμα τοῦ Ο' Νέϊλ Ἀλλὰ ἔτσι γίνεται παντοῦ καὶ πάντα. Ὅταν πρόκειται γιὰ σύγχρονο ἔργο, μερικὲς λέξεις, μερικὰ ὀνόματα μᾶς γεμίζουν προκατάληψη: φάρσα, Βερνέϊ, γαλλικὸ θέατρο, βουλεβάρτο...

Ὑπάρχουν ἔργα καὶ ἔργα, ἂς ἔχουν πολλὲς φορὲς τὴν ἴδια *μάρκα*, τὴν ἴδια προέλευση. Γιὰ μένα, «κατασκευάσματα τοῦ βουλεβάρτου» δὲν εἶναι παρὰ κάποια σοβαροφανῆ ἔργα, δράματα μὲ θεατρικὴ τέχνη, ποὺ συγκινοῦν τὸν κοσμάκη χωρὶς νὰ λένε τίποτα στὴν ψυχή μας—ἢ «Ἀγνώστος» π. χ. —ἢ κάποιες φάρσες μὲ πλοκὴ διαβολική καὶ μ' ἐλαφρὸ πνεῦμα ποὺ δὲν σατυρίζει, δὲν ἔχει νόημα, ἔργα ποὺ ὁ μόνος τους σκοπὸς εἶναι τὸ πρόσκαιρο γέλιο—«Κορολία καὶ Σα», «Θόδωρος καὶ Σα» καὶ καθεξῆς. Ποτὲ ὅμως δὲν θὰ χαρακτήριζα «κατασκεύασμα», ἐπειδὴ παίχτηκε σὲ θέατρο τοῦ βουλεβάρτου, τὸ «Ἀριστερὸ Χέρι» τοῦ Βεμπέρ, ἕνα τόσο χαριτωμένο, τόσο ἔξυπνο, τόσο τρυφερὸ καὶ τόσο *ἀληθινὸ* δραματάκι—ἂς ἕν' ἐλαφρὸ—οὔτε μιὰ φάρσα μὲ τόσο βάθος σὰν τὴν «Τράπεζα Νεμό». Στὸ εἶδος του εἶναι κάτι ἀριστουργηματικό.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ «Μίνα» τοῦ Λέσσινγκ.

Ὁ Gotthold Ephraïm Lessing (1729-1781) γεννήθηκε στὸ Kamenz τῆς Σαξονίας καὶ στάθηκε γιὰ τὸ γερμανικὸ θέατρο ὅ,τι γιὰ τὸ γαλλικὸ ὁ Molière.

Ἡ «Μίνα» χαραχτηρίζει τὴ γερμανικὴ ζωὴ ὕστερ' ἀπὸ τὴν εἰρήνη τοῦ Hubertusburg (1763), ποὺ ἔθεσε τέρμα στὸν Ἑφτάχρονο πόλεμο. Ἡ σκηνοτεχνία της εἶναι πρώτης γραμμῆς, ὁ διάλογος τόσο ζωηρὸς κι ἀκούραστος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, ποὺ ἔμεινε ὡς τώρα ἀμίμητος στὴ γερμανικὴ δραματουργία· τέλος ἡ γλώσσα εἶναι φυσικὴ κι ἀπαλλαγμένη, ὅσο τὸ δυνατὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀπὸ τὶς ἀνούσιες φραντσεζιές, ποὺ σακάτεβαν τότε τὴ γερμανικὴ γλώσσα. Ἡ «Μίνα» εἶναι τὸ πρῶτο καθαρὸ ἐθνικὸ δρᾶμα ποὺ εἶδε ἡ Γερμανία, κ' ἕν' ἀπὸ τὰ κλασικὰ ἔργα τοῦ τόπου αὐτοῦ. Ἂν καὶ σχεδιασμένη στὰ 1763, δημοσιεύτηκε μόνο στὰ 1767, ὁπότε καὶ παίχτηκε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία στὸ Ἀμποῦργο, στὴ Λειψία, στὴ Βιέννα καὶ στὸ Βερολῖνο.

Ὁ Lessing, ὄχι μόνο θεμέλιωσε τὴ γερμανικὴ δραματουργία, παρὰ στάθηκε, μαζὶ μὲ τὸν Klopstock, καὶ θεμελιωτὴς τῆς συγγραφικῆς ἀξιοπρέπειας κ' ἐπαγγελματικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ λογοτέχνη καὶ ποιητῆ στὴν πατρίδα του Πέθανε στὸ Braunschweig, ὅπου βρίσκεται καὶ τὸ ἄγαλμά του.

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΜΙΣΣΙΡ

Οἱ «Σημερινὲς τάσεις τῆς Λογοτεχνίας στὴν Ἑλλάδα».

Ἀγαπητὴ «Νέα Ἑστία»,

Ἔχει κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ μὴ συμφωνήσῃ μαζί μου σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, καὶ νὰ ἐκφράσῃ ἐλεύθερα τὴ γνώμη του Ὅμως εἶναι τότε καθῆκόν του νὰ ἐκθέσῃ λόγους, καὶ νὰ ἀποφύγῃ κάθε ὑβριστικὴ λέξη ἀπέναντι σ' ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ διορθώσῃ. Ἔτσι ὁμολογῶ πὼς πολὺ παραξενεύτηκα διαβάζοντας στὴ «Νέα Ἑστία» τῆς 1 Αὐγούστου, μὲ τὸν τίτλο «Περιοδικὰ κι' ἐφημερίδες» καὶ μὲ τὴν ὑπογραφὴ «Ω », ὅσα ἀφοροῦν τὸ ἄρθρο ποὺ δημοσίευσα στὰ «Nouvelles Littéraires» τῶν 7 Ἰουλίου γιὰ τὶς «Σημερινὲς τάσεις τῆς λογοτεχνίας στὴν Ἑλλάδα».

Δὲ θὰ εἶχα ἀπαντήσει ἂν τὸ ὕφος τῆς κριτικῆς εἴτανε ἄξιο τοῦ περιοδικοῦ ὅπου φάνηκε καὶ ποὺ τὸ ἐκτιμῶ εἰλικρινά, ἢ ἂν περιεῖχε καμμιὰν *ἀπόδειξη* πὼς ἔκαμα λάθος. Ἀπαντῶ γιατὶ δὲ βρίσκω παρὰ τὴν κατάκριση πὼς οἱ ἐνδιαφερόμενοι (δηλαδὴ ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους μίλησα) μοῦ ὑπαγόρευσαν τὶς γνῶμες ποὺ ἐξέθεσα! Θὰ μὲ πρόσβελνε αὐτὴ ἡ κατάκριση ἂν δὲν εἴτανε ἀστόχαστα ὄξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ὡστόσο δημιουργεῖ μιὰ παρεξήγηση κι ἀπαντῶ γιὰ τοῦτο μὲ μερικὲς παρατηρήσεις ποὺ δὲν ἀπευθύνονται σ' ἐκεῖνον ποὺ μὲ κατάκρινε (δὲ θέλω νὰ τοῦ ἀπαντήσω μὲ βρισιές), μὰ σ'ὅσους ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα.

Οἱ παρατηρήσεις μου εἶναι οἱ ἀκόλουθες·

1ο) Πρῶτα δὲν μπορεῖ νὰ μὴ δῇ κανεὶς πόσο εἶναι διαφορετικὲς οἱ λογοτεχνικὲς τάσεις, οἱ ἰδέες τῶν δῆθεν «ἐνδιαφερομένων» ποὺ ἀνέφερα.

2ο) Ἔπειτα ἡ παρεξήγηση ἔγινε, φαίνεται, γιατὶ δὲν κατάλαβε ὁ κ. «Ω.» τὴν ἔννοια τοῦ θέματος ποὺ πραγματεύτηκα. Ὁ τίτλος δὲν εἶναι «ἡ ἐξέλιξη τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας», οὔτε «γενικὴ περίληψη ἢ εὑρετήριο τῶν συγγραφέων καὶ τῶν ἔργων», μὰ μόνο *οἱ τάσεις οἱ σημερινές*, δηλαδὴ τῆς *μεταπολεμικῆς περιόδου*. Μποροῦσα λοιπὸν νὰ περιοριστῶ στὰ τελευταῖα δέκα χρόνια· ἂν ἔρριξα μιὰ ματιὰ στὸ παρελθόν, εἶναι μόνο γιὰ νὰ τοποθετήσω τὶς καινούργιες τάσεις—ὄχι τὰ ἄτομα. Αὐτὸ ἐξηγεῖ τὸ γιατί, ἀπασχολημένος μὲ τάσεις, μίλησα ξεχωριστὰ γιὰ τοὺς συγγραφεῖς ποὺ δημιούργησαν κάτι καινούργιο, διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ προηγούμενα, νεωτεριστικό Μπορῶ μάλιστα νὰ πῶ πὼς στὴ Γαλλία ἡ μόνη κριτικὴ ποὺ μοῦκαναν εἶναι πὼς δὲν εἴτανε ἀνάγκη νὰ ἀναφέρω τόσα ὀνόματα. Μὲ τὸ ζόρι ἔδωσα φωτογραφίες μερικῶν προσωπικοτήτων· μὰ γι' αὐτὸ ἐπέμεινε ὁ ἴδιος διευθυντὴς τῶν «Nouvelles Littéraires», γιὰ νὰ φανοῦν ἀκριβῶς οἱ τρεῖς αὐτές, τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Μυριβήλη, τοῦ Καστανάκη.

3ο) Ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία εἶναι πολὺ περσότερο *δημιουργικὴ* παρὰ *κριτική*· γι' αὐτὸ δὲν ἤθελα νὰ μιλήσω γιὰ τὴν κριτική, ποὺ δὲν μπορεῖ τώρα στὴν Ἑλλάδα νὰ συγκρίνεται μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία. Ἡ ἀπόδειξη εἶναι πὼς τὰ περιοδικὰ δημοσιεύουν περσότερα ποιήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα, παρὰ κριτικά.

4ο) Εἶμαι πεπεισμένος—καὶ πολλοὶ συμμερίζονται αὐτὴ τὴ γνώμη—πὼς τὰ κοινωνικὰ ζητήματα παίρνουν ὅσο πάει καὶ περσότερο μεγάλη σημασία στὰ νεοελληνικὰ λογοτεχνικὰ ἔργα (ὅπως παντοῦ) Τόχα σημειώσει κιόλας ἄλλοτε, ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια, σ' ἕνα ἄρθρο ποὺ δημοσιεύτηκε στὴ «Δημοκρατία»—καὶ ποὺ (περίεργο πρᾶμα) δὲν τὸ κατάκρινε κανεὶς τότε.—Σκοπεύω νὰ τὸ σημειώσω πιὸ ξάστερα ἀκόμη σὲ μιὰ με-

λέτη ποὺ ἑτοιμάζω γιὰ τὸ γαλλικὸ περιοδικὸ Europe, ποὺ μὲ παρακάλεσε νὰ γνωρίσω τὶς ἀριστερὲς τάσεις τῆς σημερινῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας.

δο) Εὐρύτερη θὰ εἶναι ἡ ἄποψή μου στὴ «Νεοελληνικὴ Χρηστομάθεια» ποὺ ἑτοιμάζω, καὶ ὅπου θὰ μπορέσω νὰ δείξω ὄχι μόνο τὸν πλοῦτο τῶν τάσεων, ποὺ εἶναι μεγάλος, μὰ καὶ τῶν ἀτόμων, ποὺ κι αὐτὸ ἔχει τὸ ἐνδιαφέρο του.

Παρίσι, ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΡΑΜΠΕΛ
Καθηγητὴς στὴ Σχολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν

Σημ. τ. Ν. Ε. Μιὰ-δυὸ ἀπὸ τὶς φράσεις τοῦ συνεργάτου μας δεχόμαστε ὅτι ἦταν ἴσως ὑπερβολικές, καὶ προπάντων κατηγορηματικές, ἀφοῦ γιὰ ὅσα παρατηρεῖ δὲν ὑπάρχουν ἀποδείξεις,—ἄλλωστε πῶς μπορεῖ ν' ἀποδειχτῆ ὅτι ἕνα ἄρθρο γράφτηκε «καθ' ὑπαγόρευσιν» ἢ καὶ «καθ' ὑπόδειξιν»;—ἀλλὰ μόνο ἐνδείξεις. Ὡσότσο οἱ ἐξηγήσεις τοῦ κ. Μιραμπὲλ ἀντὶ ν' ἀποδεικνύουν ἄδικες τὶς ἐπικρίσεις τοῦ συνεργάτου μας, προκαλοῦν νέες ἀντιρρήσεις καὶ ἐνισχύουν τὴν ἐντύπωση ὅτι ἀπὸ τὸ ἄρθρο του γιὰ τὶς «Σημερινὲς τάσεις τῆς Λογοτεχνίας στὴν Ἑλλάδα» δὲ στάθηκε δυνατὸ νὰ μείνουν ἔξω μερικὲς συμπάθειές του, ἐντελῶς ἀδικαιολόγητες, τουλάχιστον γιὰ ὅσους ξέρουν τί θέση ἔχουν πρόσωπα καὶ ἔργα στὴν πνευματική μας ζωή, Δὲ χρειάζεται, βέβαια, νὰ σταθοῦμε πολὺ στὸ πρῶτο ἐπιχείρημα τοῦ κ. Μ., ὀφοῦ δὲν ἀποκλείεται νὰ εὐχαριστήση κανεὶς «ἐνδιαφερομένους» μὲ διαφορετικὲς τάσεις κ' ἔτσι νὰ καυχηθῆ γιὰ ἀντικειμενικότητα. Ἀλλὰ μήπως εἶναι πιὸ βάσιμος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Μ. «δὲν εἶναι γενικὴ περίληψη ἢ εὑρετήριο τῶν συγγραφέων καὶ τῶν ἔργων»; Ὁ συνεργάτης μας στὸ σημεῖο αὐτὸ ὄχι μόνο δὲν ἔκαμε καμμιὰ παρεξήγηση, ἀλλ' ὅταν σημείωνε ὅτι «μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι πρόκειται (ὁ κ. Μ.) νὰ παρουσιάσῃ κυρίως τὰς τάσεις τῶν νεωτέρων συγγραφέων μας, καὶ ἐνῷ δὲν παραλείπει νὰ κάμῃ μίαν γενικὴν ἀνασκόπησιν τῆς λογοτεχνίας μας, ἀνασκόπησιν ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Βυζάντιον καὶ φθάνει ὥς τοὺς λογοτέχνας τῆς τελευταίας—καὶ μερικοὺς τῆς κακῆς—ὥρας, λησμονεῖ ὀνόματα καὶ ἐργασίας ποὺ ἔχουν ἤδη τὴν θέσιν των εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων κλπ.» ἅταν, λοιπόν, σημείωνε ὁ συνεργάτης μας αὐτὴ τὴν ἀσυνέπεια, καταλάβαινε πολὺ περισσότερα πράγματα ἀπ' ὅσα θὰ ἤθελε ὁ κ. Μ. Ὁ Καρυωτάκης, λ. χ., καὶ τόσοι ἄλλοι νέοι ποιηταί, ποὺ ἔδωσαν ἐργασία «νεωτεριστικὴ» καὶ πραγματικῶς *ἀξιόλογη*,—κάθε ἀνησία, δουλικὴ μίμηση κ' ἐκζήτηση δὲν εἶναι ἀξιομνημόνευτη, — δὲν ἀνήκουν στὴ μεταπολεμικὴ περίοδο; Ἀλλὰ καὶ τὸ τρίτο ἐπιχείρημα τοῦ κ. Μ. δὲν πείθει περισσότερο. Κανεὶς δὲν εἶπε,—οὔτε ὁ συνεργάτης μας ποὺ ἐπέκρινε τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Μ.,—ὅτι ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία εἶναι περισσότερο κριτικὴ παρὰ δημιουργική Οὔτε μποροῦσε νὰ εἶναι μιὰ λογοτεχνία, ποὺ μόλις χτὲς προχώρησε ἀπὸ τὴ λυρικὴ ποίηση στὸν πεζὸ λόγο καὶ στὸ θέατρο. Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει ὅτι ἐπιτρέπεται ν' ἀγνοήσουμε τὸ ρόλο τῆς νεοελληνικῆς κριτικῆς καὶ μάλιστα τῆς μεταπολεμικῆς, ποὺ ἴσως εἶναι ἡ «νεωτεριστικώτερη» πνευματική μας ἐκδήλωση, ἰδίως ὅταν προερχεται ἀπὸ νέους. — ἀπὸ τοὺς νέους τῆς χρονικῆς περιόδου ποὺ θέλησε νὰ ἐξετάση ὁ κ Μ. — Ἀπὸ τὶς δυὸ ἄλλες ἐξηγήσεις τοῦ κ. Μ. μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ τελευταία: ἂς ἐλπίσουμε ὅτι ἡ «Νεοελληνικὴ Χρηστομάθεια» θὰ δώση στοὺς ξένους πιὸ ἀκριβεῖς πληροφορίες γιὰ τὴ λογοτεχνία μας.

Οἱ μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων.

Ἀγαπητή μου «Νέα Ἑστία»,

Σὲ μιὰ πρόσφατη κριτικὴ δημοσιευμένη στὴ «Δεκαπενθήμερό» σου, — τοῦ κ. Ἀ Τζαρτζάνου γιὰ τὴ μετάφραση τοῦ «Συμποσίου» τοῦ Πλάτωνος, τὴν καμωμένη ἀπὸ τὸν κ. Ἰ. Συκουτρῆ, —ὑπάρχουν, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, κι' αὐτά:

«Ἡ ἑρμηνεία κι' ἡ ἐξήγησις κι' ἡ μετάφρασις τῶν κλασσικῶν συγγραφέων *δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἀποκλειστικὸ ἔργο ἱκανῶν φιλολόγων, καὶ μόνων φιλολόγων.* Αὐτοὶ ἔχουν τὴν ἀπαιτουμενη ἐπιστημονικὴ μόρφωσι καὶ γνῶσι τῆς ἀρχαίας γλώσσας, αὐταὶ μόνο εἶναι σὲ θέσι νὰ κατανοοῦν ἓν' ἀρχαῖο σύγγραμμα *σὲ ὅλο του τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος* κι' αὐτοὶ μόνο μποροῦν νὰ ξέρουν τί πρέπει νὰ περιλάβουν σὲ μιὰ ἔκδοσι ἑνὸς ἀρχαίου κλασσικοῦ ἔργου ἀπὸ κεῖνα ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ μπορῆ νὰ τὸ κατανοήση καὶ νὰ τὸ αἰσθανθῆ αὐτὸ τὸ ἔργο ἕνας ἀναγνώστης ἐφωδιασμένος μὲ κάποια σχετικὴ προπαιδεία».

Ἀλλὰ γιατί, *εἰδικῶς* τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς δὲν ἐπιτρέπεται *κατ' οὐδένα λόγον* νὰ τοὺς μεταφράσουν λογοτέχνες; Διότι προφανῶς δὲν ἔχουν πτυχίο τῆς φιλολογίας καὶ *συνεπῶς* δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ξέρουν ἑλληνικὰ ἢ λατινικά. Ἂν ἐπιχειρήσουν μετάφραση, μὲ τὶς ἀτελεῖς γνώσεις τῆς ἀρχαίας γλώσσης ποὺ *κατ' ἀνάγκην* θἄχουν, θὰ κάνουν παρανοήσεις, λάθη, παρερμηνεῖες, δὲ θ' ἀποδώσουν πιστὰ τὸ *νόημα* τοῦ ἀρχαίου συγγραφέως

Ἂς δεχθοῦμε γιὰ μιὰ στιγμὴ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξουν αὐτοδίδακτοι σὲ μιὰ ἀρχαία γλῶσσα λογοτέχνες (ἢ καὶ λογοτέχνες ἐπιστήμονες, ὅπως π. χ. ὁ Γρυπάρης, ὁ Βάρναλης) καὶ *ὅτι γιὰ τοῦτο* ἡ μετάφραση ἑνὸς λογοτέχνη θὰ εἶναι *κατ' ἀνάγκην λιγώτερο πιστὴ* παρ' ὅτι ἑνὸς ἐπιστήμονα, ὅτι ὁ λογοτέχνης θὰ κάνει πέντε ἕξη, δέκα ἢ εἴκοσι λάθη, μικρότερα ἢ μεγαλύτερα ἀπ' αὐτὰ ποὺ σημειώνει στὴ μετάφραση τοῦ κ. Συκουτρῆ ὁ κ. Τζάρτζανος.

Ἔλ κι' ἔπειτα; *Παρ' ὅλα τὰ τυχὸν λάθη της* ἡ μετάφραση τοῦ λογοτέχνη θὰ πάψει νὰ εἶναι *κατ' ἀνάγκην ἀνώτερη* ἀπὸ τοῦ ἐπιστήμονα, ἀφοῦ *καὶ* οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ὅπως καὶ οἱ νεώτεροι δὲν εἶναι... φαρμακοποιοί ἢ ἐπιστήμονες, ἀλλὰ *μονάχα* λογοτέχνες; Καὶ μπορεῖ ποτὲ ἕναν λογοτέχνη, ἕναν ποιητή, ἕναν ρήτορα, ἕναν ἱστορικὸ νὰ τὸν αἰσθανθῆ καὶ νὰ τὸν ἀποδώση καλύτερα ἕνας ἐπιστήμονας παρ' ὅ,τι ἕνας λογοτέχνης; Θὰ ἦταν σὰ νὰ λέγαμε ὅτι τὸν Μπωτελαίρ δὲ θἄπρεπε νὰ τὸν μεταφράσῃ ὁ Οὐράνης λ.χ. ἢ ὁ Τέλλος Ἄγρας, ἀλλὰ ἕνας ἄριστος καὶ ἱκανώτατος.. καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς!

Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο Εὐριπίδης καὶ Μπωντλαίρ! Καὶ γιατί, παρακαλῶ; Μήπως ἐπειδὴ ὁ πρῶτος εἶναι ἀρχαῖος καὶ ἔγραψε ἑλληνικὰ καὶ ὄχι γαλλικά, ἔπαψε νὰ εἶναι ποιητής, καὶ κατάντησε ἕνα ἁπλὸ *κείμενο* (ὑποκείμενο, ρῆμα, κατηγορούμενο), ἕνα σύνολο ἀπὸ *νοήματα* ποὺ πρόκειται νὰ μεταφράσουμε ὅσο γίνεται πιὸ *πιστά*; Κείμενο καὶ νοήματα, λοιπόν, μόνον εἶναι ὁ ἀρχαῖος ποιητής, ὁ ἀρχαῖος πεζογράφος, *ἢ πρὸ πάντων ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ ὁ νεώτερος, δηλαδὴ λόγος μουσικός, ἀρχιτεκτονημένος, καλλιτεχνικὰ ἀρθρωμένος;* Καὶ τὸν λογον αὐτόν, ποιητικὸ ἢ πεζό, ἀδιάφορο, μὲ τὶς χίλιες μύριες ἀποχρώσεις, μὲ τὶς χίλιες μύριες ὡραιότητες, καὶ τοὺς ρυθμούς, καὶ τοὺς κυματισμούς, τὰ σαλέματα καὶ τὰ τραντάγματα, τὶς ἁπαλότητες καὶ τὶς τραχύτητες, καὶ τὸν τόνο τὸν ἐπίσημο, τὸν οἰκεῖο, τὸν τρυφερό, τὸν ἐκστατικό, τὸν γαλήνιο, τὸν ὀργίλο, καὶ ὅλη αὐτὴ τὴν μαγικὴ συνάρτηση τῶν λέξεων ποὺ λέγεται ποίηση, ἢ πεζογραφία, καὶ τὸν λόγο, λοιπόν, αὐτόν, τὸν ἀποκλειστικὰ καλλιτεχνικό, καὶ ποὺ ἡ ἀξία του πάσα δὲν ἔγκειται παρὰ στὸ ὅτι *καὶ μόνον* εἶναι καλλιτεχνικός, θὰ τὸν ἀποδώση καλύτερα ἕνας ἐπιστήμονας παρ' ὅ,τι ἕνας λογοτέχνης; Τὸ πρᾶγμα εἶναι, ἂς τ' ὁμολογήσουμε, τουλάχιστον κωμικό.

Ἀλλὰ εἴπαμε. Ἡ νοοτροπία τῶν ἑλλήνων ἐπιστημόνων εἶναι ἀρκετὰ περίεργη. Ἐγώ, ὡστόσο, εἶμαι εὐχαριστημένος μὲ τὴν κατάσταση ἐκεῖ ποῦ βρίσκεται τώρα. Γιατί, ἐπιτέλους, μὲ τὴ φόρα ποὺ πῆραν, τίποτε δὲν ἐμποδίζει τοὺς ἕλληνες ἐπιστήμονες νὰ βγοῦν αὔριο καὶ νὰ ποῦν ὅτι ὄχι μόνον τὰ νοήματα, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρη τὴν ποίηση τοῦ Αἰσχύλου τὴν αἰσθάνεται καλλίτερα ἕνας γραμματικός — ὁ κ. Croisset ἢ ὁ φίλος μας κ. Ρουσσέλ,—παρὰ ἕνας ποιητής, ὁ Γρυπάρης ἢ ὁ Κλωντέλ.

Φιλικώτατα
Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Ἡ Εἰσαγωγὴ τοῦ «Συμποσίου».

Ἀγαπητὴ «Νέα Ἑστία»,

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ Συμποσίου, ἡ ὁποία ἐκρίθη καὶ κατεκρίθη ὡς ὑπερβολικὰ ἐκτενής, ἂς μοῦ ἐπιτραπῆ ν' ἀναφέρω μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις Budé. *Πλάτωνος Συμπόσιον*: Εἰσαγωγὴ σελ. 121 + Κείμενον-μετάφρασις σελ. 184. *Πλάτωνος Φαῖδρος*: σ 185 + 192. Τοῦ *Ἡροδότου* δὲ ἡ εἰσαγωγὴ ἀποτελεῖ αὐτοτελῆ τόμον. Ἂς προστεθῆ ἐπίσης α') ὅτι ἡ Εἰσαγωγὴ τῶν γαλλικῶν ἐκδόσεων τυπώνεται μὲ στοιχεῖα μικρὰ καὶ χωρὶς διάστιχα, ὥστε 121 σελίδες ἐκείνης ἀντιστοιχοῦν πρὸς 200 τοὐλάχιστον τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης». β') ὅτι εἰς τὰ γαλλικὰ ὑπάρχουν ἕνα πλῆθος βιβλία περὶ τοῦ Πλάτωνος, εἰς τὰ ὁποῖα ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ παραπέμψη τὸν ἀναγνώστην. ὁ δὲ ἐκδότης τοῦ Συμποσίου L. Robin ἔχει γράψει ὁλόκληρον βιβλίον περὶ τοῦ Πλατωνικοῦ ἔρωτος, ὥστε εἶχε τὴν εὐκολίαν νὰ παραλείψῃ πολλά. Τὸν Ἕλληνα ὅμως ἀναγνώστην ποῦ νὰ παραπέμψῃ κανείς, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει οὔτε ἕνα γενικὸν περὶ Πλάτωνος βιβλίον εἰς τὴν γλῶσσαν μας; Μ' αὐτὸ δὲν θέλω νὰ εἰπῶ, ὅτι ὅλαι αἱ ἐκδόσεις τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης» πρόκειται ἢ πρέπει νὰ ἔχουν τόσον ἐκτενεῖς Εἰσαγωγάς, ἀλλ' ὅτι ἡ ἔκτασις κάθε Εἰσαγωγῆς εἶναι σχετικὴ καὶ κρίνεται ἀναλόγως τῆς ἀξίας καὶ τῆς *ἐσωτερικῆς* ἀναγκαιότητος τοῦ περιεχομένου της. Εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ Συμποσίου ἕνα μόνον κεφάλαιον ὑπάρχει, ὅπου ἡ ἀναγκαιότης αὐτὴ ἔχει *ὑποκειμενικώτερον* χαρακτῆρα: Τὸ περὶ πλατωνικοῦ ἔρωτος καὶ χριστιανικῆς ἀγάπης, τὸ ὅλον 16 σελίδες. Ἀλλὰ τὸ θέμα εἶναι τόσον ἐνδιαφέρον! Ἔπειτα τελείως νὰ ἐξαφανισθῆ τοῦ ἑρμηνευτοῦ ἡ προσωπικότης ἀπὸ ἕνα ἔργον καθολικώτερον δὲν εἶναι οὔτε δυνατὸν οὔτε σκόπιμον.

Μετὰ τιμῆς
Ἰ. ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ

Ὁ τάφος τοῦ Καρυωτάκη.

Φίλη «Νέα Ἑστία»,

Στὸ σημείωμα γιὰ τὶς «τρεῖς ἀπόπειρες» τοῦ Καρυωτάκη, ὁ κ. Ἀθαν. Ἀρκουμάνης γράφει πὼς περνῶντας τὸ 1931 ἀπὸ τὴν Πρέβεζα βρῆκε τὸν τάφο τοῦ ποιητοῦ χορτοριασμένο καὶ τὸ σταυρὸ ξεθωριασμένο, μὲ τ' ὄνομα ποὺ κόντευε νὰ σβύση.

Γιὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὴ λησμονιὰ τὸ μέρος ὅπου κοιμᾶται τὸν τελευταῖο του ὕπνο ὁ ἄμοιρος τραγουδιστής, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ συσταθῆ ἀπὸ θαυμαστὲς καὶ φίλους ἕνας ὅμιλος—ὅπως γίνεται καὶ στὴ Γαλλία — ποὺ μὲ τὴν ἐπωνυμία «Οἱ φίλοι τοῦ Καρυωτάκη» θὰ φρόντιζε γιὰ τὴν περιποίηση τοῦ τάφου καὶ κάθε σχετικό; Ρίχνω μιὰν ἰδέα. Ἄλλοι ἂς τὴν πραγματοποιήσουν.

Φιλικώτατα
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Οἱ εἰκόνες τοῦ τεύχους

Ἡ εἰκονογράφηση τοῦ τεύχους τούτου ἔγινε, — ἐξαίρεση ἀποτελεῖ μόνο τὸ ἐκτὸς κειμένου πορτραῖτο,—μὲ ἔργα Ἑλλήνων ζωγράφων καὶ γλυπτῶν, ποὺ ἐξετέθησαν στὴν ἐφετεινὴ ἔκθεση τῆς Βενετίας. Ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν μας, ποὺ εἶναι γνωστὸν ὅτι πρώτη φορὰ ἐμφανίζονται στὴ διεθνῆ αὐτὴ ἔκθεση, ἐπωλήθησαν ὥς τώρα δύο τοῦ κ. Ο. Ἀργυροῦ, ἕνα τοῦ κ. Θ. Θωμοπούλου κι' ἕνα τοῦ κ. Ἀ. Γεραλῆ.

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Βεντέττες.

Ὁ Κινηματογράφος, γιὰ τὸ πολὺ κοινόν, εἶναι κυρίως οἱ ἠθοποιοί του: οἱ βεντέττες, οἱ ἀστέρες. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν γνωρίσει φήμη καὶ δόξα ποὺ θὰ τὴ ζήλευαν οἱ σπουδαιότερες προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς. Τὸ ὅ-

νομα τοῦ Σαρλό, τοῦ Φαίρμπανξ, τῆς Γκάρμπο εἶναι γνωστὸ παντοῦ, ὅπου κάποτε προβλήθηκε μιὰ ταινία. Εἶναι χιλιάδες, ἑκατομμύρια ἐκεῖνοι, ποὺ ἀπὸ ὅσα φίλμ εἶδαν, δὲν ξαίρουν παρὰ τὰ πηδήματα τοῦ Ντάγκ, τὶς γάμπες τῆς Ντῆτριχ, τὰ φιλήματα τῆς Γκρέτας, τὸ προκλητικὸ κορμὶ τῆς Κράουφορντ, τοὺς ἀκκισμοὺς τοῦ Νοβάρρο ἢ τοῦ Κατλαίν, τὴν ἀρρενωπὴ ἐμφάνισι τοῦ Μπουαγὲ ἢ τοῦ Κόλμαν, τὶς μοιραῖες λαγνεῖες τῆς Χέλμ. Γιὰ τὸ κοινὸν αὐτὸ δὲν ὑπάρχει οὔτε σκηνοθέτης, οὔτε ὀπερατέρ, δὲν ὑπάρχουν φωτογραφίες καὶ τρόποι ἀτενίσματος τῶν ἀντικειμένων: ὑπάρχουν μόνον ἠθοποιοί. Οἱ θεατὲς αὐτοὶ πηγαίνουν νὰ ἰδοῦν ὄχι τὴν τάδε ταινία, ἔργο τοῦ δεῖνα σκηνοθέτη, ἀλλὰ τὴν Ἀνναμπέλλα ἢ τὴν Ἄγκερτ, τὸν Πρεζὰν ἢ τὸ Φρίτς, τὴ Βερνὸν ἢ τὴ Σ δνεὺ, τὸ Λάφτον ἢ τὸν Ἄλμπερς. Κάθε θεατὴς ἔχει τοὺς εὐνοουμένους του ἠθοποιούς. Πολλῶν ἡ συμπάθεια αὐτὴ φτάνει σὲ ἀνώδυνους, νοσηροὺς κατόπι πολλὲς φορές, ἔρωτες, ποὺ ἐπηρεάζουν τὴ ζωή τους. Καὶ ἡ προσήλωση αὐτὴ τοῦ κοινοῦ ἀποκλειστικὰ στοὺς ἠθοποιοὺς εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ βασικὰ αἴτια, ποὺ ἔχουν στρεβλώσει τὸ κινηματογραφικό του γοῦστο.

***

Λὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς καλλιτέχνες τῆς ὀθόνης εἶναι πραγματικοὶ δημιουργοί. Δὲν πρόκειται, βέβαια, γιὰ τὸ Σαρλό, ποὺ ὁ ρόλος του στὴν καλλιτεχνικὴ κίνηση τῆς ἐποχῆς μας ἔχει ἰσάξιά του μόνη τὴ δράση του Νιτζίνσκι. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἠθοποιοὶ τοῦ κινηματογράφου βοήθησαν σημαντικὰ τὴ νέα αὐτὴ τέχνη στὴν καταπληκτική της ἐξέλιξη. Ἂς ἀφιέρωμε τοὺς καλαιούς, ἕνα Νοβέλλι καὶ ἕνα Τσακόνι, ἕνα Ψιλάντερ καὶ μιὰ Μπερτίνι, μιὰ Μενικκέλι καὶ μιὰ Σακέττο, μιὰ Μαντσίνι, καὶ μιὰ Ἄστα Νιέλσεν καὶ ἂς ἔρθουμε στὴ μεταπολεμικὴ ἐποχή: ὁ Ντάγκλας Φαίρμπανξ (πατέρας) καὶ ἡ Πίκφορντ, ἡ Πόλα Νέγκρι καὶ ἡ Νόρμα Τάλματζ, ἡ Γκλόρια Σουῶνσον καὶ ἡ Παυλίνα Φρέντερικ, ἡ Ρούθ Τσάτερτον καὶ ἡ Τζόαν Κράουφορντ, ἡ Γκρέτα Γκάρμπο καὶ ἡ Μαρλένε Ντῆτριχ, ἡ Ἀνναμπέλλα καὶ ἡ Φλορρέλ, ἡ Ζινὰ Μανὲς καὶ ἡ Δωροθέα Βὶκ, ἡ Ἄννα Στέν καὶ ἡ Αἰκατερίνη Χάπμπορν, ἡ Συλβία Σίδνεϋ καὶ ἡ Ἐλίσσα Λάντι, ὁ Μπάστερ Κῆτον καὶ ὁ Ρόναλντ Κόλμαν, ὁ Κλάρκ Γκέϊμπλ καὶ ὁ Γκάρυ Κοῦπερ, ὁ Τόμ Μ ξ καὶ ὁ Χιοῦ-Γκίμσον, ἡ Κλάρα Μπάου καὶ ἡ Κορίννα Γκρίφιθ, ὁ Βέρνερ Κράους, ὁ Κόνραντ Φάϊτ, ὁ Χάνς Ἄλμπερς, ὁ Παῦλος Χαίρμπιγκερ, ὁ Ἀλμπὲρ Πρεζὰν, ὁ Σάρλ Μπουαγὲ, ὁ Ἰγκιτσίνωφ, ὁ Χάρρυ Μπάρ, ὁ Γιάννιγξ, ὁ Τσάρλς Λάφτον, ὁ Φαίρμπανξ (γυιός), ἡ Ἐλισσάβετ Μπέργκνερ, ἡ Σνάϊντερ, ἡ Φραντσίσκα Γκάαλ, ἡ Σουζὺ Βερνόν, ὁ Μαντάϊγ, καὶ ἄλλοι, ποὺ εἶναι κοπιαστικὸ τὸ ἀράδιασμα τῶν ὀνομάτων τους, ἔδοσαν σπουδαῖα πράγματα στὸν κινηματογράφο. Ἄλλοι κράτησαν, μὲ τὴν καλλιτεχνική τους προσωπικότητα, ταινίες κακὲς καὶ ἀνάξιες, ὅπως ἡ Γκάρμπο τὴ «Μάτα Χάρι» καὶ ἡ Κράουφορντ τὸν «Κατήφορο». Ἄλλοι μπῆκαν τόσο πολὺ στὸ ρόλο τους, ὥστε χωρὶς αὐτοὺς νὰ κινδύνευε ν' ἀποτύχῃ ὁ σκηνοθέτης: ὁ Τσάρλς Λάφτον στὸν «Ἐρρίκο 8ο». Πολλοὶ διέκριναν ἀπὸ νωρὶς—πρίν. ἴσως τὴ διακρίνουν καλὰ οἱ σκηνοθέτες — τὴ βασικὴ διαφορὰ τοῦ κινηματογράφου ἀπὸ τὸ θέατρο καὶ δημιούργησαν τὴν εἰδική ἠθοποιία τοῦ στούντιου.

Ἄλλοι προσέφεραν ἄλλα: ὁ Χονδρὸς καὶ ὁ Λιγνὸς δύο ἀμίμητους τύπους, ὁ Φαίρμπανξ τὴν ἀκατάβλητη ζωτικότητά του, ἡ Γκάρμπο μιὰ καινούρια ἀντίληψη τῆς μοιραίας γυναίκας, ἡ Μπέμπη Ντάνιελς ἕνα θελκτικὸ τύπο ἀγοροκόριτσου, ἡ Ἀνναμπέλλα τὴν τελειότερη αὐτοπειθαρχία στὴν ἠθοποιία, ἡ Βὶκ μιὰν ἄγνωστη ὡς τότε εὐγένεια στὶς κινήσεις καὶ τὴν ἔκφρασι. Εἶναι δύσκολο ν' ἀναφέρῃ κανένας ὀνομαστικὰ ὅλες τὶς περιπτώσεις. Ὡστόσο, πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ὁ κινηματογράφος στὴ μεγάλη μεταπολεμικὴ προσπάθεια τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς ἐπιβολῆς του, εἶχε τὴν τύχη νὰ βρῇ ἄφθονους ἐξαιρετικοὺς καλλιτέχνες, ποὺ νὰ βοηθήσουν τοὺς σκηνοθέτες — δημιουργοὺς — στὸ τεράστιο ἔργο τους. Κι' αὐτὸ εἶναι κάτι.

***

Ἀλλ' ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτό, ὡς τὴν προσήλωση τοῦ κοινοῦ μόνο στοὺς ἠθοποιούς, ἡ διαφορὰ εἶναι τεραστία. Ὅσο κι' ἂν εἶναι περίφημες οἱ γάμπες τῆς Ντῆτριχ, ὅσο κι' ἂν εἶναι μοναδικὴ στὴν τέχνη τῶν φιλιῶν της ἡ Γκάρμπο, ὅσο κι' ἂν ὁ Φαίρμπανξ ξαίρει νὰ πηδᾷ κι' ἡ Κράουφορντ νὰ ἐκμεταλλεύεται τὴν προκλητικότητα τοῦ κορμιοῦ της, ὅσο κι' ἂν ὁ Λάφτον εἶναι ὁ ἰδανικὸς Ἐρρίκος 8ος κι' ὁ Χάρρυ Μπάρ μοναδικὸς Δαυὶδ Γκόλντερ, ὅλα αὐτὰ δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ εἶναι μιὰ ταινία καλή. Οἱ Ρῶσσοι κατώρθωσαν νὰ γυρίσουν φίλμ χωρὶς ἔμπειρους ἠθοποιοὺς καὶ νὰ παρουσιάσουν ἀριστουργήματα. Οἱ ἀμερικανοὶ καὶ οἱ γάλλοι ἔχουν φορτώσει ὡρισμένα κινηματογραφικὰ ἔργα μὲ τὴν ἀξία τῶν ἱκανωτέρων ἠθοποιῶν τους καὶ ἔκαμαν κακὲς ταινίες. Ἡ δύναμη τοῦ σκηνοθέτη κυριαρχεῖ. Στὴν «Ἔκσταση» οἱ ἠθοποιοὶ δὲν εἶναι ἀπὸ τοὺς φημισμένους: τὸ ἔργο εἶναι ἀριστούργημα. Τὸ ἴδιο μὲ τὶς «Παρθένες μὲ Στολὴ» καὶ μὲ ἄλλα φίλμ. Ὅ,τι καὶ νὰ προσφέρῃ ὁ ἠθοποιός, ἀπὸ τὸν σκηνοθέτη θὰ ἐξαρτηθῇ τὸ ἀποτέλεσμα. Καὶ τὸ κοινόν, ποὺ τρέχει νὰ δῇ μιὰ ταινία, γιατὶ παίζει ἡ Ἄννυ Ὄντρα ἢ ὁ Βίλλυ Φόρστ, δὲν ἔχει ἰδέαν ἀπὸ τὴν πολύπλοκη, τὴ δύσκολη καὶ λεπτὴ δημιουργική ἐργασία τοῦ σκηνοθέτη γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ ἀποτέλεσμα ποὺ αὐτὸς θέλησε. Φυσικά, ἂν ὁ σκηνοθέτης εἶναι ἕνας βιομήχανος χονδρικῆς παραγωγῆς ταινιῶν, οἱ ἠθοποιοί του ἐνδιαφέρουν περισσότερον ἀπὸ τὴ σκηνοθεσία του. Ὅταν, ὅμως, ὁ σκηνοθέτης εἶναι ὁ Τριβᾶς ἢ ὁ Ὀξέπ, ὁ Ντυβιβὲ ἢ ὁ Μποῦγκερ, τότε ἡ ταινία ἐνδιαφέρει μόνο γιὰ ὅ,τι αὐτὸς ἔκαμε. Οἱ ἠθοποιοὶ καταντοῦν ἁπλᾶ νευρόσπαστα ποὺ αὐτὸς τὰ κινεῖ. Εἶναι οἱ ἐκτελεσταὶ κι' αὐτὸς ὁ μαέστρος. Ἡ ἀξία του εἶναι τὸ συμφωνικὸ σύνολο, ὅπως

π.χ. μιὰ «Τραγωδία Ὀρυχείου». Ὅταν ὁ σκηνοθέτης δὲν εἶναι ἄξιος γι' αὐτό, τότε οἱ ἐκτελεσταὶ γίνονται σολίστες: εἶναι ἡ «Μάτα Χάρι». Ἂν εἶναι ὅμως ἡ τελευταία αὐτὴ περίπτωση μιὰ ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἐπιδείξουν οἱ βεντέττες τὴν ἠθοποιία τους, δὲν εἶναι καὶ ὀφορμὴ γιὰ νὰ δείξῃ καὶ ὁ κινηματογράφος τί μπορεῖ νὰ κάμῃ. Ἀλλὰ τὸ κοινόν, ὅπως εἴπαμε, δὲν εἶναι ἀκόμα σὲ θέση νὰ κάμῃ τὴ διάκριση αὐτή: καὶ ἡ λατρεία τῶν ἀστέρων συνεχίζεται. Καὶ ὁ ἀληθινὸς κινηματογράφος μένει ξένος στὸ πολὺ κοινόν.

Γ. Ν. ΜΑΚΡΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Λάμπρου Πορφύρα: «*Οἱ Μουσικὲς Φωνές*».

Ἕνα χρόνο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λάμπρου Πορφύρα, ὁ ἀδελφός του κ. Θεόδωρος Σύψωμος ἐκδίδει τοὺς στίχους ποὺ ἄφησε πίσω του, καθὼς λέγει σιὸ μικρὸ προοίμιό του, φεύγοντας ἀπὸ τὸν κόσμο ὁ ποιητής. Τὰ ἐκδίδει ἀκολουθώντας πιστὰ «τὴ σειρὰ καὶ τὴν τάξη» τῶν ποιητικῶν τετραδίων τοῦ Πορφύρα, ὅπως βρέθηκαν μετὰ τὸ θάνατό του. Ἔτσι, μὲ τὴν ἔκδοση αὐτή, τὴν τόσο ἀπέριττη καὶ φροντισμένη καὶ ποὺ εἶναι τὸ καλλίτερο, ἀσφαλῶς, μνημόσυνο ποὺ μποροῦσε νὰ κάνῃ ὁ κ. Σύψωμος στὸν ἀδελφό του, ὁλοκληρώνεται τὸ ποιητικὸ πρωτότυπο ἔργο τοῦ Πορφύρα. Ὑπαρξῆ πεζῶν δὲν ἀναφέρει ὁ κ. Σύψωμος. Δὲ μένουν, λοιπόν γιὰ δημοσίευση παρὰ μιὰ σειρὰ μεταφράσεις ποιημάτων ξένων ποιητῶν, ἄγγλων, νομίζω, τὸ περισσότερο, ἀπὸ τὶς ὁποῖες πολὺ λίγες εἶναι γνωστές, καὶ ποὺ θὰ περιληφοῦν στὰ «Ἅπαντα» τοῦ Πορφύρα

Καμμιὰ σαραντριὰ—35 γιὰ τὴν ἀκρίβεια—ποιήματα εἶναι «Οἱ Μουσικὲς Φωνές», ὀνοματισμένα, φαντάζομαι, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ καὶ χωρισμένα ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐπίσης σὲ τρία μέρη: φωνὲς τῆς θάλασσας, τῆς χώρας καὶ τοῦ κάμπου, σὲ πρόλογο καὶ σ' ἐπίλογο· ὁ πρόλογος, λιγόστιχος, ὅπως καὶ ὅλα, σχεδόν, τ' ἄλλα ποιήματα τῆς συλλογῆς, φανερώνει τὸν μουσικό, τὸν λυρικὸ πανθεϊσμὸ τοῦ Πορφύρα· καὶ ὁ ἐπίλογος, ἕνα ποιητικὸ πάλιν μυστικισμό, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀνέκαθεν ἔκλινε καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος ὁδεύσε τὰ τελευταῖα χρόνια πιὸ σταθερὰ καὶ μὲ περισσότερη δίψα. Πανθεϊστικὴ ἡ ἀόριστη ἐπιθυμία τοῦ Πορφύρα νὰ σμίξῃ τὴ φωνή του μὲ τὶς χίλιες μύριες φωνὲς ποὺ ἠχοῦν στὴν πλάση, καὶ ὁ καϋμός του γιὰ τὸ ἕνα τραγοῦδι, τὸ ὑπερούσιο, τὸ ἀνώτερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, καὶ ποὺ μόνο ἡ σιωπὴ μᾶς τὸ τραγουδεῖ, καϋμὸς ἑνὸς μυστικοπαθοῦς. Στοχαστικώτερος καὶ προικισμένος μὲ ἰδιοσυγκρασία πιὸ στωϊκή, θὰ μποροῦσε, ἀσφαλῶς, ὁ Παρφύρας νὰ ἐπαναλάβει τὸν περίφημο στίχο τοῦ Vigny, μὲ τὴν ἴδια διάθεση τῆς ἥρεμης καὶ ἀγέρωχης καρτερίας μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἔγραψε ὁ ποιητὴς τῶν «Πεπρωμένων»:

«Seul le silence est grand, tout le reste est faiblesse».

Ἕνας καθαρὸς λυρικὸς μὲ μουσικὴ ἰδιοσυγκρασία, κάπως μονόχορδος καὶ μονότονος ἴσως μόνον καὶ πάρα πολὺ συναισθηματικός, νὰ πῶς φανερώνεται καὶ στὶς «Μουσικὲς Φωνές» ὁ Πορφύρας. Ἡ ποιητικὴ οὐσία εἶναι πάντα ἡ ἴδια, ἀγνή, ἅπως ἐκδηλώθηκε στὶς «Σκιές», ἀλλὰ καὶ πενιχρὴ κάπως καὶ ἡ φωνὴ μελωδικὴ πάντα, ἀνεβοίνει ὁλόϊσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μὰ καὶ σὰν νὰ τρέπεται, μὲ κάποια προτίμηση, θάλεγες πρὸς τὴν εὔκολη μελωδία. Καὶ τὰ θέματα; Στὸν Παρφύρα, ἅπως καὶ σ' ὅλους τοὺς ποιητὰς τοῦ εἴδους του, θέματα σαφῆ καθωρισμένα δὲν ὑπάρχουν. Ὑπάρχουν μονάχα προβολὲς τῶν ψυχικῶν διαθέσεων στὸν ἀπέραντο χῶρο τῆς νοσταλγίας, τῆς ρέμβης καὶ τῆς ἀναπολήσεως. Καλὰ καλὰ δὲν ξεχωρίζεις οὔτε καὶ ἀντικείμενα στὴν ποίηση τοῦ Πορφύρα. Ἢ μᾶλλον, τ' *ἀναγνωρίζεις* ὅπως τὰ ἐχρωμάτισε μιὰ γιὰ πάντα ἐκεῖνος στὴ νεοελληνικὴ ποίηση.

Εἶναι ὅλα τὰ θλιβερά, τὰ ἐγκαταλελειμμένα, τὰ ἔρημα, τὰ ταπεινὰ καὶ «τ' ἄθλα» πράγματα τοῦ κόσμου: λουλούδια μαραμένα, καὶ ἐρημοκλήσια, καὶ αὐλές, καὶ χαμόσπιτα, καὶ θαλασσινοί, φτωχοὶ καὶ πεντάρφανοι, καὶ κοπέλλες πρόωρα γερασμένες, καὶ κουρασμένα καράβια, καὶ ἄθεια λιμάνια, καὶ τὰ ξεραμένα φύλλα, καὶ τὰ γυμνὰ δέντρα, καὶ ὁ ἀέρας καὶ τὰ σύννεφα, καὶ ἡ μοναξιά, καὶ ἡ σιωπή, ὅλα μουνιά, θαμπά, ἀχνά, φευγαλέα. Ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ. Τοῦ λυρικοῦ ποὺ προβάλλει τὸ ἐγώ του σὰν ἕνα πελώριο ἴσκιο θλιμμένο ἢ χαρούμενο σὲ ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰ μεταμορφώνει.

«Τὸ ἀόριστο καὶ τὸ ἀβέβαιο, λέγει ὁ Λεοπάρντι, [1] ποὺ εὐνοοῦν καταπληκτικὰ τὴν ποίηση». Τὴ μαγικὴ αὐτὴ ἀοριστία, κλῖμα τῶν «Σκιῶν», τὴ βρίσκουμε πιὸ συνειδητή, ἴσως, μάλιστα καὶ πιὸ τονισμένη καὶ στὶς «Μουσικὲς φωνές.» Καὶ συγχρόνως, συναρτημένη καὶ συνακόλουθη, ταυτογέννητη, βρίσκουμε καὶ ὅλη τὴ μουσικὴ ὑφὴ τοῦ λόγου.

Μουσικὴ ὄχι στὶς λέξεις μονάχα, τὶς μαλακές, τὶς λεῖες, τὶς ἡδονικὰ γλυστερές, ἀλλὰ καὶ στὸ ρυθμό, *τὸ βαθὺ καὶ μόνο ἀληθινὸ ποιητικὸ ρυθμὸ ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ διάθεσή μας, ποὺ εἶναι ἕνα μ' ἐκείνην καὶ ποὺ καθορίζει ὄχι τὴ μετρικὴ ἁπλῶς συγκρότηση τοῦ ποιήματος, ἀλλὰ καὶ ὅλη τὴν ἀτμόσφαιρα, ὅλη τὴν πραγματικὴ λυρικὴ ὑπόστασή του.*

Μουσικὴ εἶναι πάντα σιὰ ποιήματα τοῦ Πορφύρα ἡ ὑφὴ τοῦ λόγου, μονάχα ποὺ δὲν ἔχει ἡ ὑφὴ αὐτὴ ποιὸν ἐκλεκτό, τόνο ἐκλεκτό. Ἡ τέχνη κομπιάζει κάποτε, δὲν κατορθώνει νὰ προσφέρει στὴ διάθεση τὰ μέσα γιὰ νὰ ἐρμηνευθεῖ, ἡ σύνθεση, ἡ ἀνάπτυξη, ἡ ἐνορχήστρωση, οἱ εἰκόνες ὑστεροῦν. Ὅπως ὑστερεῖ καὶ κάτι, εὐτελέστερο ἀσφαλῶς στὴν τέχνη, μὰ καὶ πολὺ ἀναγκαῖο: ἡ εὕρεση.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ μουσικὸ κῦμα εἶναι τόσο γνήσιο καὶ τόσο ἀκατάπαυστο στὸν Πορφύρα, ὥστε ἐγκαταλειπόμαστε στὴ μεθυστικὴ γοητεία του καὶ ξεχνοῦμε κάθε τι ποὺ ἀφήνει κενὰ στὸ καλλιτεχνικὸ αἴσθημά μας. Τί στενάγματα μελαγχολικά, περίπαθα, καὶ τί αὐλίσματα σὲ νω-

(1) Μακρυνὸς στὸ ζήτημα τοῦτο, μαζὶ μὲ τὸν Πόε, πρόδρομος τῶν συμβολιστῶν.

θρά, ἀβασίλευτα δειλινά, βουτηγμένα σὲ ρέμβη καὶ νοσταλγία, καὶ τὶ ἀγγυλώματα τῆς ψυχῆς, ἡδονικὰ παρ' ὅλη τὴ φαρμακίλα τους:

«Τὰ δέντρα ἐτοῦτα τ' ἄφυλλα
ποὺ ἡ μπόρα ἔχει τσακίσει,
Μὲ πόση πίκρα ἁπλώσανε
στὸ πέλαο τὰ κλαριά,
Ποὺ λὲς πὼς εἶναι ναυαγοὶ
σὲ κάποιο ἐρημονῆσι
Κι' εἶδαν τὸ πλοῖο ποὔκραζαν
νὰ χάνεται μακρυά.»

***

«Ὅλα· μ' ἀπὸ ὅλα ἔχω ἀγαπήσει
τὰ βήματα ποὔχουνε σβύσει,
Ποὔχουνε λείψει ἀπὸ τὴ γῆ,
Ποὔρχονται πάλι νὰ μᾶς βροῦνε,
Καὶ δὲ μιλοῦνε, δὲ χτυποῦνε,
Γεμάτ' ἀπόκοσμη σιγή.»

(«Βήματα»)

Ὁ βαθύτερος λυρικὸς ρυθμὸς—αὐτὸ ποὺ λέμε μέτρα—εἶναι τόσο προσωπικός, τόσο χαρακτηριστικὸς στὸν Πορφύρα, ὥστε πολλὰ ποιήματα τῶν «Φωνῶν» φαίνονται σὰν ἐπαναλήψεις ἁπλές, σὰν παραλλαγὲς (¹) ποιημάτων τῶν «Σκιῶν» μόνο καὶ μόνο γιατὶ γράφηκαν στὰ ἴδια μέτρο. Δὲ σημαίνει ἂν τὸ θέμα παραλλάζει, ὄχι πολὺ κι ἐκεῖνο. Ἡ διάθεση ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπήγασαν καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ εἶναι ἡ ἴδια, γιὰ τοῦτο ἴδιο καὶ τὸ σάλεμα τῆς ψυχῆς ποὺ βρίσκουμε καὶ στὰ μὲν καὶ στὰ δέ.

Διάθεση ἐλεγειακοῦ, πικροῦ, κουρασμένου, ἀναγκασμένου νὰ ζῆ καὶ νὰ «ζένεται» στὸ πνιγερὸ περιβάλλον τῆς πολιτείας, ἐνῷ ἡ ψυχή του, ὅπως κάθε ἀληθινὴ ποιητικὴ ψυχή, λαχταροῦσε τὶς βαθειὲς μοναξιές, τὶς ἀπέραντες ἅπλες τῶν κάμπων καὶ τῶν θαλασσῶν.

Ἀπὸ τὴ λαχτάρα αὐτή, τὴ βαθύτατη, τὴν ἀλγεινότατη, εἶναι ποτισμένο τὸ ὡραιότερο ποίημα τῶν «Μουσικῶν φωνῶν», τὸ φτερωμένο ἀπὸ τὸν δυνατώτερο οἶστρο, καὶ ποὺ τελειώνει μὲ τὶς δυὸ αὐτὲς τόσο βαθειὰ πονεμένες στροφές:

«Ἀ! Θάλασσά μου πάρε με
σὰν πρὶν καὶ σκέπασέ με
τὰ πνεύματά σου σήμερα
σὰν ἀδερφὸ μὲ κράζουν
πάρε με πάλι, μάννα μου
γλυκειὰ κι' ἀγκάλιασέ με.
Ἔτσι ποὺ οἱ μάννες ξέρουνε
μονάχα ν' ἀγκαλιάζουν.

Ἀχ! Βγάλε με ἀπ' τὰ σπίτια τους
τὰ σκοτεινά, νὰ γίνω
Ἐκεῖνο ποὔμουν μιὰ φορά,
καὶ δικό σου, ἀγνό σου,
Νὰ γίνω πάλι πνεῦμα σου,
γιὰ πάντα πιὰ νὰ μείνω
ψυχὴ χαρούμενη μακρυὰ
στὸ φῶς τὸ γαλανό σου.» (²)

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

(¹) Τὰ ὀπ' ἀρ. 1 καὶ 3 ποιήματα τοῦ Α' μέρους, τὸ «Καθὼς Ἐρχόνταν», τὸ «Χαιρετισμοί», τὸ «Ἀπόψε» τὸ «Ἀπριλιάτικο», ποὺ θυμίζει τὸ «Πάρκο» τῶν «Σκιῶν», μ' ὅλη τὴ διαφορὰ τοῦ ρυθμοῦ.

(²) «Ἔχω μιὰ θύμηση παλιά...»

Δημητρίου Γρ. Καμπούρογλου: *«Ἀπομνημονεύματα μιᾶς μακρᾶς ζωῆς».* Τόμος πρώτος.

Τ' «Ἀπομνημονεύματα μιᾶς μακρᾶς ζωῆς», ὅταν μάλιστα γεμίζουν τὴ ζωὴ αὐτὴν ἡ δράση κ' ἡ ἐργασία ἑνὸς πνευματικοῦ ἀνθρώπου σὰν τὸν κ. Δημ. Γρ. Καμπούρογλου, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ἕνα εὐχάριστο ἀφήγημα. Θὰ ἱκανοποιοῦν, βέβαια, τὶς περιέργειες ὅλων ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ ξέρουν πῶς ζοῦν, πῶς ξυπνοῦν τὸ πρωί, πῶς ἐργάζονται, πῶς τρῶνε τὸ μεσημέρι καὶ πῶς τὸ βράδυ, πῶς ντύνονται, πῶς κοιμοῦνται, πῶς ἀναπιέουν τελοσπάντων οἱ συγγραφεῖς ποὺ στάθηκαν σύντροφοί τους σὲ καλὲς καὶ σὲ κακὲς ἡμέρες τῆς ζωῆς τους, θὰ ἱκανοποιοῦν κι' ἄλλες ἀκόμα περιέργειες ποὺ εἶναι πολλὲς καὶ ποικίλες ὅσο καὶ οἱ ἀδυναμίες τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ θἄχουν κ' ἕνα περιεχόμενο πολὺ σοβαρώτερο καὶ χρησιμώτερο σ' ὁποιους θέλουν νὰ συμπληρώσουν τὶς γνώσεις τους γιὰ μιὰ ἐποχή, μὲ κάθε εἴδους πληροφορίες, μὲ ἀναμνήσεις, μὲ ἐξομολογήσεις, μὲ ἀνέκδοτα. Εἶναι μιὰ σκοπιὰ τ' ἀπομνημονεύματα μακρᾶς ἢ σύντομης ζωῆς. Κι' ἀπὸ τὴ σκοπιὰ αὐτὴ βλέπει κανεὶς κόσμους ποὺ οὔτε τοὺς ἤξερε οὔτε τοὺς φανταζόταν. Ὅσοι προπάντων ἔχουν μελετήσει τὴν ἴδια ἐποχὴ σὲ ἄλλες πηγές κ' εἶναι σὲ θέση νὰ κάνουν γενικώτερες συγκρίσεις κ' ἐκτιμήσεις, δὲν περιορίζονται νὰ μάθουν ἄγνωστα πράγματα, δηλαδὴ δὲν ξαφνιάζονται μόνο καὶ δὲν περνοῦν ἁπλῶς μερικὲς εὐχάριστες ὧρες, — εἶναι πάντα εὐχάριστο τὸ ἀφήγημα ποὺ σοῦ γνωρίζει τὴ ζωὴ τῆς περασμένης ἢ τῆς προπερασμένης γενεᾶς ποὺ οἱ ἀπόγονοί τους ζοῦν πλάϊ σου μὲ ὀνόματα ἢ μὲ δικαιώματα ποὺ δημιουργοῦν κάποτε διακρίσεις ἀκόμα καὶ στὴ δημοκρατικώτατη ἐποχή μας,—ἀλλὰ φτάνουν σὲ συμπεράσματα ποὺ τοὺς βοηθοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὰ σκοτεινὰ καὶ τ' ἀνεξήγητα τῆς πολιτικῆς, τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς ποὺ ὅσο κι' ἂν εἶναι κοντά μας ἔχει τὰ μυστικά της, τὶς ἀνεξερεύνητες πτυχές της, τὰ γεγονότα ποὺ δὲ μπόρεσε ἀκόμα νὰ τὰ τακτοποιήσει τελειωτικὰ ἡ ἱστορία.

Θὰ ἤμαστε ἄδικοι ἂν ζητούσαμε αὐτὸ τὸ περιεχόμενο ἀπὸ τὸν πρῶτο τόμο τῶν «Ἀπομνημονευμάτων μιᾶς μακρᾶς ζωῆς». Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1852,—ὁ κ. Δημ. Καμπούρογλους γεννήθηκε στὶς 29 Σεπτεμβρίου 1852,—καὶ φτάνει ὡς τὸ 1862. Δηλαδὴ ἀπομνημονεύματα μιᾶς δεκαετίας. Ἀλλ' ἡ δεκαετία αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πέρασε τὰ ἀγδάντα καί, μολονότι ἀποτελεῖ τὸ βάθρο τοῦ συναισθηματικοῦ του κόσμου,—μὴν ξεχνᾶμε ὅτι τὰ παιδικὰ χρόνια κυβερνοῦν ὅλη μας τὴ ζωή,—δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ συγκεντρώσει ὑλικὸ ἱστορικό.

Πῶς μπορεῖ ἕνα παιδάκι πέντε ἢ καὶ δέκα χρονῶν νὰ ἔχει «κριτήρια», νὰ εἶναι σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν ἐποχή του, μὲ ὅ,τι βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἢ ἀπὸ τὸ συγγενικὸ καὶ φιλικὸ περιβάλλον του, νὰ ξέρει τί γίνεται στὴν κοινωνία, ἀνάμεσα σὲ τί ἰδέες καὶ σὲ τί γεγονότα μεγαλώνει; Ἂς μὴ γελιόμαστε. Ὅσο καλὸς δέκτης κι' ἂν εἶναι τὸ παιδί, ὡς τὴν ἡλικία τῶν δέκα-δώδεκα χρονῶν μένει ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν μεγάλων κι' ὅ,τι δέχεται ἀπ' αὐτὸν τὶς περισσότερες φορὲς τὸ παρεξηγεῖ. Δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβει, δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκτιμήσει καθετὶ ποὺ δὲν εἶναι ὅμοιο ἢ ἀνάλογο μ' ἐκεῖνα ποὺ ὑπάρχουν στὸν παιδικό του κόσμο, ἕναν κόσμο ἐντελῶς ξεχωριστό, καὶ φυσικὰ δὲν ἔχει ἀργότερα παρὰ ἀσήμαντες ἀναμνήσεις ἀπὸ μιὰ χρονικὴ περίοδο ποὺ τοῦ εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτη.

Νομίζω, λοιπόν, ὅτι κ' οἱ λίγες πληροφορίες μὲ γενικώτερο ἐνδιαφέρον ποὺ δίνει ὁ κ. Καμπούρογλους μὲ τὸν πρῶτο τόμο τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» του,—γιὰ τ' ἀθηναϊκὰ σπίτια, γιὰ μερικὰ ἔθιμα τῆς ἐποχῆς κλπ.,—εἶναι πολὺ περισσότερες ἀπ' ὅσες θὰ ζητήσει ὁ ἀναγνώστης ποὺ ξέρει τί μπορεῖ νὰ δεχθῆ καὶ τί νὰ συγκρατήσει τὸ μυαλὸ ἑνὸς μικροῦ παιδιοῦ. Τὸ βιβλίο αὐτὸ κλείνει στὶς σελίδες του πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τὸ βιογράφο τοῦ κ. Καμπούρογλου. Ἀλλὰ γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους δὲν εἶναι παρὰ μιὰ εἰσαγωγή. Μιὰ εἰσαγωγή, ἐννοεῖται, ποὺ διαβάζεται εὐχάριστα καὶ προκαλεῖ τὸ ζωηρότερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ συνέχεια, γιὰ τὸ κύριο μέρος τῶν «Ἀπομνημονευμάτων».

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Γεωργ. Δέλιου: *«Οἱ ἄνθρωποι ποὺ νοσταλγοῦν».*

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς νέους πεζογράφους μας ἀγωνίζονται περισσότερο ν' ἀποκτήσουν ἐκφραστικοὺς τρόπους, προσωπικοὺς καὶ πολιτισμένους, παρὰ νὰ γνωρίσουν τὴ ζωὴ ἀπὸ κοντά, νὰ τὴ δοῦν ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές της καὶ νὰ τὴν αἰσθανθοῦν σὲ ὅλη τὴν ποικιλία της. Ἕνας ἀπὸ τοὺς νέους αὐτοὺς κι' ὁ κ. Γεώργ. Δόλιος. Τὸ βιβλίο του δὲ μᾶς κουράζει, — τουλάχιστον δὲν κουράζει ὅσους ἔχουν συνηθίσει νὰ διαβάζουν κάτι ἀνώτερο καὶ οὐσιαστικώτερο ἀπὸ τ' ἀφηγήματα μὲ τὶς παραδοξότερες περιπέπειες καὶ τὶς πιὸ ἀπίθανες αἰσθηματολογίες,—δὲ μᾶς θυμίζει παρὰ σὲ πολὺ λίγα σημεῖα τὸ γλωσσικό μας ζήτημα,—μεγάλη ἀρετή,—δὲν προκαλεῖ ἀντιρρήσεις. Ἀλλὰ καὶ δὲ μᾶς προσφέρει κάτι ποὺ νὰ πλουτίζη τὸν ἐσωτερικό μας κόσμο, νὰ τὸν ἀνανεώνη, νὰ τὸν βάζη σὲ κάποια κίνηση. Ἕνας ἄνθρωπος, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, σκέπτεται, ἀποφεύγει νἄρθη σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα, σὰ νὰ τὴν θεωρῆ ἐπικίνδυνη αἰχμὴ ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὴν πλησιάσῃ, ψιθυμίζει διαρκῶς καὶ δὲ φανερώνει ποτὲ ὁλόκληρη τὴ σκέψη του. Κ' ἐνῶ στὶς πρῶτες σελίδες τοῦ βιβλίου δὲ μᾶς ἀφίνει ἀδιάφορους, — μᾶς κάνει νὰ περιμένουμε πολλὰ ἀπ' αὐτόν, — δὲν κατορθώνει νὰ κρύψη ὡς τὸ τέλος τὶς πραγματικὲς προθέσεις του: ὅλη του ἡ φροντίδα εἶναι πῶς νὰ σκαρώσῃ φράσεις καλογραμμένες, ποὺ διατυπώνονται μὲ πολλὲς ἀξιώσεις ἀλλὰ στὸ βάθος δὲν κλείνουν τίποτα, τίποτα ποὺ νὰ δείχνη πραγματικὴ διανοητικὴ περισυλλογή. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ ξεχωρίζουν κάποιες σκέψεις, κάποιες παρατηρήσεις, κάποιες ἐνδιαφέρουσες ἐξομολογήσεις. Καὶ πουθενὰ ὁ νέος πεζογράφος δὲ μᾶς δίνει ἀφορμὴ νὰ εἰρωνευθοῦμε, νὰ χαμογελάσουμε, νὰ μετανοήσουμε ποὺ ἀνοίξαμε τὸ βιβλίο του. Ὁ κ. Δέλιος εἶναι πολὺ προσεκτικὸς καὶ ξέρει ποῦ ἀρχίζει τὸ γελοῖο ἢ τὸ δυσάρεστο. Μόνο ποὺ δίνει περισσότερη ἀξία σὲ μιὰ φράση, γραμμένη μὲ τέχνη, καὶ λιγώτερη στὸ περιεχόμενο, — στὶς συγκινήσεις ἢ στοὺς στοχασμοὺς ποὺ θὰ τὴν γεμίσουν καὶ θὰ τῆς ἐξασφαλίσουν κάποια ἀντοχὴ στὸ χρόνο. Ἀσφαλῶς ὁ κ. Δέλιος πιστεύει ὅτι ἀκολουθεῖ ἐντελῶς ἀντίθετο δρόμο. Αὐτὴ ὅμως εἶναι ἡ μεγάλη παρεξήγησή του. Δὲ φτάνεις βαθύτερα ὅταν εἶσαι μόνο σιωπηλὸς κ' ἐπιφυλακτικός, ἐπιφυλακτικὸς γιὰ ὅλα. Δὲν ἐνοχλεῖς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ δὲ δημιουργεῖς. Ἢ, ἀκόμη χειρότερα, νομίζεις ὅτι πραγματοποιεῖς μεγάλες ἐξερευνήσεις στὴν ἄγνωστη γῆ ποὺ εἶναι ὁ ἐσωτερικός μας κόσμος, ἐνῶ δὲν ἔχεις κάνει οὔτε δυὸ βήματα πρὸς τὸ μυστήριο ποὺ τὸν περιβάλλει. Ἀνάγκη, λοιπόν, ὁ νέος αὐτὸς πεζογράφος νὰ βάλη ψηλότερα τὸ στόχο του. Δὲν εἶναι, βέβαια, λίγο νὰ ὑποτάξῃς τὴ γλῶσσα μας καὶ νὰ δώσῃς ὁμαλές,—κάποτε κομψές,—φράσεις. Εἶναι ὅμως ἀσυγχώρητο νὰ μὴν προχωρήσῃς καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιήσῃς τοὺς ἐκφραστικούς σου τρόπους, νὰ νομίσῃς δηλαδὴ ὅτι αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τῶν προσπαθειῶν σου.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Δ. Π. Παχχάλη: *«Τοπωνυμικὸν τῆς νήσου Ἄνδρου».*

Ἡ ἐπιστημονικὴ μελέτη τῶν τοπωνυμίων στὴν Ἑλλάδα βρίσκεται ἀκόμα in statu nascendi. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ πρῶτος ὁ Η. Τσιτσέλης ἐδημοσίευσε στὰ 1877 στὸν «Παρνασσὸ» τὴν πρώτη τοπωνυμικὴ συλλογὴ «Ὀνόματα θέσεων ἐν Κεφαλληνίᾳ», ἔγιναν βέβαια σημαντικὰ βήματα καὶ ἀρκετὲς τοπωνυμικὲς μελέτες ἔχουν γραφεῖ, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες ξεχωρίζουν οἱ ἐργασίες τοῦ Σ. Μενάρδου γιὰ τὴν Κύπρο, Μύκονο, Τῆνο καὶ Κεφαλληνία, τοῦ Γ. Ζολώτα καὶ Κ. Ἀμάντου γιὰ τὴ Χίο, τοῦ Σ. Λάμπρου, Ι. Σαρῆ καὶ Π. Φουρίκη γιὰ τὴν Ἀττική, τοῦ Σ. Δραγούμη καὶ Ν. Βέη γιὰ τὴ μεσαιωνικὴ Πελοπόννησο, τοῦ Α. Α. Παπαδοπούλου γιὰ τὸν Πόντο, τοῦ Ι. Βογιατζίδη καὶ Ε. Πεζοπούλου γιὰ τὶς Κυκλάδες, τοῦ Σ. Ξανθουδίδη γιὰ τὴν Κρήτη. Ἐξαιρετικὴ ἐπίσης σημασία εἶχαν γιὰ τὶς τοπωνυμικὲς ἔρευνες καὶ γιὰ τὴν ἐτυμολόγηση τῶν τοπωνυμίων οἱ μελέτες τοῦ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκη γιὰ τὴν προέλευση τῶν τοπωνυμίων *Μορέας, Μεσαρά, Γιαννιτσά, Γιάννενα,* καθὼς καὶ ἡ μορφολογικὴ μελέτη τῶν ἑλληνικῶν τοπωνυμίων τοῦ κ.Κ Ἀμάντου: Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen. München 1903. Ὡστόσο ἂν λάβει κανένας ὑπ' ὄψη τὴν ἔκταση τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ποὺ δὲν περιορίζεται βέ-

βαια μέσα στὰ σύνορα τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, κι' ἂν συλλογιστῆ τὴ σπουδαιότητα ποὺ ἔχουν τὰ τοπωνύμια γιὰ τὴ μελέτη τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ ἱστορίας, θὰ πεισθῆ ὅτι κολὺ λίγα πράγματα ἔχουν γίνει ὡς τώρα. Τὰ τοπωνύμια, γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴ συνηθισμένη παρομοίωση, εἶναι οἱ ἐνεπίγραφες πλάκες, ποὺ διασώζουν σὲ κάθε πτυχὴ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, πιστότερα κι' ἀπὸ τοὺς χρονογράφους, τ' λύτιμες ἱστορικές, ἐθνολογικὲς καὶ γλωσσικὲς εἰδήσεις. Καὶ ἡ ἔρευνά τους, χρήσιμη γιὰ κάθε ἑλληνική περιοχή, εἶναι ἰδιαίτερα χρήσιμη κι' ἐνδιαφέρουσα γιὰ τὴ Βόρεια Ἑλλάδα, ἄπου ὁ ἑλληνισμὸς ἔδωσε τὶς μεγάλες γιὰ τὴν ὕπαρξή του μάχες καὶ ἄπου δοκιμάστηκε ἡ ἀντοχή του ἐνάντια στὰ ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν ἀλλογλώσσων, ποὺ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ μεσαίωνα δὲν ἔπαψαν νὰ κατεβαίνουν.

Ἡ μελέτη ὅμως τῶν τοπωνυμίων στὸν τόπο μας δὲν ὑστερεῖ μόνο ποσοτικὰ μὰ καὶ ποιοτικά. Στὴν κεντρικὴ καὶ δυτικὴ Εὐρώπη οἱ τοπωνυμικὲς ἔρευνες ἔχουν προαχθῆ σὲ ὁλόκληρη εἰδικὴ ἐπιστήμη: Βιβλία μεθοδολογικὰ γιὰ τὸν τρόπο τῆς συλλογῆς καὶ ἐπεξεργασίας τοῦ ὑλικοῦ ἔχουν γραφῆ καὶ περιοδικὰ εἰδικὰ ἐκδίδονται, ὅπως ἡ γνωστὴ Zeitschrift für Ortsnamenforschung, κι' ἐκεῖνοι ποὺ γράφουν γιὰ τὰ τοπωνύμια εἶναι εἰδικοί. Στὴν Ἑλλάδα καὶ ὅσες ὑποδειγματικὲς ἐργασίες ὑπάρχουν δὲ διαβάζονται ἀπὸ τοὺς συλλογεῖς καὶ περιοδικὸ εἰδικὸ δὲν ὑπάρχει. Καμμιὰ συνοχὴ στὸν τρόπο τῆς ἔρευνας. Καθένας ἔχει ὡς ἐφόδιο τὴν καλή του θέληση καὶ τοὺς αὐτοσχέδιους στοχασμούς του.

Παρ' ὅλ' αὐτά, ἂν κανένας συλλογισθεῖ πὼς ἡ Ἑλλάδα εἶναι χώρα μικρὴ καὶ φτωχή, οἱ ἐπιστημονικοὶ κύκλοι πολὺ στενοὶ καὶ ἀνεπαρκῆ τὰ οἰκονομικὰ μέσα γιὰ τὴν ἔκδοση ἐπιστημονικῶν ἔργων, ποὺ κανένας δὲν πρόκειται ν' ἀγοράσει, πρέπει νὰ εὐγνωμονεῖ τοὺς ἐπιστήμονες ἐκείνους ποὺ, ὅπως ὁ κ. Δ. Πασχάλης, φιλοτιμοῦνται νὰ ἀποδυθοῦν σὲ κόπους γιὰ τέτοιες ἐργασίες. Ὁ κ. Δ. Πασχάλης, ὅπως εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ τονίσω σὲ περασμένο τεῦχος τῆς «Ν. Ἑστίας», μιλώντας γιὰ τὴν προτελευταία ἐργασία του: «Ἀνδριακὸν γλωσσάριον», ἀφιέρωσε τὴ ζωή του ὁλόκληρη γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς ἰδιαίτερης του πατρίδας, τῆς Ἄνδρου. Ὁ κατάλογος τῶν 132 ἐπιστημονικῶν του πραγματειῶν, ἀφιερωμένων ἀποκλειστικὰ ὀχεδὸν στὴν Ἄνδρο, μαρτυρεῖ πολὺ εὔγλωττα τὸ τί μπορεῖ νὰ κατορθώσει ἕνας ἄνθρωπος, ὅταν ἡ σοφία του ζωογονεῖται ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ ἱστορικὸ παρελθὸν τῆς πατρίδας του καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμη.

Τὸ νέο βιβλίο τοῦ κ. Πασχάλη εἶναι μιὰ συλλογὴ τῶν τοπωνυμίων τῆς Ἄνδρου. Στὴν εἰσαγωγὴ ἐξετάζεται ἡ προέλευση τῶν τοπωνυμίων εἰδολογικά, δηλ. ἀπὸ τὴ μορφὴ τοῦ ἐδάφους, ἀπὸ φυτὰ καὶ δέντρα, ἀπὸ θρύλους καὶ παραδόσεις, ἀπὸ ὀνόματα πρώτων οἰκιστῶν ἢ ἀπὸ ὀνόματα ἐκκλησιῶν καὶ κατόπιν ἐθνολογικά. Τὸ γενικὸ συμπέρασμα τῆς ἐθνολογικῆς στατιστικῆς εἶναι ὅτι τὰ περισσότερα τοπωνύμια ἔχουν ἑλληνικὴ προέλευση. Ἀπὸ τὰ ξένα, σὲ πρώτη γραμμὴ ἔρχονται τ' ἀρβανίτικα, ὕστερα τὰ φράγγικα καὶ τελευταῖα τὰ τούρκικα. Κατόπιν παραθέτει ἀλφαβητικὸ κατάλογο τῶν τοπωνυμίων, ὅπου ὁρίζει τὴ θέση τοῦ καθενός, τὴ μορφή του, καὶ κάποτε τὸ ἔτυμό του. Ὁ συγγραφέας ἀνασκευάζει ἀρκετὲς ἀπὸ τὶς ἀνόητες ἐτυμολογίες ποὺ ἔδιναν σὲ μερικὰ τοπωνύμια παλαιότεροι ἀγλωσσολόγητοι λόγιοι, καὶ ἐτυμολογεῖ ὁ ἴδιος ἀρκετὰ μὲ πολλὴ πιθανότητα. Ἡ ἐτυμολογία τῶν τοπωνυμίων εἶναι ὡστόσο δουλειὰ δυσκολώτατη καὶ ἐπικίνδυνη. Εὔκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ γελασῆ. Γι' αὐτὸ κι' ὁ Χατζιδάκης πολλὲς φορὲς ἀπέτρεψε τοὺς ἐρευνητὲς ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ ἐτυμολογοῦν. Ἔτσι μερικὲς ἀπὸ τὶς ἐτυμολογίες τοῦ κ. Πασχάλη εἶναι ἀπίθανες ἢ ἀντιστρατεύονται σὲ γλωσσικοὺς κανόνες. Ἡ *Ζαγορὰ* λ. χ. δὲν παράγεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ *ζᾶ* (=πολύς) καὶ *ὄρη*. Εἶναι ἀναμφισβήτητα σλαβικὴ λέξη. Τὴν κορυφὴ *Στραπουργιές*, ποὺ ὁ Δ. Πίστης εἶχε ἀνόητα ἐτυμολογήσει ἀπὸ τὸ *ἀστραπῶν ὄργια*, ὁ κ. Πασχάλης τὴ σχετίζει μὲ τὶς λ. *ἀτραπιώρεια* ἢ *τετραπυργία*. Ἀδύνατο. Νομίζω πὼς παράγεται ἀπὸ τὴ λ. *στράτουρα* (μὲ ἀνομοίωση τοῦ *τ*: *στρατουριὲς*) *στραπουριές)*, ποὺ σημαίνει εἶδος σαμαριοῦ. Πολλὲς ράχες βουνῶν παρομοιάζονται μὲ σαμάρι. Πρβλ. τὰ τοπωνύμια *Σέλλα*, *Σελλί*. Τὸ *Ἀκοὴ* δὲ φαίνεται νὰ ἔχει σχέση μὲ τὸ ἰταλ. acqua. Οὔτε τὸ *Ἀλαδινοῦ* μὲ τὸ *Ἐλλαδινός*. Πιθανότερο νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ *Ἀλαδινός*, ἀφοῦ ὑπάρχει στὴν Ἄνδρο χωριὸ *Ἀλάδου* Τὸ *Ἀμονακλειοῦ* δὲν πιστεύω νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ *Ἀνεμοκλειοῦ* ἢ ἀπὸ τὸ θεὸ Ἄμμωνα, ὅπως ἐνόμιζε ὁ Ζ. Δελλαγραμμάτικος. Τὸ *Μένιτες* δὲν εἶναι πιθανὸ νὰ προῆλθε ἀπὸ τὸ λατιν. amoenitas, οὔτε τὸ *Ἀτένι* καὶ *Τένι* ἀπὸ τὸ *Ἀθήναιον*: *Τενιὸς* σημαίνει γῆ ἀργιλλώδη καὶ πιθανότερο ἀπ' αὐτὸ νὰ σχηματίστηκε. Ἐπίσης τὸ *Βάρη* δὲν πιστεύω νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο Βαρις. Εἶναι μᾶλλον τὸ ἀρβανίτικο *βάρι* (=τάφος).

Καὶ μιὰ ἀτέλεια ὡς πρὸς τὴ μέθοδο: Εἶναι γνωστὸ πὼς τὸ βόρειο τμῆμα τῆς Ἄνδρου κατοικεῖται ἀπὸ ἀλβανόφωνους. Ὁ συγγραφέας ἔπρεπε νὰ ὁρίσει τὴ ζώνη τῆς ἐπικράτησης τοῦ ἀλβανικοῦ στοιχείου ἀπέναντι στὸ ἑλληνικό, νὰ ξεχωρίσει τὰ ἑλληνικὰ τοπωνύμια τῆς ἀλβανικῆς περιοχῆς καὶ τὰ τυχὸν ἀλβανικὰ τῆς ἑλληνικῆς. Ἔτσι θὰ φαινόταν ἡ ἀμοιβαία ἐπίδραση τῶν δύο στοιχείων καὶ ἴσως ἀκόμα τὸ παλαιότερο στρῶμα τῶν τοπωνυμίων, ποὺ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴ κάθοδο. Ἔτσι ποὺ τὰ παραθέτει ἀνάκατα, δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβει ὁ ἀναγνώστης ἂν τὰ ἀρβανίτικα τοπωνύμια βρίσκονται στὴν ἑλληνικὴ ἢ στὴν ἀρβανίτικη ζώνη καὶ τανάπαλι καὶ δὲ βοηθεῖται νὰ βγάλει τὰ σχετικὰ ἱστορικὰ συμπεράσματα.

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Παύλου Φλώρου: «*Ἄποικοι*».

Ἀκόμα ἕνα μυθιστόρημα μὲ θέμα τὴ ζωὴ τῶν ἀστῶν καὶ τῶν μεγάλων πόλεων. Ἀλλὰ τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ἕνα βιβλίο: Ὁ κ. Παῦλος Φλῶρος ἄδειασε στὶς τετρακόσιες σελίδες του ὅ,τι εἶδε, ὅ,τι ἄκουσε, ὅ,τι αἰστάνθηκε, ὅ,τι μάζεψε τελοσπάντων χρόνια ὁλόκληρα κι' ὅ,τι κρατοῦσε στὴ σκέψη καὶ στὴν ψυχή του σὰν ὑλικὸ ἄμορφο καὶ ἀκαθόριστο. Ἔρωτες δυνατοὶ καὶ ἀσυνήθιστοι, σχέδια μεγάλα καὶ τολμηρά, ἄνθρωποι μὲ περίεργες καὶ δυνατὲς ἰδιοσυγκρασίες, ζωηρὴ δράση καὶ ἀτελείωτοι ρεμβασμοί, κρυφὰ καὶ φανερὰ δράματα, ταξίδια μέσα στοὺς τέσσερις τοίχους ἑνὸς δωματίου καὶ ταξίδια στὸν ὠκεανό, κοινωνικὰ ἤθη καὶ ἀπίστευτες σταδιοδρομίες, θάνατοι καὶ ἀποχωρισμοί, ὡραῖες πράξεις καὶ σκοτεινὲς ἐκδικήσεις,—μιὰ ποικιλία ποὺ θέλει νὰ δώσει ἕνα μεγάλο πίνακα ζωῆς καὶ νὰ μᾶς φέρη ἀντιμέτωπους μὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ αἰώνια, τὰ ἄλυτα, τὰ βασανιστικὰ προβλήματα, ποὺ δὲν ἔπαψαν ποτὲ ν' ἀπασχολοῦν τὸν ἄνθρωπο καὶ ποὺ παίρνουν πότε τὴ μιὰ καὶ πότε τὴν ἄλλη μορφή Δὲν ξέρω ἂν ὁ κ. Φλῶρος ἔχει δώσει ἄλλη λογοτεχνικὴ ἐργασία, ἀλλὰ μὲ τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ εἶναι φανερὸ ὅτι θέλει νὰ χρησιμοποιήση ὅλα τὰ ἀποθεμαιά του,—σκέψεις, συγκινήσεις, ἐκφραστικοὺς τρόπους ποὺ ἔφτασε σ' αὐτοὺς ἔπειτ' ἀπὸ κάποια ἄσκηση,—γιὰ νὰ παρουσιάση κάτι ποὺ νὰ μᾶς σταματήση, νὰ προκαλέση τὸ ἐνδιαφέρον μας, νὰ τοῦ ἐξασφαλίση μιὰ θέση ἀνάμεσα στοὺς νέους πεζογράφους. Εἶναι τὸ βιβλίο αὐτὸ μιὰ προσπάθεια ποὺ ἔγινε μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις καὶ μὲ ὅλες τὶς ἐλπίδες ἑνὸς σκεπτομένου ἀνθρώπου. Καὶ ἡ προσπάθεια αὐτὴ δὲν ἔμεινε, δὲν μποροῦσε νὰ μείνη χωρὶς ἀποτέλεσμα.

Ὁ νέος μυθιστοριογράφος θέλησε νὰ κάμη μιὰ σύνθεση μὲ πολλὰ πρόσωπα. Σιάθηκε ὅμως περισσότερο σ' ἕναν ἄνθρωπο: στὸ Δημήτρη Βαλέρη. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν πιστεύω ὅτι βγαίνει ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα. Σὲ ἀρκετὲς σελίδες εἶναι πλάϊ μας, τὸν αἰστανόμαστε, τὸν καταλαβαίνουμε, τὸν σημπονοῦμε. Σὲ ἄλλες ὅμως, στὶς περισσότερες, τὸν χάνουμε, τὸν νοιώθουμε μακρυὰ ἀπὸ μᾶς. πίσω ἀπὸ ἕναν τοῖχο ποὺ μᾶς χωρίζει ἀπὸ κάποια ἄλλη ζωή, τὸν βλέπουμε νὰ κινεῖται ἀνάμεσα σὲ γεγονοτα ποὺ δὲν ἔχουν τὴ θέση τους στὴν κοινωνία μας. Ὁ Βαλέρης, μεγάλος καὶ μορφωμένος βιομήχανος, εἶναι ἕνας φιλήδονος καὶ αὐτοπιστής Ὅταν δὲν τὸν ἔχει κυριέψει τὸ πάθος του γιὰ τὴ γυναῖκα, τὴν ξεχωριστὴ καὶ περήφανη, τὸν παίρνει σὲ κόφρους ἀσύλληπτους ἡ αὐτοπία, τὸν παίρνει ἀπάνω στὰ φτερά της καὶ τὸν πηγαίνει ἐκεῖ ποῦ δὲν ὁδηγοῦν οὔτε οἱ πιὸ τολμηρὲς ὀνειροπολήσεις. Ἔχει κάνει τὴ ζωή του, δηλαδὴ ἔχει στερεώσει τὴ δουλειὰ καὶ τὴ φήμη του, ἔχει δημιουργήσει οἰκογένεια μὲ μιὰ γυνοῖκα ποὺ τὴν πῆρε ἀπὸ ἀγάπη, ἔχει γνωρίσει τὸν κόσμο ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές του κ' ἔχει σκεφθεῖ πολύ, παραπολύ, ὅταν ἐρωτεύεται μιὰ κοπέλλα, ποὺ τὴν ξέρει ἀπὸ μικρὴ κ' ἔχει παρακολουθήσει ὅλη της τὴν ἐξέλιξη σὲ γυναῖκα, καταφέρνει νὰ τὴν κερδίση μέσ' ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ ἑνὸς φίλου του δημοσιογράφου ποὺ τὴν εἶχε ἀρραβωνιαστεῖ καὶ σὲ λίγο θὰ τὴν παντρευόταν, τῆς ἀφοσιώνεται ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμπνέει δυνατὸ ἔρωτα κι' ἀπεριόριστο θαυμασμό, δὲ ζεῖ παρὰ γι' αὐτὴν καὶ ξεχνάει ὅ,τι ἄλλο ὑπάρχει γύρω του κι' ὅ,τι στάθηκε κοντά του σχεδὸν στὴ μισὴ ζωή του, γυναῖκα, παιδιά, φίλους. Αὐτὸς ὁ βιομήχανος εἶναι ἕνας ποιητὴς ποὺ αἰστάνεται πολλὰ καὶ βαρειὰ δεσμὰ καὶ θέλει νὰ τὰ σπάση, χωρὶς νὰ λογαριάζη τίποτα, χωρὶς νὰ συλλογίζεται καμμιὰ συνέπεια. Σκέπτεται, σκέπτεται ὅσο λίγοι ἄνθρωποι κι' ἀγωνίζεται νὰ βρῆ τὶς λύσεις ποὺ θὰ ἱκανοποιήσουν τὸ ἀνήσυχο μυαλό του. Ἡ φαντασία του δὲν ξέρει περιορισμούς, ἀλλὰ κι' ἡ ἀποφασιστικότητά του δὲ σταματάει πουθενά. Πιστεύει ὅτι πρέπει νὰ γίνη ὁ θεμελιωτὴς ἑνὸς ἰδρύματος ποὺ θὰ τονώση σιγὰ - σιγὰ τὴν ἑλληνικὴ ράτσα, θὰ τὴν καθαρίση, θὰ τὴν ἀνυψώση.

Καὶ δὲ διστάζει νὰ προχωρήση στὴν πραγματοποίηση τῆς ἰδέας αὐτῆς. Προσκαλεῖ ξένο «εὐγενολόγο», ὀργανώνει τὸ «Ἵδρυμα τῆς Ἀρχοντιᾶς» καὶ καθορίζει τὸ σκοπό του: «νὰ δείξωμε σὲ ζωντανὰ ἀντίτυπα ποιός εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὁ πολύτιμος γιὰ τὴν ἑλληνικὴ συμπλήρωσή μας, ποὺ ἀρχίζει νὰ σπανίζη. Οἱ πόλεις μας παραέχουν «ἔξυπνους»—ὅμως διψοῦνε γιὰ καθάρμο μάτι. Θὰ ἱδρύσωμε συμβουλευτικοὺς σταθμοὺς γιὰ μελλονύμφους. Ἔπειτα θὰ προσπαθήσωμε νὰ περιορίσωμε τὸ γεννοβόλημα τῶν κατωτέρων καὶ τῶν ὑπανθρώπων. Θὰ ἐξοικειώσωμε γεννήτορες βιολογικῶς ἀνεπιθυμήτους μὲ ἀντισυλληπτικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα θὰ διαδώσωμε καὶ θὰ μοιράσωμε ὅπως καὶ ὅπου πρέπει.»

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ποὺ προβάλλεται στὸ πρῶτο ἐπίπεδο τοῦ μυθιστορήματος, μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι μιὰ ζωντανὴ ὕπαρξη. Ἔχει ὅμως κάτι τὸ ἀντιπροσωπευτικό: τὰ ὄνειρα καὶ οἱ παρακρούσεις του μᾶς δίνουν μιὰ ἰδέα ἀπὸ τοὺς πόθους, ἀπὸ τὶς ἀνησυχίες, ἀπὸ τὶς ἀγωνίες τῆς ἐποχῆς. Δὲ μᾶς πειθει καὶ δὲν κατορθώνει νὰ πηδήση ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου στὴν καρδιά μας. Μένει πάντα σὲ ἀπόσταση. Μᾶς κάνει ὅμως νὰ σκεφτοῦμε, ν' ἀνησυχήσουμε, νὰ ζητήσουμε κάποιες ἐξηγήσεις ποὺ δὲ μᾶς τὶς ἔδωσαν οἱ «Ἄποικοι», ἀλλὰ καὶ δὲ φροντίσαμε νὰ τὶς βροῦμε σὲ ἄλλα βιβλία καὶ σὲ ἄλλες μελέτες μας. Ἔφτασε δηλαδὴ ὁ κ. Φλῶρος σ' ἕνα ἀποτέλεσμα. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ θὰ ἦταν πολὺ ἱκανοποιητικότερο, ἂν προσπαθοῦσε νὰ τοποθετήση τὴν ποιητικὴ διάθεση τοῦ Βαλέρη, — «ἕνας ἄνθρωπος αὐταρχικός, μὲ εὐαίσθητη καρδιά, ποὺ ποθοῦσε ν' ἀναμορφώση τὸ λαό του, χωρὶς νάχη τὰ χρειαζούμενα νεῦρα. Ἕνας κολλιτέχνης, ποὺ ἔμεινε παντοτεινὸ ἔμβρυο. Νὰ τί ἦταν ὁ Βαλέρης κλπ.» — σὲ πλαίσιο στερεώτερο. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι γύρω ἀπὸ τὸν ἥρωά του δὲν παραλείπει νὰ κινήση πολλὰ πρόσωπα καὶ ὅλ' αὐτὰ νὰ τὰ κλείση σ' ἕναν κύκλο ἰδεῶν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν κάνη τὴν προσπάθεια αὐτή, δὲν ξεχνάει τὸ Βαλέρη, προπάντων τὴν ψυχική του διάθεση, καὶ δὲν ἀλλάζει τόνο, δὲν κατεβαίνει ἀπὸ τὰ σύννεφα τῶν ὀνειροπολήσεών του στὴν καθημερινὴ ζωή, δὲ δημιουργεῖ γερὸ βάθρο στὸ οἰκοδόμημά του. Κάπου διαβάζουμε: «—Θάμουνα ἀνόητος ἂν ἠθικολογοῦσα, λέει ὁ δημοσιογράφος καὶ ἀρρα-

βωνιαστικὸς τῆς κοπέλλας ποὺ στάθηκε ὁ φλογερώτερος καὶ πνευματικώτερος ἔρωτας τοῦ Βαλέρη. Στὸ ρωμέϊκο πρέπει νάχῃς τουπέ. ***Βία*** κατὰ τῆς *βίας*. Σὲ τούτη τὴ μεγάλη πόλη, εἴμαστε ὅλοι σὰν *ἄποικοι*. Ὁ καθένας σκάβει ὅπου θέλει, τρυγᾶ, ὅπου θέλει, τὸν καρπό. Ὅλα εἶναι ἀδέσποτα: τὰ οἰκόπεδα, ἡ πατρίδα, ἡ τιμή, τὰ ἱερά, ὡς κ' οἱ ψυχὲς κ' οἱ συνειδήσεις ἀκόμα. Ὅλα ἀδέσποτα — Τί, νᾶμαι κουτός; κι' ἄλλοι νὰ πλουτίζουν;» Κι' ἀλλοῦ: «—Ἄποικοι! σκέπτεται ὁ Βαλέρης. Ζοῦμε, ὅπως αὐτοί, μετέωροι, σὲ μιὰ διαρκῆ προσωρινότητα—μήπως δὲν εἶναι τέτοια ἡ ἀθηναϊκὴ ἀτμόσφαιρα, ὅπου κι' ἄν βρεθῆ κανείς; Συνεχῶς ἐκτιθειμένοι σὲ ἀπρόοπτα —εὐνοϊκὰ ἢ δυσμενῆ, ἀδιάφορο. Σὲ μιὰ διαρκῆ προσωρινότητα. Ποτὲ ἐκεῖνο τὸ αἴσθημα τῆς πλέριας ἀσφαλείας καὶ βεβαιότητος παραδείγματος χάριν τῶν πιὸ συμμαζεμένων, βορειοτέρων λαῶν—ποὺ μὲ τίποτε ἄλλο στὸν κόσμο δὲν θ' ἄλλαζαν τὶς ρίζες των». Εἶναι ἡ «θέση» ποὺ θέλει ὁ κ. Φλῶρος ν' ἀποδείξῃ Καὶ θὰ τὸ κατόρθωνε, ἄν δὲν κοίταζε πάντα τὴ ζωὴ μὲ τὴ διάθεση τοῦ Βαλέρη κι' ἄν δὲν περιοριζόταν νὰ μᾶς θυμίζῃ τὴ «θέση» αὐτὴ μόνο, μὲ μερικὲς σκέψεις τῶν ἡρώων του ἀλλὰ καὶ μὲ γεγονότα, μὲ συγκρούσεις, μὲ δράματα Αὐτὸ δὲν τῶκαμε ὁ νέος μυθιστορηματογράφος. Ἀπὸ φόβο μήπως ἀφήσῃ ἀσυνιρόφευτον τὸν κύριο ἥρωά του, ὅταν θὰ φρόντιζε νὰ δῆ τί γίνεται γύρω του; Ἀπὸ ἀνησυχία μήπως δὲ φτάσει ἐκεῖ ποῦ ἀπαιτοῦν οἱ «θέσεις» αὐτοῦ τοῦ εἴδους; Δὲν ξέρω. Γεγονὸς μόνο εἶναι ὅτι οἱ «Ἄποικοι», μ' ὅλες τὶς καλογραμμένες σελίδες τους,—ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὑπάρχει πλούσια λυρικὴ διάθεση, γράψιμο πολιτισμένο καὶ ἀρκετὰ προσωπικό,—μένουν ἕνα ἀμορφο, ὅπως σημείωσα στὴν ἀρχή, καὶ ἀκαθόριστο ὑλικό. Ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ ὁ κ. Φλῶρος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ προχωρήσῃ. Καὶ δὲν ἔχω ἀμφιβολία ὅτι, τώρα ποὺ εἶδε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πρώτων προσπαθειῶν του, θὰ προχωρήσῃ μὲ περισσότερη συγγραφικὴ πεῖρα, μὲ τὴν πεῖρα ἐκείνη ποὺ καθοδηγεῖ στὸ ξεκαθάρισμα καὶ στὴ σύνθεση τοῦ καλοῦ πεζογραφήματος.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Λεφτέρη Ξάνθου: *«Μάσκες ἀνθρώπων»*.

Πέντε διηγήματα ποὺ δείχνουν τὴν ἀνυπομονησία ἑνὸς νέου. Ὁ κ. Λ. Ξάνθος βιάστηκε πολὺ καὶ νὰ τυπώσῃ τὰ πρωτόλεια του καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀγανάκτησή του γιὰ τὸ σημερινὸ καθεστώς. Πρὶν ἀκόμα ἀποκτήσῃ τὴν ἱκανότητα νὰ διατυπώνῃ τὶς σκέψεις του μὲ τρόπο ποὺ νὰ τὶς καταλαβαίνῃ κανεὶς ἀμέσως καὶ νὰ μὴν ἔχῃ ἀμφιβολίες γιὰ τὴν πραγματικὴ σημασία τους, θέλησε νὰ διαμορφώσῃ ὕφος καὶ μ' αὐτὸ νὰ προκαλέσῃ τὴν προσοχή μας Ἀλλὰ καὶ τὸ κοινωνικὸ περιεχόμενο ποὺ προσπάθησε νὰ δώσῃ στὰ περισσότερα διηγήματά του δὲ μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ κατασάλαγμα σοβαρῆς διανοητικῆς ἐργασίας. Στοὺς «Εὐεργέτας—δωρητάς», στὸ «Ἕνας ἀλήτης πῆρε τὸ λουτρό του» καὶ στὸ «Μιὰ νύχτα ἀγωνίας τοῦ κύρ-Ἀναξαγόρα Πλούτη» ξεχειλίζει ἡ ἀγανάκτηση κ' ἡ εἰρωνεία γιὰ πολλὰ παράξενα κι' ἀνόμαλα ποὺ γίνονται στὴν ἐποχή μας καὶ στὴν κοινωνία μας. Οὔτε ὅμως ἡ ἀγανάκτηση οὔτε ἡ εἰρωνεία αὐτὴ εἶναι εἰλικρινὴς καὶ δὲ δυσκολεύεσαι καθόλου νὰ καταλάβῃς ὅτι προέρχεται περισσότερο ἀπὸ διαβάσματα κι' ἐπιδράσεις παρ' ἀπὸ προσωπικὴ ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωή. Ἀνήκει καὶ ὁ κ. Ξάνθος στὴν κατηγορία τῶν νέων ποὺ δὲν ἔχουν κάνει συστηματικὲς μελέτες καὶ πορεύονται ἀπὸ μόδες ἢ φωνασκίες. Δὲ θέλω νὰ πῶ ὅτι ἕνας νέος πρέπει νὰ εἶναι ἀπόλυτα συντηρητικὸς καὶ νὰ δέχεται μ' εὐλάβεια ὅ,τι ὑπάρχει. Κάθε ἄλλο μάλιστα! Ὁ νέος ποὺ δὲν αἰστάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπαναστατήσῃ, προπάντων στὴν ἡλικία τοῦ κ. Ξάνθου, πού, νομίζω, βρίσκεται στὴν πρώτη νεότητά του, νὰ παραμερίσῃ καθετὶ ποὺ στηρίζεται μόνο στὴ συνήθεια καὶ νὰ δημιουργήσῃ νέες καταστάσεις ποὺ νὰ ἔχουν τὴ σφραγῖδα τῆς ἀτομικότητός του, ὁ νέος αὐτὸς πιστεύω ὅτι εἶναι καταδικασμένος νὰ κάνῃ μιὰ ζωὴ καὶ μιὰ σταδιοδρομία ἀσήμαντη. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ὁ ἐπαναστατικὸς παλμός. Ἀδιάφορο τί θὰ μείνῃ ἀπὸ τὸν παλμὸ αὐτόν, ὅταν γίνῃ ἡ προσγείωση στὴν πραγματικότητα καὶ ὡριμάσῃ τὸ ἄγουρο μυαλό, ἀδιάφορο ποῦ θὰ φτάσῃ ὁ νέος μὲ τὶς ἐπαναστατικὲς ἰδέες. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἦταν ἐπαναστάτης στὰ νειάτα του, ποὺ δὲ σκέφτηκε ν' ἀνατρέψῃ τὰ πάντα ὅταν τὸ αἷμα του τῶν εἴκοσι ἢ τῶν εἰκοσιπέντε χρόνων χυποῦσε δυνατὰ στὶς φλέβες του, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲ θὰ γίνῃ ποτὲ δημιουργὸς καὶ θὰ εἶναι πάντα νεκρὸ στοιχεῖο σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς δράσεως. Θὰ μ' ἐνθουσιάζαν, λοιπόν, τὰ διηγήματα τοῦ κ. Ξάνθου, ἄν τὰ δονοῦσε ζωηρὴ ἐπαναστατικὴ διάθεση. Αὐτὸ ὅμως ποὺ ὑπάρχει στὶς «Μάσκες ἀνθρώπων» δὲν εἶναι παρὰ ἀπηχήσεις καὶ μάλιστα ἀπηχήσεις ἀπὸ πολὺ μέτρια πρότυπα. Ὅ,τι δηλαδὴ πρέπει ν' ἀποφεύγῃ ὁ νέος μὲ ὅλες τοὺς τὶς δυνάμεις.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Δ. Γορτυνίου: *«Ἀνοιξιάτικες Πνοές»*.—**Ἠλία Ταγαρούλια**: *«Ἐνιαῖο Μέτωπο»*.—**Π. Παμίσου**: *«Στοχασμοί»*.

Ἡ μικρὴ συλλογὴ τοῦ κ. Γορτυνίου φαίνεται πολὺ νεανική. Ὁ κ. Γορτύνιος ἀντὶ νὰ φυλάξει τοὺς στίχους του σὲ κανένα συρτάρι γιὰ «εὐδετώτερους» καιρούς, γιὰ νὰ τοὺς διαβάσῃ ὕστερα ἀπὸ καιρὸ μὲ περισσότερη . . . ψυχραιμία, προτίμησε νὰ τοὺς δημοσιέψει. Τόσο τὸ χειρότερο καὶ γιὰ κεῖνον καὶ γιὰ μᾶς!

«Παρθένα μου, τὰ κάλλη σου
Θέλω νὰ τραγουδήσω·
Μ' ὅσα τραγούδια κι' ἄν εἰπῶ
Δὲν ἔχω νὰ κερδίσω.»

Μὰ ναί, ἀσφαλῶς. Γιατὶ καὶ οἱ «παρθένες»—μερικὲς, τοὐλάχιστον, οἱ «ρωμαντικὲς» ἢ κοινότερα εὐαίσθητες,—συγκινοῦνται περισσότερο ἀπὸ τοὺς καλοὺς-καλοὺς ὡς ἕνα σημεῖο, ὄχι πολὺ καλούς, βέβαια—παρὰ ἀπὸ τοὺς κακοὺς στίχους.

Καὶ ὀπ' αὐτή, λοιπόν, τὴ μεριά, ζημιώσι σίγουρα τὸν κ. Γορτύνιο ἡ δημοσίευση τῶν στίχων του.

***

Ὁ κ. Ταγαρούλιας καλλιεργεῖ «μὲ φανατισμὸν καὶ πάθος» ὡρισμένο εἶδος ποιήσεως, τὴν «ἐργατοαγροτικὴ» ποίηση. Ἀνήκοντας προφανῶς στὸ ὁμώνυμο πολιτικὸ κόμμα ἢ καὶ ἁπλῶς ἴσως, διακειμενος συμπαθῶς πρὸς αὐτό, θέλει καὶ ὡς ποιητὴς νὰ μείνῃ πιστὸς στὶς πολιτικές του ἰδέες. Ἔτσι οἱ στίχοι του ἀπὸ καθαρὴ ποιητικὴ ἄποψη κριτικόμενοι δὲν πραγματώνουν τίποτε τὸ ἀξιόλογο. Ἰδεολογικῶς ὅμως ἐκτελοῦν κάποτε τὸν προορισμό τους, μεταδίδουν δηλαδὴ καὶ σὲ μᾶς τὴν ἀνθρωπιστική τους δόνηση.

Ὑπάρχει μιὰ ἀληθινὴ συμπάνεια σὲ μερικοὺς στίχους τοῦ κ. Ταγαρούλια γιὰ τὴ δυστυχία τῶν φτωχῶν καὶ τῶν ἀπελπίδων, ὑπάρχουν κραυγὲς πραγματικῆς ἀγανακτήσεως, ὑπάρχει ἀγάπη καὶ πόνος. Ὅλ' αὐτὰ ὅμως μετριάζονται πολὺ γιατὶ ὁ κ. Ταγαρούλιας δὲν εἶναι ἀρκετὰ ποιητής, δὲν κατορθώνει δηλαδὴ νὰ μορφοποιήσει ὅπως πρέπει τὴ συγκίνησή του.

«Τὰ μέγαρ' ἀντικρύ, στὴν προκυμαία,
καρνίζα, ἐντὸς τῶν ράτσες κοιλαράδων,
στὴν πόρτα ἡ ἀσπρογάλαζη σημαία! . . .
Ἀ ποταπὸ βραχὶ τῶν μπουρζουάδων
ἀνίκανο νὰ σκέπῃς τὴν ἀσκήμια
στὰ στόματά μας φέρνεις τὴ βλαστήμια».

Θὰ μένει, ἴσως, πάντα ζήτημα ἄλυτο ἄν ἡ τέχνη, ὅταν ὑποτάσσεται σὲ μιὰ πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ ἰδεολογία, κατορθώνει νὰ πραγματώνει τὴν καθαρὴ καλλιτεχνική της ὑπόσταση, ὅσο καὶ ὅταν εἶναι ἀπολύτως αὐτοτελής. Ὁ Γκαῖτε πίστευε καὶ κήρυσσε τὴν αὐτοτέλεια. «Φαίνεται, λέγει κάπου στὸν Ἔκκερμανν, ἡ πρόθεση, καὶ αὐτὸ ζημιώνει τὸ ἔργο». Ἄλλοι πάλιν, ὅπως ὁ ρῶσσος κριτικὸς Μπιελίνσκι, διατύπωσαν γιὰ τὸ ζήτημα τοῦτο μιὰ μέση, νὰ ποῦμε, γνώμη: «Ἡ ἐλευθερία τῆς δημιουργικῆς προσπάθειας, λέγει ὁ Μπιελινσν, ἁρμονίζεται εὔκολα μὲ κοινωνικοῦ περιεχομένου ἀπασχολήσεις (σκέψεις, ἰδέες, μέριμνες). Δὲν πρέπει, ὡστόσο, νὰ γράφουμε διὰ τῆς βίας ἐπάνω σὲ ὡρισμένα θέματα, δὲν πρέπει νὰ βιάζουμε τὴ φαντασία μας. Φτάνει νᾶναι κανεὶς πολίτης, παιδὶ τῆς κοινωνίας ὅπου ζεῖ καὶ τῆς ἐποχῆς του, νὰ κάνει δικά του τὰ συμφέροντά τους, νὰ ταυτίσει τὶς ἀτομικὲς βλέψεις του καὶ λαχτάρες μὲ τὶς λαχτάρες των».

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Μπιελίνσκι ἦταν μᾶλλον συντηρητικὸς καὶ ὅτι μολονότι ρῶσσος ἔζησε σ' ἐποχὴ πολὺ μικρότερου κοινωνικοῦ ἀναβρασμοῦ παρ' ὅ,τι ἡ δική μας. Ὡστόσο, σ' ἕνα σημεῖο, τοὐλάχιστον, τὰ λόγια του φαίνονταν σωστά. Στὸ ὅτι δὲν πρέπει κατ' οὐδένα λόγον ἕνας καλλιτέχνης νὰ βιάζει τὸν ἑαυτό του.

Γιατὶ θέλοντας καὶ μὴ ὁ καλλιτέχνης, ὅταν εἶναι ἀληθινός, ὑποτάσσει τὰ πάντα στὸ καλλιτεχνικὸ δραμά του, σ' αὐτὸ ἀποβλέπει θέλοντας καὶ μὴ τελικά, τὴν τέχνη του πρῶτα ἀπ' ὅλα ἐξυπηρετεῖ καὶ ὕστερα ἄλα τ' ἄλλα.

Καὶ μοῦ φαίνεται πὼς τοῦτο ἀκριβῶς λησμονοῦν πολὺ ὅσοι οἱ νέοι ποὺ γράφουν στίχους ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τ' ἀνθρωπιστικά τους αἰσθήματα καὶ ἀπὸ τὶς κοινωνιολογικές των ἰδέες.

***

Ὁ κ. Πάμισης ἔχει κάποια εὐκολία φαίνεται στὴν κατασκευὴ τοῦ στίχου ἀλλὰ κι' αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ εὐκολία εἶναι βέβαιης πὼς τὸν ζημιώνει ὅπως καὶ τόσους ἄλλους. Τὸν κάνει περισσότερο ἀκόμα, πιὸ ἔντονα καὶ πιὸ χτυπητά, ρηχὸ καὶ κοινατοπιτό, παρ' ὅτι θὰ ἦταν ἄν δὲν ἀφηνόταν τόσο πολὺ στὴν εὐκολογραφία του:

«Ἔρμο φανάρι πιὰ στοῦ δρόμου τὴ γωνιά.
τὴν ἐρημιὰ λησμονημένο νὰ φωτίζῃς,
πολλὲς φορὲς σὲ εἶδα θλιμμένο τὴ νυχτιὰ
καὶ σὰν παράπονο τὸ φῶς σου νὰ σκορπίζῃς.

Ἑβδομῆντα-ὀγδόντα ποιήματα εἶναι γραμμένα στὸν τόνο αὐτόν. Θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι καὶ τρεῖς χιλιάδες.

Ὁ φιλτατός μου Οὐράνης τελευταίως καὶ παλαιότερα ὁ φίλτατός μου Τ. Ἄλλος Ἄγρας ἐπρότειναν τὴν καθιέρωση «κριτρων», ἀμοιβῆς χρηματικῆς τῶν κριτικῶν γιὰ τὸ διάβασμα τῶν στίχων ποὺ τοὺς στέλνουν διάφοροι πρωτόπειροι ποιηταί. Ἐγὼ θὰ ἐπρότεινα κάτι ἄλλο: τὴν ἵδρυση σχολῆς, σὰν αὐτὲς ποὺ λειτουργοῦν ἀλλοῦ καὶ ὅπου τὰ μαθήματα διδάσκονται μὲ ἀλληλογραφία. Στὴ σχολὴ αὐτὴ θὰ ὑπῆρχε καὶ ἰδιαίτερο τμῆμα γιὰ τὴν ποίηση. Καὶ θὰ μποροῦσαν ὅσοι νέοι καὶ νέες κατέχονται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῆς στιχουργίας νὰ παίρνουν μαθήματα ποὺ θὰ τὰ ἐδίδασκαν, φυσικά, πολύπειροι καὶ σεβάσμιοι ποιηταὶ καὶ κριτικοί. Μαθήματα ποὺ θὰ τοὺς πληροφοροῦσαν ἄν ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο, γιὰ μερικά, τοὐλάχιστον πολὺ στοιχειώδη πράγματα Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀσφαλῶς γιὰ τὸ ὅτι ἀπὸ τὰ πιὸ δύσκολα πράγματα στὸν κόσμο αὐτὸν εἶναι ἡ δημιουργία μερικῶν ἀληθινῶν ποιημάτων.

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Γ. Θ. Βαφοπούλου: *«Ἐσθήρ»*

Πῶς ἦλθε στὸν κ. Βαφόπουλο ἡ ἰδέα νὰ ἐμπνευσθεῖ ὁλόκληρη τραγωδία ἀπὸ τὸ βιβλικὸ αὐτὸ πρόσωπο, ποὺ ἐνέπνευσε στὸν Ρακίνα ἕνα ἀπὸ τ' ἀριστουργήματά του; Ὁ ποιητὴς γιὰ τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν μᾶς λέγει τίποτα ἀπολύτως. Τὸ μικρὸ σημείωμα ποὺ προτάσσει στὸ ἔργο του δὲν εἶναι παρὰ ξηρή, σύντομη, ἡ διήγηση τῆς ὑποθέσεως τῆς τραγωδίας.

Ὁπωσδήποτε ἡ τετράπρακτη αὐτὴ βιβλικὴ τραγωδία, ἡ γραμμένη σὲ ἀνομοιοκατάληκτους 15βους καὶ 13βους, σ' ἐμένα, τοὐλάχιστον, δὲν ἔδωκε καμμιὰ βαθύτερη συγκίνηση. Ὁ κ. Βαφόπουλος—τὸ εἶχα γράψει καὶ γιὰ τὰ λυρικά του ποιήματα—χειρίζεται μὲ εὐχέρεια τὸ στίχο, μὲ ἀρκετὴ τέχνη, κάπου κάπου τοῦ δίνει καὶ μιὰ μουσικότητα (ἐξωτερική, ὅμως, μόνον, χωρὶς

ἐσωτερικώτερη δόνηση), ἀλλὰ ὁ στίχος του μένει ψυχρός. Ὅπως, προκειμένου γιὰ τὴν τραγωδία του, καὶ τὰ πρόσωπά του μένουν ψυχρά. Δὲν παίρνουν κανένα πλαστικὸ περίγραμμα, δὲν σωματώνονται σὲ τίποτε πραγματικὰ ζωντανὸ καὶ, φυσικά, δὲν κατορθώνουν νὰ μᾶς ποῦν τίποτε ποὺ νὰ μᾶς δώσει κάποια δονηση ἢ κάποιο ρίγος τραγικό. Ὅλοι αὐτοί, ἡ Ἠσθήρ, καὶ ὁ Ἀσσουήρος. καὶ ὁ Ἀμὰν καὶ ὁ Μαμουκὰν ἀπομένουν ἁπλοῖ ἰσκιοι.

Ἔχω, ὅμως τὴν ἰδέα ὅτι γιὰ τὴν ἀποτυχία του δὲν εὐθύνεται ἐξ ὁλοκλήρου ὁ κ. Βαφόπουλος. Εὐθύνεται καὶ τὸ εἶδος ποὺ διάλεξε. ἡ ἔμμετρος τραγωδία. Εἶναι σήμερα πιὸ τὸ πιὸ ἄχαρο καὶ τὸ πιὸ ἀνιαρό. Μὰ καὶ ἀπὸ πολὺ πωλητότερα φαντάζομαι τὸ ἴδιο ἦταν.

Κάποτε ὁ Μπωντλαὶρ συνάντησε στὸ δρόμο ἕνα φίλο του. «Πᾶμε, τοῦ εἶπε, νὰ κάνουμε ἕ-α μπάνιο ;» Ἐπῆγαν σὲ κάτι δημόσια λουτρὰ Καὶ ὅταν γδύθηκαν καὶ μπῆκαν στὶς μπανιέρες, ὁ Μπωντλαίρ, μέγας, ἀγιάτρευτος, farceur, εἶπε χωμογελώντας μὲ τὸ σατανικό του ἐκεῖνο χαμόγελο : «Καὶ τώρα ποὺ εἶσαι ἄοπλος καὶ ἀπροστάτευτος, ἑτοιμάσου ν' ἀκούσης μιὰ πεντάπρακτη τραγωδία...»

Ὁ φίλος του πάγωσε. Γιατὶ ὁρισμένως δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ τοῦ συμβῆ πιὸ μεγάλο κακό...

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Γ. Κ. Βογιατζῆ : *«Στιγμές»*.

Ὁ κ. Βογιατζῆς στὰ ποιήματά του—λιγοστὰ καὶ πολὺ κομψὰ τυπωμένα—προσπαθεῖ νὰ δείξει περισσότερη προσωπικότητα ἀπὸ ὅσην πράγματι ἔχει καὶ νὰ φανῆ περισσότερο περίτεχνος ἀπὸ ὅσο κέρδος του θὰ ἦταν νὰ μὴν εἶναι. Κυνηγᾶ συναισθηματικὲς «ἀποχρώσεις», φευγαλέες σκέψεις καὶ ψυχικὲς καταστάσεις, στὶς ὁποῖες δὲν ἔχει ὅμως τὴ δύναμη νὰ δώση ἔκφραση ποιητική. Ἔτσι τὰ ποιήματά του παρουσιάζουν ἴσως ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κάποια εὐγένεια, ἀλλὰ δὲν ἔχουν οὔτε τόνο, οὔτε πνοή, οὔ ε ζέστη. Μένουν ἄτονα καὶ χαλαρὰ ἐντελῶς «φιλολογικά» :

«Πόσο εἶναι ὡραῖα ποὺ ἀπόμεινα μόνος μὲ τὸν ἑαυτό
Τώρα μπορῶ τόσο καλὰ νὰ συνεννοηθῶ. [μου.
Νέος ἐγὼ δὲν ταίριαζε νὰ ὠφεῖλα τὸ χαμό μου,
σὲ μιὰ γυναῖκα ποὺ ἔτυχε νὰ τὴν ἐρωτευθῶ.»

Μαλακάσης, Καρυωτάκης ; Μπᾶ, οὔτε, δὲν πιστεύω. Μιὰ ἀνάμιχτη ἐπίδραση μᾶλλον ἀπὸ τὸ διάβασμα διαφόρων ποιητῶν.

Ὁ κ. Βογιατζῆς ἂς προσπαθήσει γ' ἀκούσει καλλίτερα τὶς δικές του φωνές, ἂν ὑπάρχουν. Καὶ νὰ τὶς ἐκφράση πιὸ αὐθόρμητα, πιὸ ἁβίαστα καὶ λιγώτερο φιλολογικά.

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γ. Κ. Κατσίμπαλη : «Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης». Πρῶτες κρίσεις καὶ πληροφορίες. Βιβλιογραφία ἀρχ. 20.

Χ. Lefcoparidis : «A. travers l'Albanie». Extrait de la Revue «Les Balkans». Editions «Flamma».

Γιώργου Σαραντάρη : «Τὰ οὐράνια». Ποιήματα.

«Σύγχρονη Κυπριακὴ Λογοτεχνία». Τόμος 2ος. Διηγήματα καὶ ποιήματα τῶν κ. κ. Π. Π. Πάρμα, Α. Ἰωάννου, Ο. Χαπίπη, Ν. Βραχίμη, Μ. Θάμνου, Π. Ἀπέργη, Τ. Μελᾶ, Ντ. Τερεζάκη, Κ. Π. Λαβίθη, Κ. Φυσέντζου καὶ Μαρκ. Κων.

Κώστα Μόντη : «Μὲ μέτρο καὶ χωρὶς μέτρο». Ποιήματα καὶ πεζά.

Νικολάου Β. Τωμαδάκη : «Τὸ τραγούδι τῆς Φιάγκουσας». Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ τόμου τρώτου (1935) τοῦ περιοδικοῦ «Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον».

Νικολάου Β. Τωματάκη : «Ἐκκλησία Κρήτης. Α' Γουβερνέττου Κώδικες—Σιγίλλιον. Β' Συμπληρωματικὰ εἰδήσεων Τουρκοκρατίας». Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ τόμου πρώτου (1935) τοῦ περιοδικοῦ «Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» (28 Αὐγ.) ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἀλ. Δελμούζος μὲ ἄρθρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφθονοῦν τὰ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα, ἐλέγχει τὰς «ὑποδείξεις», ποὺ ἔκαμε ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἐπὶ τῶν νέων ἀναγνωστικῶν, ἀποδεικνύει ὅτι αἱ ὑποδείξεις αὗται ὁδηγοῦν ἄλλοτε εἰς κωμικὰ καὶ ἄλλοτε εἰς ὀλέθρια ἄτοπα καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἑξῆς συμπέρασμα : «Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς εἶνε καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἀκαδημαϊκοὶ «διδάσκαλοι». Καὶ ὅμως οἱ ὑποδείξεις της τὸ μόνο ποὺ μποροῦν νὰ προκαλέσουν εἶνε ἡ ὀργὴ καὶ ἡ εἰρωνεία, καὶ ὄχι ἡ ἐπιστημονικὴ συζήτηση, Γιατὶ ἀντὶ νὰ ἐφαρμόση ἡ ἐπιτροπὴ τὸ νόμο, ὅπως εἶχε δικαίωμα καὶ χρέος, βάζει δικό της νόμο, νομοθετεῖ ἡ ἴδια. Νομοθετεῖ μὲ ἀπίστευτη ἀπροσεξία—καὶ εἶνε ὁ πιὸ μαλακὸς χαρακτηρισμὸς ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ. Νομοθετεῖ χωρὶς νὰ λογαριάση τὴν εὐθύνη της οὔτε τὶς συνέπειες ποὺ ἔχουν οἱ ὑποδείξεις της γιὰ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν μας καὶ γιὰ ἕνα ἐθνικὸ ἀγαθό, ὅπως εἶναι ἡ γλῶσσα. Οὔτε πολὺ οὔτε λίγο μὲ τὶς ὑποδείξεις αὐτὲς προσπαθεῖ νὰ φτιάση μιὰ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ δὲν ἔχει κανένα πρότυπο, ποὺ κανεὶς ὡς τώρα δὲν τὴν ἔχει γράψη καὶ οὔτε θὰ τολμήση νὰ τὴ γράψη κανείς, ἐκτὸς ἂν χάση κάθε γλωσσικὸ αἴσθημα. Πρόκειται γιὰ ἐνέργεια ποὺ δὲ στηρίζεται σὲ καμμιὰ ἀντικειμενικὴ βάση, ἐνέργεια παράνομη, ἀντιεπιστημονικὴ καὶ βλαβερή, ἐνέργεια ποὺ οὔτε μπορεῖ οὔτε καὶ πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ, Καὶ μπορεῖ νὰ σταματήση, γιατὶ εἶναι ἀκόμη στὴν ἀρχή της. Ἡ ἀρχή, ὅπως μαθαίνομε, δυστυχῶς ἔγινε, ἀφοῦ τυπώνονται τὰ νέα ἀναγνωστικὰ σύμφωνα μὲ τὰς «ὑποδείξεις» τῆς ἐπιτροπῆς. Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ἄλλην συνέχειαν. Κι' αὐτὸ ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν δημοτικιστῶν, οἱ ὁποῖοι στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς ὀρθοτάτης παρατηρήσεως τοῦ κ. Δελμούζου ὅτι καταβάλλεται προσπάθεια κατασκευῆς μιᾶς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης ποὺ «δὲν ἔχει κανένα πρότυπο, ποὺ κανεὶς ὡς τώρα δὲν τὴν ἔχει γράψη κλπ.» μποροῦν νὰ κάμουν τὴν πλέον ἀποτελεσματικὴν πολεμικήν.

— Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα (30 Αὐγ.), ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, δημοσιευθείσης εἰς τὴν «Ἑστίαν» καὶ ἀναφερομένης εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν Τούρκων νὰ ἀπαλλάξουν τὴν γλῶσσαν των ἀπὸ τὰς ξένας λέξεις, ἄρθρον τοῦ συναδέλφου του κ. Π. Λορεντζάτου, εἰς τὸ ὁποῖον τονίζεται ὅτι ἡ ἀπόφασις αὐτὴ τῶν Τούρκων ἀντὶ νὰ δώση ἐπιχειρήματα εἰς τοὺς γλωσσαμύντορας—σημειωτέον ὅτι δὲν εἶναι βέβαιον ἂν ἡ γλωσσικὴ μεταρρύθμισις εἰς τὴν Τουρκίαν καταδικάζῃ καὶ ἐκείνας ἀκόμη τὰς ξένας λέξεις ποὺ ἔμειναν πλέον στὸ στόμα τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ,—πρέπει νὰ γίνῃ παράδειγμα εἰς ὅσους ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν λύσιν τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος καὶ νὰ τοὺς πείση ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἐπιτέλους νὰ «μπάσουμε τὴ γλῶσσα ποὺ μιλᾶμε στὰ σχολεῖα, ἀπ' τὸ δημοτικὸ ὡς τὸ πανεπιστήμιο καὶ τὶς ἀνώτερες σχολὲς» κι' αὐτὴν νὰ κάνωμε γλῶσσαν τοῦ

λαοῦ. Ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος, εἰς τὴν «Ἐργασίαν» (τεῦχος 2 Σεπτ.) ἄρθρον τοῦ κ. Ἀρ. Καμπάνη, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖ ὅτι ἡ γλῶσσα μας δὲν πρέπει νὰ γίνῃ «Ἐλευθερα Κέρκυρα» καὶ ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις ξένων λέξεων, μόνον ὅταν ὑπάρχῃ ἀπόλυτος ἀνάγκη.

— Εἰς τὴν «Πρωΐαν» (2 καὶ 3 Σεπτ.) δύο ἄρθρα τοῦ κ. Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου διὰ τὸ Μουσεῖον Λοβέρδου, εἰς τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν πληροφορίας καὶ κρίσεις διὰ τὰ ἔργα τέχνης, παλαιότερα καὶ νεώτερα, τῆς μοναδικῆς αὐτῆς καλλιτεχνικῆς συλλογῆς. Ἐπίσης, ὁ κ. Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος («Πρωΐα», 29 Αὐγ.), ἐπαινῶν τὸ «Μουσεῖο τῆς Θήβας» τοῦ κ. Χ. Καρούζου, τό χαρακτηρίζει ὡς ἓν' ἀπὸ τὰ βιβλία που «ἔχουν ἀνυπολόγιστη σημασία ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ πλατύτερου διαφωτισμοῦ».

— Εἰς τὸ «Ἔθνος» (ἀπὸ 31 Αὐγ.) ἐντυπώσεις τοῦ κ. Τ. Μωραϊτίνη ἀπὸ τὴν Βενετίαν.

— Εἰς τὴν «Ἑστίαν» (4 καὶ 5 Σεπτ.) ἐνδιαφέρουσα πληροφορίαι καὶ παρατηρήσεις τοῦ κ. Ἀλκ. (Α. Ἀνδρεάδη) διὰ τὴν θεατρικὴν κίνησιν τοῦ Βισσύ, τὰς καταβαλλομένας προσπαθείας ὑπὸ τῶν διευθυντῶν τῶν ἐκεῖ θεάτρων διὰ τὴν διαρκῆ ἀνανέωσιν αὐτῆς καὶ τὰς προτιμήσεις τοῦ κοινοῦ, μέγα μέρος τοῦ ὁποίου ἔμεινε πιστὸν εἰς τὰ παλαιά του εἴδωλα.

— Εἰς τὴν «Βραδυνὴν» (ἀπὸ 1 Σεπτ.) τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Τ. Ροδοκανάκη «Ἀκόμη γυρίζει ὁ Ὀδυσσέας» μὲ εἰκόνας τῆς Πριγκηπίσσης Καντακουζηνοῦ. Ἐπίσης, ὁ κ. Δ. Σ. Δεβάρης (φύλλον 9 Σεπτ.), γράφων γιὰ τὶς «Μουσικὲς Φωνές», τὰ τελευταῖα τραγούδια τοῦ Λάμπρου Πορφύρα, ὑποστηρίζει ὅτι καὶ δι' ἐκείνους ἀκόμη ποὺ δὲν ξέρουν τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ εἶναι «ἕνα βιβλίο ποὺ θὰ τοὺς χαρίση τὴν εἰκόνα μιᾶς τρυφερῆς, ἁπλῆς, θλιμμένης ψυχῆς, τῆς ὁποίας τὸ τραγοῦδι εἶν' ἕνας διαλεχτὸς σύντροφος καὶ φίλος στὸν ἄνθρωπο».

— Εἰς τὴν «Πρόοδον» Ζακύνθου (2 Σεπτ.) ἀναδημοσιεύεται ἐν μεταφράσει ἐκ τῆς «Europa Orientale» ἐπαινετικὸν ἄρθρον τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης κ. Γ. Ζώρα διὰ τὸ «Ρεμπελιὸ τῶν Ποπολάρων» τῆς κ. Μαριέττας Μινώτου.

— Εἰς τὴν «Δωδεκάνησον» (12 Αὐγ.) ὁ κ. Α. Α. Παπανδρέου ἀναλύει μὲ πολλὴν προσοχὴν τὰ «Δεκάστιχα καὶ Βιλανέλες» τοῦ κ. Μ. Τσιριμώκου καὶ τὰ χαρακτηρίζει ὡς τὴν λυρικώτερη ποιητικὴ συλλογή του.

— Εἰς τὰ «Τριφυλιακὰ Χρονικὰ» (1 Σεπτ.) ὁ κ. Πέτρος Ὀλύμπιος, σχολιάζων τὰ ἄρθρα τῶν κ. κ. Γ. Ζώρα καὶ Πέτρου Χάρη περὶ Ἱδρύσεως ἐπαρχιακῶν-τοπικῶν ἀκαδημιῶν, — περὶ τῶν ἄρθρων αὐτῶν ἔγινε λόγος καὶ εἰς προηγούμενα τεύχη μας, — προτείνει τὴν ὀργάνωσιν Πνευματικῶν Ἀμφικτυονιῶν, εἰς τὰς ὁποίας νὰ μετάσχῃ, ἀνεξαρτήτως κατευθύνσεων καὶ ἐκδηλώσεων, ἡ διανόησις τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ καλεῖ τοὺς μορφωμένους τῆς πατρίδος του νὰ ἐργασθοῦν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν.

— Εἰς τὸν «Χρονογράφον» Πειραιῶς (27 Αὐγ.), ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ὀγδόντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Γιαννούλη Χαλεπᾶ, ἄρθρον τοῦ κ. Πάνου Σπάλα διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ καλλιτέχνου.

— Εἰς τὸν «Μηνιαῖον Νέον Κόσμον» (ἔκδοσις τῆς ἐφημερίδος «Νέος Κόσμος») συνεργασίαι γνωστῶν λογοτεχνῶν καὶ μεταφράσεις ἐκλεκτῶν ξένων ἔργων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἡ ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσα διάλεξις τοῦ κ. Ἀρ. Καμπάνη περὶ τοῦ «Γλωσσικοῦ προβλήματος», χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν «Μήδειαν», τὴν «Ἑκάβην» καὶ τοὺς «Ἡρακλείδας» τοῦ Εὐριπίδου, μεταφρασμένα ὡραιότατα ἀπὸ τὸν κ. Δημ. Μ. Σάρρον καὶ συνοδευόμενα ἀπὸ σοφὰς ἀναλύσεις του, ὁ «Ἀχιλλεὺς Παράσχος ὡς ἄνθρωπος» τοῦ κ. Κώστα Οὐράνη, τὸ «Ἑλληνικὸ μεταπολεμικὸ θέατρο» τοῦ κ. Πέτρου Χάρη, τὸ ἀνέκδοτον δρᾶμα τοῦ Χρηστομάνου ἡ «Σταχτιὰ γυναῖκα», τ' «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη» μὲ ἐκτενῆ πρόλογον τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Βέη διηγήματα τῶν κ.κ. Γ. Ἀθάνα, Α. Τραυλαντώνη, Χ. Χριστοβασίλη, Δ. Κ. Νικολοπούλου κλ.

Ἐλάβομεν ἀκόμη, «Ἑλληνίδα», «Μυκονιάτικα Χρονικά», «Μακεδονόπουλο», «Κεφαλληνιακὰ Νέα», «Κερκυραϊκὸν Βῆμα». «Λακωνικὰ Νέα», «Νέους Καιροὺς» Πειραιῶς, «Νέον Κήρυκα» Μυτιλήνης κλπ. κλπ.

Ω.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τὴν 27ην Αὐγούστου ἑωρτάσθη μὲ θερμὰς ἐκδηλώσεις τοῦ καλλιτεχνικοῦ μας κόσμου ἡ 80ετηρὶς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Γιαννούλη Χαλεπᾶ.

—Ὁ κ. Σπῦρος Μελᾶς παρέδωσε εἰς τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον τὸ νέον του ἔργον «Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης».

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

12 Σεπτεμβρίου

κ. Π. Ἐρμ. Ἐνταῦθα. Καὶ τὰ δύο καθαρὴ πεζολογία. Ὁ ἐνθουσιασμός σας γιὰ δὸν Κάμιλλον Ντεμουλὲν δὲν κατώρθωσε νὰ δώση παρὰ μερικοὺς ρητορικοὺς στίχους.—κ. Γιάν. Βαξ. Θεσσαλονίκην. Συμπαθητικὴ προσπάθεια ποὺ δὲν ἔδωσε ἀξιόλογο ἀποτέλεσμα. Ἔπειτα, ἐκεῖνο τὸ «ἴον» δὲν σᾶς ἐσταμάτησε, ὅταν ξαναδιαβάσατε τὸ τραγοῦδι σας ; — κ. Παν. Γαλ. Πύργον. Μεγάλα καὶ ἠχηρὰ λόγια. Καὶ νὰ ξέρατε πόσο εἰλικρινέστερα καὶ μὲ πόσο πλουσιώτερη λυρικὴ διάθεσι ἔχει τραγουδηθῆ αὐτὴ ἡ «κολασμένη» ! — κ. Ε. Μ. Κ. Ἀλεξανδρούπολιν. Στίχοι ὁμαλοί, χωρὶς τίποτα τὸ ἐξαιρετικό. Μὴν ξεχνᾶτε ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ τραγουδιοῦ σας ὑπάρχει ἕνα μέτρον συγκρίσεως, ποὺ εἶναι πάντα εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀναγνωστῶν μας. . . — Κάποιον. Ἐνταῦθα. Δεχόμεθα τὴν βεβαίωσιν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἔχομε πρόχειρο τὸ ποίημα γιὰ νὰ σᾶς δώσωμε τὴν πληροφορίαν ποὺ μᾶς ζητεῖτε. Ἡ «Παρηγοριὰ» στιχουργικὲς ἀνωμαλίες δὲν παρουσιάζει, εἶναι ὅμως πτωχὴ εἰς περιεχόμενον καὶ γεμάτη ἀπὸ κοινοτοπίες. — κ. Γ. Ἀνεμ. Δὲν ἐκάναμε παρὰ τὸ καθῆκόν μας, — τὸ καθῆκον ποὺ ἔχομε ἀπέναντι ὅλων τῶν νέων ποὺ παρουσιάζουν ἀξιόλογες ἱκανότητες. Ὅσο διὰ τὴν προθυμίαν σας, σᾶς εὐχαριστοῦμε πολύ. — κ. Καε. Χαλάνδρι. Γιατὶ ἡ «ἀκτινοβολία» αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἀπὸ μιὰ ψυχὴ νεανική, ὅπως φαίνεται νὰ εἶναι ἡ δική σας ; Θὰ τὴν δικαιολογοῦσε, θὰ τὴν ἔκανε πιστευτὴ μόνον ὁ βαθὺς καὶ πραγματικὰ ποιητικὸς τόνος, ποὺ λείπει ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους στίχους σας. — κ. Κ. Γ. *Κέρκυραν. Πόθος ποιητικώτατος*, ἀλλὰ διατυπωμένος κατὰ τρόπον ποὺ δὲν ἱκανοποιεῖ. Ἡ μόνη ἀρετὴ τῶν στίχων σας εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν παραγεμίσματα. — κ. Φοῖβ. Ἀνθ. Θεσσαλονίκην. Ἀφήγημα χωρὶς λογοτεχνικὴν ἀξίαν. Περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἑνὸς φίλου καὶ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἄλλου θὰ μᾶς ἐνδιέφεραν οἱ φόβοι, οἱ ἀνησυχίες, τὰ σχέδιά τους καὶ ἰδίως τὸ δρᾶμα τοῦ ἀποτυχημένου. Τίποτα ὅμως ἀπ' ὅλ' αὐτὰ δὲν ὑπάρχει στὴν «Εὐγενικὴ ἐκδίκηση». — κ. Κ. Χλ. Ἐνταῦθα. Ἔχομε ὅλην τὴν διάθεσιν νὰ σᾶς ἐνισχύσωμε. Ἀλλὰ πῶς ; Καὶ στὰ δύο τραγούδια στίχοι μέτριοι, ποὺ ἂν δημοσιευθοῦν δὲν θὰ προκαλέσουν κανένα ἐνδιαφέρον. — κ. Νικ. Ἀθ. Μυτιλήνην. Προτιμοῦμε νὰ περιμένωμε κάτι ἄλλο. Στὰ «Κύματα» δὲν ξεχωρίζουν περισσότεροι ἀπὸ δυὸ-τρεῖς στίχοι. — κ. Ἀπ. Καλ. Μυτιλήνην. Λυποῦμεθα, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ σᾶς εὐχαριστήσωμε. Ὁ κανὼν εἶναι γενικὸς καὶ ἀπαράβατος : τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Δηλαδὴ τοποθετοῦνται εἰς τοὺς φακέλλους τῶν κρινομένων ὡς καταλλήλων νὰ δημοσιευθοῦν εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» ἢ καταστρέφονται ὡς ἄχρηστα. — κ. Γ. Σακ. Κάρυστον. Στὸ «Ἐμεῖς οἱ περιφρονημένοι. . . » ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα πράγματα. Ἀλλοτε ὅμως ἐπικρατεῖ ἡ μορφὴ τοῦ διηγήματος καὶ ἄλλοτε ὁ τόνος τῆς ἀπολογίας. Ἐλπίζομε ὅτι τὰ ἄλλα διηγήματα τοῦ τόμου δὲν παρουσιάζουν τὴν ἀδυναμία αὐτὴ καὶ ὅτι ἔχουν πιὸ ἄρτιο σύνολο. — κ. Μ. Λουγ. Ἐνταῦθα. Ξέρομε τὰς δυσκολίας τοῦ ποιητικοῦ εἴδους ποὺ θέλετε νὰ καλλιεργήσετε, ἀλλὰ δὲν βλέπομε νὰ τὶς ὑπερπηδήσατε. Στὴν «Ἠδονὴ» προπάντων ὑπάρχει ἕνας στίχος, — ὁ πρῶτος,— ποὺ ἂν ἐδημοσιεύετο θὰ ἔδινε ἀφορμὴν εἰς πολλὰ πειράγματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐμένατε εὐχαριστημένος. Προσέχετε καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ τελικοῦ νί. — κ. Α. Μαρκ. Πειραιᾶ. Ἐλάβομεν, ἀλλὰ δὲν ἐκαταλάβαμε τί ζητεῖτε. Εἰς τὴν στήλην αὐτὴν κρίνονται μόνον χειρόγραφα. Τὰ τυπωμένα ἐξετάζονται ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς συνεργάτας μας, ὅταν συγκεντρωθοῦν εἰς βιβλίον. — κ. Γ. Φ. Μιχ. Θεσ/νίκην. Κρίνετε μὲ ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα τὰ ἄρθρα αὐτά. Ὅλα, βεβαίως, δὲν εἶναι

ίσης ἀξίας, ἀπὸ κανένα ὅμως δὲν λείπουν αἱ πληροφορίαι καὶ αἱ κρίσεις ποὺ διαφωτίζουν τὸν ὁπωσδήποτε ἀπληροφόρητον. Ἔπειτα, μὴ λησμονῆτε ὅτι σπανίως γράφεται ἐξαιρετικὴ μελέτη, ὅταν τὸ ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται, εἶναι μέτριον . . . — κ. Λ. Α. Πειραιά. Ἀρκετὰ καλογραμμένο, ἀλλ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ μερικὰ κενὰ ποὺ καταστρέφουν τὴν ἑνότητα τοῦ πεζογραφήματος. Ἐργασθῆτε. Φαίνεται ὅτι εὑρήκατε τὸν δρόμο σας. — κ. Κ. Φιόρ. Ἐνταῦθα. Μετριώτατα καὶ ὡς μορφὴ καὶ ὡς περιεχόμενον. Σπανιώτατα προσπάθειες αὐτοῦ τοῦ εἴδους καταλήγουν εἰς ἀξιόλογα ἀποτελέσματα. Τραγουδῆστε ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν ζωηρὴ ἐντύπωση ποὺ σᾶς ἔκαμε ἕνα ἐξαιρετικὸ ἔργο τέχνης. Ἔχετε περισσότερες πιθανότητες νὰ ἐπιτύχετε. — κ. Δ. Κλ. Πειραιά. Στὰ «Ματια» λείπει ἡ ρίμα, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἐλευθέρου στίχου, ποὺ τοῦ δίνουν τόση δύναμι καὶ ἀκτινοβολία, καὶ προπάντων ἡ μουσικότης. Θὰ σᾶς συνιστοῦσαμε νὰ ἐπανέλθετε στὸν κανονικὸ στίχο. Δὲν εἶναι ἀκόμη καιρὸς νὰ σπάσετε τὰ δεσμὰ καὶ νὰ ἐγκαταλείψετε τὴν ὁμοιοκαταληξία, ποὺ συχνὰ σκεπάζει τόσες ἀδυναμίες τῶν νέων ποιητῶν. Τὰ παράπονά σας γιὰ τὴν «Δικαίωση» δίκαια. Ἐπειδὴ δὲν εἶνε εὔκολο νὰ τὴν βροῦμε στὰ χαρτιά μας, σᾶς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς τὴν ξαναστείλετε. — κ. Λ. Ψ. Τρίπολιν. Καὶ τὰ δύο μετριώτατα. Διαβάστε δοκίμους ποιητὰς γιὰ νὰ ἀποφεύγετε τοὐλάχιστον μερικὰ ἀσυγχώρητα λάθη. — κ. Ἀριστ. Χρ. Ἐνταῦθα. Αἱ παρατηρήσεις ὀρθόταται. Θὰ τὰς διαβιβάσωμε εἰς τὸν μεταφραστήν. — κ. Γ. Παύλ. Καὶ διωρθωμένο δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ. Γιατὶ δὲν μᾶς στέλλετε μερικὰ ἄλλα τραγούδια σας; Ἴσως μᾶς δείξουν καλύτερα τὶς ἱκανότητές σας. — κ. Χρ. Διαμ. Πόρον. Μολονότι προσπαθεῖτε νὰ δώσετε «ἀγνὴ ποίησι», δὲν κατορθώνετε ν' ἀποφύγετε τὴ ρητορεία, δηλ. ὅ,τι ἐμποδίζει μιὰ προσπάθεια αὐτοῦ τοῦ εἴδους νὰ φθάση ἐκεῖ ποὺ ἐπιδιώκει. Μερικοὶ στίχοι τῆς «Πεταλούδας» εἶναι ἀξιόλογοι, ἀλλὰ χάνονται στὸ σύνολο ποὺ εἶναι μέτριο καὶ κατώτερο ἀπὸ τὴν ἀφετηρία τοῦ ποιήματος. — κ. Σπ. Γιαν. Ἀργοστόλιον. Πῶς νὰ σᾶς διαφωτίσωμε; Διαφέρουν σὲ τίποτα ἀπὸ πεζὸ (καὶ τί πεζό!) οἱ στίχοι αὐτοί: — "Ὅταν διασχίσετε τὸ σιωπηλὸ ἀγέρα — θὰ ἰδῆτε αὐτούς, ποὺ ἁπλῶς κυττα-χτήκαμε, μαζί — Καθισμένοι στὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου μιὰν ἑσπέρα — "Ἢ καὶ σὲ κάποιαν λεωφόρο πεζοί. Αὐτὰ εἶναι τὰ χελιδόνια ποὺ ἀποδημοῦν, ὅπως γράφετε. Δὲν εἶναι ὅμως ποίησις. Καὶ ὑποθέτομεν ὅτι δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ καταλάβη κανείς. Ἀνάλογη καὶ ἡ «Ὥρα δεκάτη». — κ. Κ. Παζ. Κατερίνην. Οἱ λίγοι αὐτοὶ στίχοι δείχνουν ἁπλῶς ἄνθρωπο ποὺ βασανίζεται ἀπὸ ἀνησυχίες καὶ ἀναζητήσεις. Θὰ περιμένωμε τὰ τραγούδια ποὺ θὰ μᾶς στείλετε σὲ «δυὸ μῆνες».

"ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ,,

ΑΓΓΛΙΚΑ

ὑπὸ πεπειραμένης Ἀγγλίδος διδασκαλίσσης (ἐκ Λονδίνου).

Ἀμοιβὴ συγκαταβατική. Πληροφορίαι εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Βιβλιοπωλείου «Ἑστίας», Σταδίου 46.

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^ΙΑ, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,
ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46α, ΑΘΗΝΑΙ

ΕΞΕΔΟΘΗ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡ. 1

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ

Κείμενον, μετάφρασις καὶ ἑρμηνεία
ὑπὸ
Ι. ΣΥΚΟΥΤΡΗ

Ὡραιότατος τόμος 500 περίπου σελίδων, ἐξαιρετικὰ καλοτυπωμένος ἐπὶ πολυτελοῦς χάρτου.

Τὸ ποιητικώτερον ἔργον τοῦ Πλάτωνος, τὸ μεγαλύτερον ἀριστούργημα τῆς ἀρχαίας πεζογραφίας, ὅπου, εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν πανηγυρισμοῦ καὶ ἐνθουσιασμοῦ, οἱ ἐκλεκτότεροι ἀντιπρόσωποι τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ τελευταῖος ὁ Σωκράτης, παρουσιάζουν τὸν ὕμνον τοῦ Ὡραίου καὶ τοῦ Ἔρωτος, τὴν ἠθικὴν καὶ μεταφυσικὴν τῆς Ἀγάπης.

Τὸ ἔργον περιλαμβάνει τὸ κείμενον μετὰ κριτικοῦ ὑπομνήματος, μετάφρασιν συγχρονισμένην εἰς γλῶσσαν ἁπλῆν χωρὶς ὑπερβολάς, σύντομα πραγματικὰ καὶ αἰσθητικὰ σχόλια, καὶ ἐκτενεστάτην καὶ ζωντανὴν εἰσαγωγήν, οὕτως ὥστε ὄχι μόνον φιλόλογοι καὶ εἰδικοί, ἀλλὰ καὶ κάθε μορφωμένος ἕλλην μὲ τὴν συνήθη ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν, νὰ δύναται νὰ κατανοήση τὸ ἀρχαῖον λογοτέχνημα καὶ νὰ τὸ ἀπολαύση.

Τιμᾶται Δρχ. 75.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΘΕΜΙΣ,, Ι. Δ. ΜΟΥΣΙΑΔΟΥ & Β. Π. ΜΑΡΔΑ · ΦΑΒΙΕΡΟΥ 46